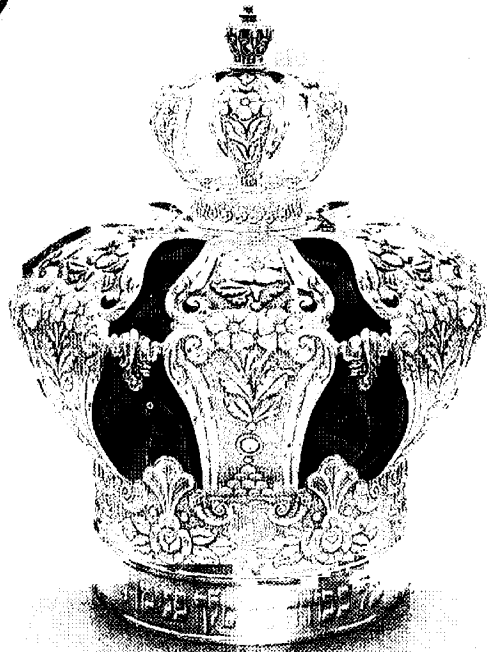

עוז והדר לבושה

פאות

פאות הנראות כשערה הטבעי של האשה - הלכה והשקפה

מתוך הספר עוז והדר לבושה
שי"ל מעוטר בהסכמותיהם של גדולי ומאורי הדור שליט"א

הרב פסח אליהו פאלק
מח"ס שו"ת מחזה אליהו,
עוז והדר לבושה ועוד

כתובת המחבר:
הרב פסח אליהו פאלק
146 Whitehall Road,
Gateshead, NE8 1TP
אנגליה

כתובת בארץ ישראל:
הרב נפתלי מאיר פאלק
רח' עזרת תורה 37
ירושלים
נייד: 058-605373

תשס"ד – 2004

כל זכויות ההדפסה, ההעתקה,
הצילום והתירגום בכל צורה שהיא,
בין בארץ ובין בחו"ל, שמורות עפ"י
דין תורה ולהבדיל עפ"י חוק
הזכויות הבינלאומי למחבר.

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול שבת ה"ו

נדפס בארץ ישראל
Printed in Eretz Israel

עיצוב גרפי ועימוד: "וקסברגר" 03-5781475

מתוך דברי הסכמה ומכתבי ברכה שנתקבלו מגדולי הדור שליט"א על הספר עוז והדר לבושה

מֶרֶן הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל
רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א

שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ
זכרון-מאיר, בני-ברק

ב"ה יום י"ט אדר ב' תשס"ג לפ"ק
הנה מפורסם בקרב עם סגולה זכוי
הרבים של כבוד הרב הגאון המפ' ודגול
בשמו הטוב בתו"ר פסח אליהו פאלק
שליט"א מגייצד - אנגלי אשר זוכה
לעמוד בשער בעיקרי תורה - קדושת
ומצות תוה"ק - וקדושת ישראל בעניני
צניעות ועוד - וכ"ז בכתב ובעל פה. יהי ה'
אלקיו עמו ויזכה להמשיך בדרך זה - בלי
מכשולים כלל - ואת מזכה הרבים ימנה -
ושכר זכוי הרבים הרי גדול מאד מן השמים
כמבואר בחז"ל,

הנני מצטרף להענין הגדול הזה,
אהרן יהודה ליב שטיינמן
דברי מו"ח שליט"א א"צ חיזוק,
חיים קניבסקי

ב"ה יום י"ט אדר ב' תשס"ג לפ"ק
הנה מפורסם בקרב עם סגולה זכוי
הרבים של כבוד הרב הגאון המפ' ודגול
בשמו הטוב בתו"ר פסח אליהו פאלק
שליט"א מגייצד - אנגלי אשר זוכה
לעמוד בשער בעיקרי תורה - קדושת
ומצות תוה"ק - וקדושת ישראל בעניני
צניעות ועוד - וכ"ז בכתב ובעל פה. יהי ה'
אלקיו עמו ויזכה להמשיך בדרך זה - בלי
מכשולים כלל - ואת מזכה הרבים ימנה -
ושכר זכוי הרבים הרי גדול מאד מן השמים
כמבואר בחז"ל,
הרני דוש"ת ומברכו - ידידכם בלוג"ח -
מצפה לישועת ה'
שמואל הלוי ואזנר

בתחילת שנת תשס"ג לפ"ק זכינו בע"ה לקבל
ברכות נלהבות ועידוד גדול משלשה מגדולי ומאורי הדור
מֶרֶן הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א,
מֶרֶן הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רבי אהרן ליב שטיינמן שליט"א,
ומֶרֶן הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רבי חיים קניבסקי שליט"א.

הנני מצטרף להענין הגדול הזה,
אהרן יהודה ליב שטיינמן
דברי מו"ח שליט"א א"צ חיזוק,
חיים קניבסקי

הנני מצטרף את ברכתי להגאווה"ח
- ספר "עוז והדר לבושה". שיראה ברכה
בעמלו, ויפוצו מעינותיו חוצה להשפיע על
בנות ישראל ללכת בדרכי התורה, הטהרה,
והצניעות,
יוסף שלום אלישיב
גם אני מצטרף להענין הגדול הזה,
אהרן יהודה ליב שטיינמן
דברי מו"ח שליט"א א"צ חיזוק,
חיים קניבסקי

מִן הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל
רבי משה שמואל שפיטא שליט"א

ישיבת באר - יעקב
 RABBINICAL COLLEGE YESHIVAT BE'ER-YAAKOV

כאשר הגאון מוהר"א פאלק שליט"א מקה"ק דגיטסהד
 אנגלי' עומד להו"ל ספרו על צניעות בנות ישראל בלשון הקודש,
 וכבר הסכימו עליו גדולי ההוראה, ודאי שא"צ הוא להסכמתי אך
 רצונו זהו כבודו, ואמנם הגדיל הוא לעשות בספרו שהולך ומבאר
 נודל מעלת הצניעות וחוביה...

וזכה הגאון המחבר שליט"א לחזק יסודות הבית היהודי,
 ובנות ישראל אשר יקראו בו יתקיים בביתם, תפארת אדם
 לשבת בית ואחז"ל (בר"ר כ"א) זו האשה, וידעו בעלי-הן מה
 טובו אוהליך יעקב, גבוה יהי' שלום אהלי-הן ותהי הברכה
 והשמחה שרוי במעונם וכל צאצאים בני מלכים בך ה'.

ואני ברכה, יהי ד' בעזרו לחזק בנות מלך וברכת ד' תהי'
 בכל מעשיו.

בברכה מרובה ויקר
 פסח שמואל שפיטא
 רב ישיבת באר

מִן הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל
רבי מיכל יהודה ליפקוביץ שליט"א

מיכל יהודה ליפקוביץ
זכרון מאיר
בני ברק

הובא לפני ספר אשר בשם עוז והדר לבושה
 שנכתב ונסדר על ידי הגאון הרב רבי פסח אליהו פאלק
 שליט"א, והנה כבר זכה שיתקבל בתוך בתי ישראל,
 וכבר קילסוהו גדולי ישראל ועטרוהו בהסכמותיהם...

בואו ונחזיק טובה להגאון המחבר שליט"א על
 ספרו הגדול והחשוב שערך לפנינו ביגיעה ועמל רב,
 בהלכות ובדוגמאות בדברים המחייבים זהירות לקיום
 מצוות הצניעות על פי מקורות נאמנים מתוה"ק, וכן
 הוסיף מאמרים ע"ד המוסר והרגשים ביופי מעלה זו
 כדי לעורר נפש כל אחד ואחד שילמד בו.

ותן ד' שיתחזק כל אחד בזהירות ושמירה בכל
 הליכות החיים לנהוג בצניעות, ונתקדש במעלת
 הקדושה, ובוה יזכו להמשיך הדורות מתוך קדושה
 וטהרה.

החומר נס. מ. הוציא ליפקוביץ

מִן הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל
רבי שמואל אויערבאך שליט"א

שמואל אויערבאך
 פעיה"ק ירושלים תוכב"א

...ודבר גדול ונשגב למאד, עשה בזה מע"כ
 הרב הגאון המפורסם בשמו הטוב כש"ת הרב ר'
 פסח אליהו פאלק שליט"א, מחבר הספר החשוב
 "מחזה אליהו" אשר שבחוהו רבנו, ועתה אזר עוז
 וגבורה ועבר עליו רוח טהרה והעלה וערך חבור
 מאד נכבד בעניני צניעות וקדושת בנות ישראל,
 בשם "עוז והדר לבושה", ומשמיא קא זכו ליה,
 ואף חכמתו ויגיעו עמדה לו, ללון בעומקן של
 הדברים להלכה ולמעשה, ביסודי הדבר ברום
 מעלת הצניעות, וח"ו לאידך, ערוך בטוב טעם
 ודעת בבהירות ובדקדוק רב...

ויקיים בנו במהרה דין ומלאה הארץ דעת
 את ד' וגו' ונגלה כבוד ד' בר"א

שמואל אויערבאך
 רב ישיבת באר

מִן הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל
רבי משה הלברשטאם שליט"א

משה הלברשטאם
 חבר הכר"צ העדה החרדית
 ראש ישיבת "דברי חיים" פשאקאווע
 סת"ם ש"ת "דברי משה"
 פעיה"ק ירושלים תוכב"א

הן מעכ"ת הרב הגאון המהולל מוה"ר פסח
 אליהו פאלק שליט"א המח"ס שו"ת מחזה אליהו,
 העביד את חילו לאורייתא בעריכת ספר בהלכות
 צניעות לבוש בנות ישראל "עוז והדר לבושה",
 וכבר תמכו בידו בימין צדקם גדולי גאוני הדור
 שליט"א על התועלת העצומה לדורנו ללמד אשה
 לרעותה דרכי צניעות הבגדים...

וגם אנא מצטרפנא לברכו ולעודדו להפיץ
 דבריו לבית יעקב אלו הנשים, וגם האבות יעמדו
 על משמרת הקודש.

ובעה"ח היות יום ג' שנכבכ"ט לסדר ותען
 להם מרים וגו' לסדר ולשנת לנחותם הדרך לפ"ק.

משה הלברשטאם
 חבר הכר"צ העדה החרדית
 ראש ישיבת
 "דברי חיים" פשאקאווע
 סת"ם ש"ת "דברי משה"
 פעיה"ק ירושלים תוכב"א

תוכן הענינים

7	הקדמה
13	חלק א – הלכות והשקפות
13	א. רוממותה של מצות כיסוי הראש
16	ב. פאה העשויה במומחיות כה רבה, עד שבקושי ניתן לזהותה
20	ג. האיסור להיראות כאילו עוברים עבירה
22	ד. תכונות הנותנות לפאה מראה טבעי, המקשה על זיהוי הפאה
22	(א) פאה עם שביל לבן
22	(ב) רשת לבנה (skin top)
23	(ג) פאות שחלקן הקדמי מוברש לאחור
24	(ד) פאה מאיכות גבוהה שחלקה הקדמי שטוח ונמוך
25	(ה) פאות ארוכות
25	(ו) חצי פאה, שמעליה כובע
26	(ז) סרט מלפנים עם פאת שלושת רבעי
27	(ח) פאת חלון
28	(ט) לסיכום
28	ה. מגפת הפאות הלא עדינות
30	ו. בחורות צריכות ללמוד אודות מצוה זו
31	ז. הערה לסיכום
35	חלק ב – מקורות ובירורים
35	סימן א – פאה נכרית הנראית כשערות בתולה
49	סימן ב – הא דנשואה חייבת בכיסויי שערות, ולא בתולה

וזאת למודעי

חוברת זו הינה פרק פתוך הספר עוז והדר לבושה שיצא לאור לאחרונה בלשוה"ק פעוטו בהסכמות ומכתבי ברכה מגדולי ומאורי הדור שליט"א.

פרק זה מתיחס לסוגית הפאות הנראות כשערה הטבעי של האשה ולהשקפת התורה בנושא. משום כך, אין בחוברת זו כל התייחסות לפרשת הפאות החדשה - תקרובת עבודה זרה, ואף לא לסוגית הפאות הישנה - המחלוקת עתיקת היומין בענין היתר לבישת הפאה בכלל.

נושאים נוספים בענין מצות כיסוי שערות כגון שיעור הכיסוי הנדרש, כיסוי השיער בפרטיות הבית, הזהירות הנדרשת במספחות השונות ושאר השקפות חשובות בנושא ניתן למצוא בספר בפרק ה - עמ' 213 - 255.

החלק השני - מקורות ובירורים, הינו פרק פתוך החלק השני של הספר העומד לצאת לאור בקרוב בעז"ה. חלק זה דן באריכות במקורותיו של כל דין המובא בספר.

ברכה לראש משביר

לנדבן הדגול הרוצה בעילום שמו

שנתן מהונו לזכות את הרבים

בחיוק מצות כיסוי שערות

הקדמה

השיר והשבח לחי העולמים. בלב מלא שירות ותשבחות אנו מודים להשיית על כי זכינו בימים אלו לראות את טהרת לבן של נשות ישראל ואת מסירות נפשו לעשות רצון קונו. בעולם היהודי כולו, מקצה העולם ועד קצהו, הפסיקו הנשים תוך לילה אחד לחבוש את הפאות שחבשו עד היום. היה בכך קידוש ה' עצום שהרי ההקפדה על יופי ועל לבוש מכובד טמונים עמוק בטבע האשה, ואעפ"כ אורו הנשים אומץ לב והפכו את טבען. כמה מרנין לראות כי גם בבני דורנו טמון הכח למסירות נפש כפי שהיה בדורות הקודמים. גם הבנות הצעירות זכו השבוע בשיעור מוסר ח', וראו במו עיניהם את הכח והגבורה הטמונים בנפשה של האשה היהודיה. מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב - מה יפה צאתך מן הבית בהיותך לבושה בבגדים כשרים, כשהופעתך מקדשת את שמו של ה' בעולם.

אחד מתלמידי החכמים המופלגים שבעיה"ק ירושלים העיר ואמר כי מקרה זה אינו מקרה ראשון בתולדות עם ישראל שנשות ישראל בורחות במסירות נפש מחשש עבודה זרה. עוד בהיות עם ישראל במדבר נכשלו הגברים בעוון עבודה זרה ועשו עגל מסכה. הנשים, לעומתם, לא השתתפו בחטא וסרכו להוריד את תכשיטיהן ולמסרם לעשית העגל. מכל מקום, בימינו זכינו ליותר מזה - נשות דורנו הסכימו אפילו להוריד את תכשיטיהן מעליהן, מחשש שמא תכשלנה בעוון עבודה זרה.

בדורנו אנו רואים תופעה מופלאה - בכל שלושת העבירות החמורות זיכה הקב"ה את נשות ישראל לעמוד בראש המערכה ולזכות את כלל ישראל להיות נקיים אפילו משמץ עוון. (א) גילוי עריות - מצוות הצניעות היא מצוות המיוחדת של בנות ישראל, וברור שמצוה זו במהותה באה להציל את כלל ישראל מעוון גילוי עריות. אם כן, השמירה מאיסור גילוי עריות נמסרה בידי הנשים, וכפי גודל זהירותן בחיובי הצניעות כך מתרבה הקדושה והטהרה בישראל. (ב) שפיכות דמים - כידוע עוון לשון הרע יש בו מעין שפיכות דמים כמ"ש חז"ל (במדבר רבה י"ט): "שהוא (הלשון הרע) הורג שלושה האומרו והמקבלו והנאמר עליו". אם כן, שמירת הלשון הריהי שמירה משפיכות דמים. גם כאן אנו רואים בעליל כיצד אצל הנשים היקרות תופס ענין נשגב

זה מקום חשוב ומכובד יותר מאצל הגברים. הן מתאספות כאלפיהן להתחזק בעניני שמירת הלשון ולוקחות על עצמן להזהר וללמוד את הלכות וגדרי העוון. כעת גלגלו מן השמים שגם בענין העוון השלישי - פרישה מעבודה זרה - עומדות הנשים ומוכות את כלל ישראל להיות נקיים מעוון זה, ומי יודע איזו צרה נמנעה בזכות מסירות הנפש של הרבים.

כאשר נעיין בעצם הדבר, מדוע סיבכה ההשגחה שימצא פסול בפאות כה רבות עד שתוכרחה הנשים להחליפן, נראה בברור כי יש כאן בת קול המכרזת ואומרת כי בימינו, לעתים קרובות, כיסוי השערות אינו עוד מקור לקדושה וצניעות, כי אם מקור לטומאה וקלקולים. אותן פאות המצויות בימינו, העשויות במומחיות כה רבה עד שאשת איש נראית כבחורה, מבטלות לחלוטין את כוונת הבורא בנתנו מצוה זו לנשים. ולהלן בתוך החוברת ובמקורות מוסבר באריכות הנושא כולו ועד היכן הדברים מגיעים.

עוולה נוספת הטמונה בפאות ימינו היא המחיר המופרז ששנים מוכנות לשלם עבורן בכדי להוסיף עוד קצת יופי ולהיות מהעומדות ראשונה באופנת הפאה. נשים רבות משלמות אלפי דולרים כאשר בעצם יכלו לכסות את ראשן בפאה נאה והולמת שמחירה אינו עולה על אחד חלקי עשר מהמחיר ששלמו הן על פאותיהן היקרות. ניתן להמליץ על כך בדרך צחות את דברי חז"ל: "אלו דברים שאין להם שיעור - הפאה". הדברים מקבלים מימד חמור עוד יותר בהתחשב במצב הכלכלי השורר כיום בקרב עולם התורה בארץ ישראל. תחת שיחזיקו כממון זה את עולם התורה, מוציאים את הכסף על הכל היופי המדומה וגורמים לנשים רבות שתרגשנה צורך להתנהג באופן דומה ולשלם מחיר גבוה ומופרז.

אם כן, הפאה נעשית 'עבודה זרה' של הנשים הנשואות וכל מגמתן ומעניניהן ליפות יותר ויותר את הופעתן ומראיהן. בימינו, מצוי מאוד שכלה תובעת מאביה להכנס לחובות כדי שיהיה לה כמה להתגאות ולפרוץ את גדרי הצניעות ר"ל. אוי לנו שנפלה עטרת ראשינו - העטרה שעטרה לו אמו - שכל אשה ואם נתעטרה בה והיתה נכנעת בשמחה לעשות רצון קונה ולכסות שערותיה הטבעיות מיום חתונתה. אוי לנו שנפלה העטרה, והופעתה של האשה הנשואה שהיתה צריכה להוסיף על צניעותה, מושכת עין ונאה עוד יותר מהופעתה של בחורה.

ובכן תפילתנו לכורא עולם שיעמוד ברוב חסדו לימין הציבור החרד לדבר ה', וההתעוררות הגדולה והנוראה שאחזה את העולם היהודי כולו תפעל לטובה על הלככות הפתוחים כעת לרווחה. העקמומיות שבלב תתישר ותעקרנה ההשקפות הכוזבות שנתפשטו בעולם בעשרות השנים האחרונות בנוגע למצווה זו. כך נסיר את העבודה הזרה הזו מראשינו, נעקרה מליבנו

ונזכה לשוב אליו באמת ובתמים ולעבדו בלבב שלם. בזכות נשים צדקניות יצאנו ממצרים
ובזכותן נזכה שוב להושע בתשועת עולמים, ויקויים בנו מאמרם ז"ל (לקוט חות תר"א, וכעין זה
בסוטה י"א): "אין הדורות נגאלין אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור שנאמר זכר חסדו ואמונתו
לבית ישראל (תהילים צח,ג), לבני ישראל אין כתיב כאן אלא לבית ישראל, "כן יה"ר בב"א.

ויהיו נא אמרינו לרעון לפני אדון כל.

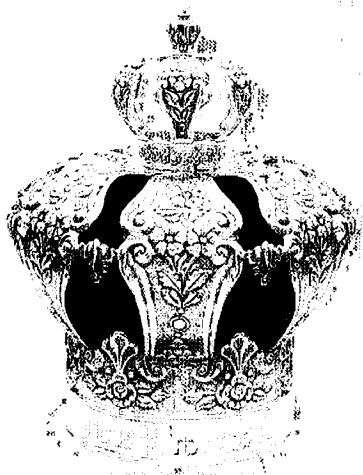
הרב פסח אליהו פאלק

יום ד' לפרשת במדבר כ"ח אייר תשס"ד לפ"ק

פה גייטסעהד יצ"ו

חלמות
והשקפות

חלק א

הלכות והשקפות

א. **רוממותה של מצוות כיסוי הראש:** כיסוי הראש הוא אחד מפריטי הלבוש היקרים ביותר שברשות האשה. בעזרתו, היא מקיימת מצוה מן התורה, ומרוויחה רווחים רבים מיוחדים במינם, הנובעים מקיום מצוה המיוסדת על הצניעות – המאפיין החשוב ביותר של בת ישראל:

(א) היא מוכיחה כניעה לרצון ה': כאשר אשה חובשת כיסוי ראש, היא מסתירה מעיני הציבור מקור משיכה טבעי, ובכך מוכיחה שהיא עובדת ה'. היא מעמידה את רצונו של הקב"ה, שאשת איש תכסה את שער ראשה ותסתירהו מעיני הציבור, מעל רצונה הטבעי להראות נאה ומושכת ולהוסיף ליופיה בעזרת שְעֵרָה.

(ב) היא ממחישה את טהרתם של חיי המשפחה היהודית: כיסוי הראש מסמל את קדושת המשפחה היהודית, בה מקדישה האשה את חייה לבעלה, תוך התרחקות מכל צורה של קשר עם גברים אחרים. לכן היא מסתירה את חן שְעֵרָה מעיני הציבור (תרומת הדשן ס' י) – ראה מקורות ב:ג, א:ח.

(ג) כיסוי הראש מקור ליראת שמים: כאשר מצוה זו נשמרת כראוי, ומתוך יחס נכון, היא מחדירה יראת שמים מרובה לאשה. הגברים מכסים ראשם בכיפה או בכובע, בהתאם לדברי חז"ל: "כסי רישיך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא" – כסה ראשך כדי שתהיה עליך יראת שמים (שבת קנו ע"ב). אם כיסוי חלק מן הראש, כפי שנוהגים גברים, משפיע באופן כזה, כיסוי המכסה את כל הראש על אחת כמה וכמה משפיע השפעה עמוקה ומרחיקת לכת על יראת השמים של האשה! ראה מקורות א:י.

(ד) כיסוי הראש – מקור לקדושה ולהתעוררות: בהתחשב בעובדה שהראש הוא החלק המכובד והחשוב ביותר בגוף האדם, כפי שאומרים חז"ל: "ראש מלך על כל אבריו" (שבת סא ע"א), בוודאי שמצווה הנעשית עם הראש בתמידות נוסכת באדם קדושה שהשפעתה היא אין סופית. משמעות רבה טמונה בדברי חז"ל האומרים כי כל שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וכו' בחיזוק (בחזקת) שלא יחטא (מנחות מג ע"ב). באופן דומה, אשה החסרה את המצוה המיוחדת במינה של כיסוי שערות, משום שאינה עומדת בדרישותיה ההלכתיות, מונעת מעצמה מקור חיוני לרוחניות ולהתעוררות.

(ה) כיסוי הראש מגן בפני מחלות ויסורים: מי יכול לשער את היתרון הגשמי, בהגנה על האדם מפני מחלות ויסורים, בו זוכים מקיום מצוה תמידית כמו המצוה של כיסוי השערות. חז"ל לימדונו כי "מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא" – מצוה, בשעה שעוסקים בה, משמשת כמגן ושומרת על האדם (סוטה כא ע"א). אם כן, מצוה המקויימת במשך כל שעות היום, מהווה מקור הגנה יקר מאוד. כך גם, המזוזה – מצוה תמידית המקוימת כל הזמן – חז"ל ציינו אותה כמצוה המגינה על האדם במיוחד (שבת לב ע"ב).

(ו) כיסוי הראש מביא רווחים גדולים: כיסוי הראש מאפשר לאשה לקיים את המצוה של כיסוי שערותיה כל רגע ורגע במשך היום, וכך היא יכולה להשיג עושר רב, הן בעולם הזה והן לעולם הבא. לעומת הגבר, המתעטר בתפילין במשך כשעה ביום, זוכה האשה להתעטר בחפץ של מצוה במשך כל שעות היום. למעשה, אחד מגדולי הרבנים בדורנו, הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל, אמר פעם כי נשים אינן מחוייבות במצות תפילין, משום שהן מתעטרות ב"תפילין שלהן" במשך כל שעות היום. לפיכך, הן אינן זקוקות להתקדשות הנוספת של התפילין, לעומת הגברים.

כיון שכיסוי הראש ממלא תפקיד כה חשוב, מתאים שסגנונו ישקף את עדינותה הפנימית ורגישותיה של בת ישראל. לפיכך, עליו להיות פריט לבוש המוסיף חן ואצילות למעמדה המלכותי של האשה היהודיה.

(ז) ההבדל בין אשה נשואה לרווקה: התורה מתירה לבחורה להופיע בפרהסיא בשיער מגולה, למרות העובדה שהשיער מוסיף לה חן רב ומציג את יופיה הטבעי. עם כל זאת, לגבי אשה נשואה נחשב גילוי השיער לפריצות, וכאמור לעיל, אפילו אומות העולם הבינו זאת, וציפו מנשותיהם שתכסינה את שערותיהן בפרהסיא (ראה סנהדרין נח ע"ב). אשה נשואה היא "אשת איש", ועובדה זו מצדיקה את הדרישה שחלק מיופיה יישמר מעיני הציבור. לפיכך, על אף שעליה להתלבש בצורה נעימה ונאה, באופן המשקף את שמחתה ואצילותה, אסור לה להציג את מלוא יופיה הטבעי לעיני כולם (ראה ענין זה ב"עורה כבודי" מאת הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל, עמ' 222, וכן "מי ירפא לך", עמ' רג). מאידך, רווקה אינה מתבקשת להסתיר חלק מיופיה הטבעי, ומותר לה לאפשר לשער לשקף את חינה (אך לא באופן שימשוך אליה תשומת-לב). רווקה אינה אשת איש, ולכן אין צורך שתכסה את שיערה בפרהסיא, ותסתיר חלק מיופיה.

סיבה נוספת, דומה לסיבה זו, המסבירה את חיוב האשה הנשואה לכסות את שְׂערה מבוססת על הפסוק "מים גנובים ימתקו" (משלי ט:ז) – דבר אסור מתוק ומושך יותר. משום תופעה זו היצר מושך ופועל יותר כשמדובר באשה נשואה בהיותה אשת איש (ראה סנהדרין עה ע"א ועבודה זרה כ ע"א). שוב, ברזקה שאינה אשת איש, אין צורך שתסתיר יופיה על ידי כיסוי שערותיה.

בנוסף לכך, בחורה בגיל שידוכין, מותרת לטפח את הופעתה (כמובן, בתוך גדר הצניעות), כדי שאנשים יתענינו בה וכך בעז"ה תמצא את זוגה (תענית יג ע"ב וכתובות נב ע"ב). בדומה לכך מותר לגבר להסתכל בנערה ולהתעניין בהופעתה, חינה, גינוניה וכ' אם הוא עושה זאת למטרת נישואין, בעבורו או בעבור מישהו אחר. עם כל זאת, אשה נשואה אסורה למשוך תשומת לב לעצמה (כתובות עב ע"א רש"י ד"ה אזהרה, עיין גם ברא"ש ובריטב"א), וכן אסור לגבר להתענין בהופעתה של אשת איש שהרי היא אינה פנויה לאיש מלבד בעלה.

לאור כל זאת, אשה נשואה הלובשת כיסוי ראש, שאפשר בנקל לסבור ולחשוב שהוא שְׂערה הטבעי, מחטיאה את מטרת המצוה כולה, שהרי גבר הרואה אותה יכול לחשוב שהוא רואה את שְׂערה הטבעי ויכול להמשך אליו, במיוחד כאשר הוא אינו יודע אם היא נשואה או לא.

מצות כיסוי השיער באה להפחית את משיכתה של אשה זו, וכך לשמור על קדושת ישראל. לשיער יש כח משיכה עצום, ואם כן, כאשר האשה מצוית להסתיר את הופעתה בשְׂערה הטבעי, פוחתת הסכנה שאנשים ימשכו אליה ונשמרת קדושת ישראל – ראה מקורות א:א-n.

(ח) סיבות נוספות למצוה מיוחדת זו, מלוקטות מחז"ל: פרט לסיבות שניתנו זה עתה מדוע חייבת אשה נשואה לכסות את שְׂערה, קיימות לפחות שתי סיבות נוספות למצוה מיוחדת זו, אותן אפשר ללמוד מדברי חז"ל.

♦ ראשית, "כיסוי הראש ועטיפתו" מסמלים את הרצון להיות לבד, ולא להיות מעורב עם כולם. משום כך, בזמן חז"ל, נהגו האבלים לשבת בראש מכוסה ועטוף, כפי שהדבר מכונה "עטיפת הראש" (ראה י"ד שפ). בהיותו שרוי ביגונו, לא יכול היה האבל להתרועע עם חבריו, ואף לא חפץ בכך. כאשר הגיעו אליו אנשים לבקרו ולהביע את תנחומיהם, הוא אמנם הכיר להם תודה, אך אין ספק שמצב-רוחו לא היה נתון לארחם בצורה מהנה וקלילה. בדומה לכך, היה המצורע יושב בדד, בראש מכוסה ומעוטף, כדי לסייע לו להבין את חומרת העוון שעבר (ראה ויקרא יג:מה). הוא היה חייב לשבת מחוץ לשלושת המחנות, ולהתלבש באופן שיעזור לו להרגיש שהוא אינו ראוי ליהנות מלהיות מעורב בין הבריות.

הגם שאין להשוות בין הנידון לראיה, זו אחת הסיבות הפנימיות והעיקריות למצוה של כיסוי שערות. כאשר אשה נשואה מכסה את ראשה – חצי מ"כיסוי הראש ועטיפתו" (שהרי עטיפת אבלים כוללת את הראש והפנים ומצות כיסוי שערות מחייבת לכסות את הראש בלבד) – היא אומרת ומכריזה בכך שהיא מקודשת לאיש ואין לה שום שיג ושיח עם אף גבר זר מלבד בעלה.

אילו חוה לא היתה מחטיאה את האדם, לא היה כוחו של היצר חזק כל-כך, וממילא לא היה צורך בסמל זה, והיא היתה יכולה להשאיר את שערותיה גלויות. ברם, לאחר שהיצר הרע הופנס והפך להיות כוח רב עוצמה, יש לשמור עליה בעזרת מצוה זו מכל אבק פריצות.

לפיכך, אומרים חז"ל במסכת עירובין (ק ע"ב) שאחרי חטא עץ הדעת נאמר לחוה כי מעתה ואילך עליה להיות "עטופה כאבל" – והכוונה לכיסוי השערות. אין זאת אומרת שהופעתה חייבת להיות בלתי נעימה, או שעליה להסתובב מדוכדכת ועצובה כאבל, אלא פירוש הדבר הוא שעליה לכסות את שְׁעֶרָה, כאות לציבור שאין לה שיג ושיח עם זרים, בדומה למסר הטמון בכך שהאבל מכסה ועוטף את ראשו. כך היא אומרת לעולם: "אני אשה נשואה, ואיני חפצה שאף אדם זר יתענין בי" (שו"ת שבות יעקב ב:יא, ו"ברכי יוסף" יו"ד שצג:א) – ראה מקורות ב:ב.

♦ יש סיבה נוספת למצוה זו, אשר בדומה לסיבה הראשונה אף היא מרומזת בדברי חז"ל: נביא מסופר לנו כי תמר, לאחר המעשה עם אמנון, כיסתה את שְׁעֶרָה, ובזאת ביטאה את כיסופיה לצניעות ולטוהר (ראה שמואל ב', יג:ט). כיון שהתערבו בצניעותה, התעוררה סכנה שהדבר יפגע בתכונת הבושה הטבעית שלה ובצניעותה. כתגובת נגד, היא כיסתה את שְׁעֶרָה בהיותה ברבים, ובכך נהגה בצניעות מעבר למה שעשו בנות אחרות. באופן דומה יכולים הנישואין להשפיע בצורה סמויה על צניעותה הטבעית של הנערה. בעבר לא היה לה כל קשר עם גברים וכעת יש לה בעל. כדי למנוע זאת, האשה הנשואה נוהגת בצניעות יתרה, ומכסה את שְׁעֶרָה, שהוא עידון מעבר לנדרש מאלו שאינן נשואות.

חז"ל בספרי (פרשת נשא, יא) מספרים על תמר שכיסתה את שערות ראשה בעקבות המעשה עם אמנון, ומביאים זאת כמקור למצות כיסוי שערות אצל כל אשה נשואה. לאור ההסבר שניתן, מובן הדבר היטב: בשני המקרים פועלת המצוה לשימור צניעותה. הדבר אף מסביר מדוע המצוה ממשיכה גם כאשר אשה מתאלמנת והיא אינה עוד אשת איש ("בית שמואל" אבן העזר כא:ה). צניעות נוספת זו מחייבת מן התורה, רק כאשר היא נמצאת בציבור, משום שהצניעות נעוצה בכך שהיא מכסה מעיני הציבור את מלוא כוח המשיכה שלה. מאחר שזו הנקודה, הרי שהופעתה בציבור באופן בו היא אינה נראית שונה מהופעתה הטבעית, מהווה פגיעה בעצם המטרה של מצוה זו.

הסברים מקיפים אלו יסייעו לאנשים החותרים לאמת, להבין מדוע פאה העשויה באופן כה מקצועי, עד שגברים אינם יכולים לדעת שאשה זו נשואה, וזה אינו שְׁעֶרָה הטבעי, עומדת בניגוד מוחלט לכוונת התורה – ראה להלן סעיף ב, שם מבוארים הדברים ביתר פירוט, וראה מקורות ב:ה.

ב: פאה העשויה במומחיות כה רבה, עד שבקושי ניתן לזהותה:

(א) חובה להבחין מיד כי השיער מכוסה: בזמננו התעורר הצורך להדגיש ענין יסודי ביותר. כאשר אשה חובשת פאה העשויה במקצועיות כה רבה, עד כי אדם המתבונן מהצד (ואינו יודע

שהיא נשואה) סבור כי מדובר ברווקה, הרי זה פסול לגמרי, ומנוגד לרצון התורה. הכל יודעים כי רבות מהפאות העשויות לפי הזמנה, אכן עונות להגדרה זו, וכמעט בלתי אפשרי לזהותן כפאות.

חבישת פאה כזאת מהווה עבירה על מצוות התורה, המחייבת אשה נשואה לכסות את שער ראשה. הפוסקים מסבירים שציווי זה הוא כדי שלא תמשך עין אנשים – פרט לבעלה – בהיותה אשת איש – ראה תרומת הדשן סי' י, וכן רא"ש כתובות עב ע"א, וראה עוד מקורות א:ו. לפיכך, ברור שחייב להיות ניכר מייד כי האשה חובשת לראשה פאה, וכי החן הנראה לעין מגיע מהפאה ולא משערה הטבעי. נסיון להתחכם ולעקוף חיוב זה, מנוגד לרוח ההלכה לגמרי ואסור.

בשו"ת חסד לאברהם (אבן העזר סי' פז) כתוב: "על דבר שנהגו ללבוש פאה נכרית עד שנראה כאילו הן הולכות בגילוי שיער עצמן, לעניות דעתי יש בזה איסור תורה וכו' וכיון דעיקר האיסור בגילוי שיער משום פריצות שהיא מתנאית לבני אדם, מה לי שיער עצמן או שיער נכרית שנראין כשערות עצמן, תורה אחת להם ואסור מן התורה." דברים זהים מובאים בספר ישועות יעקב (או"ח עה:ג).

לאמיתו של דבר, יש נשים צעירות הנראות בפאותיהן יותר "נערות" מאשר נערות של ממש. [ראה בגמרא (נזיר כח ע"ב) כי יש דרך לייצר פאה בשלמות כזו, עד שיהיה לה את אותו חן ויופי שיש לשיער הטבעי.] לא יכולה להיות התנהגות הרחוקה יותר מרצון ה' – שציווה על האשה הנשואה להסתיר חלק מיופיה מעיני הציבור, על-ידי כיסוי שערה – מאשר התנהגות כזו. רש"י (כתובות עב ע"א ד"ה אזהרה) כותב כי שער הסוטה נפרע בבית הדין, "כמו שעשתה להתנאות על בועלה". דברי רש"י אלו מהווים הוכחה ברורה לכך שנערה המופיעה בשיער מגולה מושכת בהופעתה יותר מאשר אשה נשואה המכסה את שערה. שאם לא כן, מדוע מניחים שהסוטה גילתה את שערך? ואם כן, כאשר כיסוי השיער של אשה נשואה נראה טבעי ונאה כשיער נערה, הרי זו פגיעה חמורה במהות המצוה – ראה מקורות ב:ח.

מלבד האמור לעיל, יש סיבה ברורה לחיוב שיהא היכר מידי בין נשואה לרווקה. אף על פי שאסור להתבונן בפני אשה נשואה, משום איסור "ולא תתורו אחרי עיניכם" (ביאור הלכה סי' רכה ד"ה אפילו) מותר להתבונן בפני בחורה רווקה, אם הדבר נעשה למטרת נישואין. בחור המיועד להיות חתן רשאי להתבונן בנערה כדי לראות אם היא מוצאת חן בעיניו (קידושין מא ע"א) וכן גם אב המחפש שידוך לבנו, אח המחפש שידוך לאחיו הצעיר ממנו או כל אדם המתעסק בשידוכין (אבות דרבי נתן ב:ה). כל אלו רשאים להתבונן בהופעתה של הנערה, לשים לב כיצד היא מדברת עם אנשים ולהסתכל על תגובותיה למצבים שונים, היות וכל זאת דרוש כדי לגבש התרשמות נכונה. כיון שהסתכלות והתבוננות מותרת במקרה של רווקה, ואסורה במקרה של אשה נשואה, חייב להיות ברור מיד שאשה זו נשואה, ואינה פנויה עוד לשידוכים.

ראה גם בספר "מחנך קדוש" (סי' טז), כי בירושלים נהגו הנשים הנשואות ללבוש שמלות ארוכות יותר מן הרווקות, כדי שיהיה אפשר להבחין מיד בהבדל ביניהן, וכן מסיבה נוספת – להגן על הנשים הנשואות בעזרת תוספת צניעות, כפי שהתורה מצווה על האשה הנשואה לכסות את שְׁערה ברבים – ראה מקורות ב:ט.

יותר מכך, ראה לעיל (סעיף א (ח)), סיבות המלוקטות מדברי חז"ל למצוה מיוחדת זו. לאור סיבות אלה, ברור כי חייב להיות ניכר לציבור מיד שמדובר באשה נשואה, והשיער הנראה אינו שְׁערה הטבעי.

(ב) חוסר גאווה בקיום מצוה מבטא חוסר הערכה: פאה זו שבקושי ניתנת לזיהוי מפגינה לאלו היודעים שאשה זו נשואה [ולפיכך יכולים לזהות שמדובר בעצם בפאה] כי היא אינה מחשיבה את קיום המצוה כזכות, והראיה שהיא מנסה להדחיקה ולהסתירה ככל האפשר.

נשים החובשות פאות כאלה, היו מתביישות מאוד אילו בניהן הגדולים היו מסתובבים כאשר כיפה קטנטונת, בקושי מורגשת, מוצמדת לה אי-שם בקצה קדקודם, שלא תפריע להופעתם הנאה. בדומה לכך, הן היו מרגישות נורא, אילו בעליהן היו מחליטים, מסיבות אסתטיקה, לקבוע את כל המזוזות בבית עמוק בתוך המשקופים, כדי שבקושי יבחינו בהן. נשים אלה תטענה בוודאי בפני בניהן ובעליהן, כי היהודי צריך לקיים מצוות בשמחה ובגלוי, כאותו חייל המפגין בגאווה את המדליות שקבל מידי המלך. (ראה במשנה ברורה ח:כו, את דברי החפץ חיים אודות אלו המנסים בכל דרך שהיא להסתיר כל זכר מציציותיהם). והנה, אותן נשים עצמן מסוות את "חפץ המצוה" האישי שלהן, ועושות ככל שביכולתן להסתירו, להבטיח שהן נראות טבעיות ויפות ככל האפשר.

השוואה רבת-עוצמה נוספת: איך היתה חשה אשה שבנה הזמין לעצמו כיפה הנראית כפאה מיניאטורית – בחלקה הפנימי רשת, ומלמעלה שערות קצוצות של גבר? כמובן שכאשר הוא חובש את הכיפה, ראשו מכוסה, אך לעיני כל רואיו, דבר אינו מכסה את ראשו (ראה משנה ברורה ב:יב). לא קשה לתאר מה תאמר אמו הנסערת, בנסותה לשכנעו כי זו טעות לנסות להחביא את יהדותו מתחת לשטיח. כמובן שאם יענה לה כי הוא מסתיר את כיפתו משום שהוא מתבייש להפגין את יהדותו ברחוב, התשובה לא תתקבל באהדה רבה באוזני אמו. מדוע, אם כן, לא מבינה אמו שהיא נוהגת בדיוק כמו בנה. היא, יחד עם רבות מחברותיה, מתביישת או נפגעת מן העובדה שהתורה דורשת ממנה לכסות את ראשה, והיא אינה יכולה להראות כה מושלמת וטבעית כנערה. לפיכך, הן מזמינות לעצמן פאה הנראית בדיוק כמו שְׁעָרָן הטבעי. בעזרתה, הן מצליחות להסתיר חלק ניכר מיהדותן, למפח נפשו של כל יהודי ירא שמים.

המשיגה הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, דיבר בבני ברק, בר"ח סיון תשנ"ה, ואמר בתוך דבריו: "לפני שלושים שנה, שוחחתי עם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך (שליט"א) אודות הסגנונות הנפוצים בפיאות. ר' שלמה זלמן אמר לי כך: 'אילו היתה מגיעה לירושלים לפני חמישים שנה אשה עם פאה לראשה, היו סוקלים אותה באבנים [כיון שבאותה תקופה (לפני

שמונים שנה) נהגו כולם בירושלים לפי השטות האוסרות פאות – ולא שהגאון רבי שלמה זלמן זצ"ל בעצמו היה פוסק כך במקום ובתקופה שנהוגת הנשים לחבוש פאות], ובאותם ימים הפיאות דמו יותר לקש, ואי-אפשר היה לטעות ולחשוב שמדובר בשיער אמיתי. בימינו, פונות אלי נשים בשאלה, ואיני יכול להבחין האם השיער הנראה לעין הוא שערן הטבעי, או שזו פאה. אצלי, תופעה זו מאוסה בהחלט! ניתן להשוותה לאדם שאוכל בשר כשר ועושה כל שביכולתו ליצור רושם כאילו הוא אוכל בשר טרף. כך אף אותן נשים, רוצות לקיים את המצוה של כיסוי שערות, אך עושות כל שבכוחן ליצור רושם כאילו השיער אינו מכוסה. אצלי זו תופעה מאוסה ביותר! אלו היו דברי הגאון" (מי ירפא לך, עמ' קעד).

מדריכת כלות מזה שנים רבות, המתגוררת באנגליה, סיפרה לכותב השורות כי לעיתים, כאשר היא פוגשת אחת מתלמידותיה הכלות מספר שבועות לאחר החתונה, קשה לה לרגע להיזכר האם הבחורה התחתנה כבר או לא, הגם שהיא עצמה השתתפה בחתונתה. הצעירה נראית בדיוק כפי שנראתה לפני נישואיה, עד כדי כך שמדריכתה נבוכה לרגעים האם נשואה היא או לא. האם זהו רצון ה'?

על פירצה זו מתאים לקונן: "ויצא מבת ציון כל הדרה" (איכה א:ו) – בת ציון אינה מבינה עוד את ההדר הנלווה לשמירת המצוות.

(ג) פסקיהם של גדולי הפוסקים בזמנינו: גדולי הפוסקים של דורינו קבעו גם הם כי פאה הנעשית כחיקוי לתסרוקתה של האשה טרם חתונתה, אסורה ופסולה בהחלט. בגילוי דעת שהוציאו בשנת תש"נ נכתב באחד הקטעים המרכזיים: "פאה היא כיסוי לשיער ראשה של האשה, במה דברים אמורים שאכן ניתן להבחין בה שהיא פאה. אך אילו נראית כמראה שיער טבעי לחלוטין לא נוכל לכנותה בשם כיסוי שיער הראש. ובחבישת פאה זו היא מכשילה כל רואיה באיסורים חמורים." הגילוי דעת נכתב בשם הרבנים הגאונים הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ולהבח"ח הגאון רבי יוסף שלמה אלישיב שליט"א, הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א, והגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א. ראה עוד מכתב מבעל הקהילות יעקב זצ"ל (קריינא דאגרתא, ב:קכד).

גילוי דעת נוסף החתום על-ידי כמה מגדולי החסידות של דורינו – ביניהם האדמו"ר מגור, הבית ישראל זצ"ל, האדמו"ר מביאלה זצ"ל ויבלח"ט האדמו"ר מויז'ניץ שליט"א (המקור נמצא בספר הצנע לכת עמוד 94) – דן בעניני צניעות, ואחד מהקטעים בו מדבר ישירות אודות הנושא בו אנו דנים כעת: "היות כי בעוה"ר נפרץ באחרונה שנשים נשואות לובשות פאה נכרית הדומה ממש לשיער, מינים ממינים שונים לא שערום אבותינו, עד שנראה כפרועות ראש ח"ו – הרינו רואים חובה לעצמינו להודיע דעת תורתנו הקדושה כי הדבר אסור מדינא. שאף במקומות שנהגו היתר בפאה נכרית, לא עלתה על הדעת פאות נכריות כאלו דעשויות כדרך הפריצות ח"ו עד שאין היכר בין נשואה לפנויה. ועבירה גוררת עבירה וכגון זה אין שום היתר."

ג. האיסור להיראות כאילו עוברים עבירה: אסור לאדם לעשות מעשה המעורר רושם כאילו הוא אינו מעוניין לטרוח לקיים מצוה מסוימת, או שהוא עובר על אחת ממצוות התורה, ואפילו רק על ציווי דרבנן. אף על פי שאין כל אמת בכך, עדיין מצד ההלכה הוא מחוייב להימנע מלגרום אי-הבנה שכזו, כפי שיוסבר.

(א) החיוב של "והייתם נקיים מה' ומישראל": אם פאתה של אשה מיוצרת באיכות כה מעולה, עד שנשים המכירות אותה, ויודעות שהיא נשואה, יחשבו בטעות שזהו שְׁעָרָה הטבעי, היא עוברת על איסור של "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב:כב) – מלבד זאת שאסור לאדם לעבור עבירה, אסור לו גם כן לעשות מעשה הנראה בעיני אנשים כעבירה. המעשה הראשון הוא עבירה בעיני ה', ואילו האחרון הוא עבירה בעיני ישראל – מכאן הביטויים "מה' ומישראל". לפיכך, אם אנשי המקום יחשבו שהיא אינה חובשת פאה, היא תעבור בכך על האיסור האמור – ראה מקורות א:א-ג.

המהרי"ל דיסקין בספרו שו"ת מהרי"ל דיסקין, קונטרס אחרון, רג, כותב: "עי' שלטי הגבורים פרק "במה אשה" דבשער תלוש (פאה) שרי (מותר), ונראה לי דדוקא דניכר לכל שלא נעשה בשיער של עצמה, אבל בלאו הכי (אם לא כן) ודאי אסור, כדקיימא לן (כפי שאומרת ההלכה) לאסור בדם דגים ובכמה דוכתי (ובעוד כמה מקומות) משום מראית העין, ובפרט לענין איסור ערוה שהוא חשש הרהור (ואם הרואה מדמה בנפשו שזהו שעררה האמיתי נותר החשש בעינו)."

(ב) האיסור של חילול ה': יותר מכך, על-ידי חבישת פאה כזו, היא תהיה אחראית לחילול ה' ניכר. אנשים יאמרו שאלו המקפידים על כיסוי השערות, מקפידים הקפדה יתירה ומחמירים, שכן יש נשים צעירות שומרות תורה ומצוות שאינן טורחות לכסות את שְׁעָרָה ראשן כלל. הפחתת חומרת האיסור בעיני בני-אדם מהווה חילול ה' ברור, שהרי כך מחוללת תורתו של הקב"ה (ימא פו ע"א).

יתכן שבימינו נראה כאילו אותן פאות שאינן ניכרות כפאות, הפכו לנפוצות בקהילות מסוימות, עד שכל אחד מאותם חוגים יודע שיתכן שאשה חובשת פאה, גם אם הוא אינו יכול להבחין בכך. במקרה זה, אף אחד משני האיסורים שהוזכרו זה עתה אינו נוגע (אך כמובן שעדיין שייכות שתי הנקודות שהוסברו לעיל בסעיף ב). מכל מקום, למען האמת, אפילו בימינו כשהפאות הבלתי ניכרות נהיו כה נפוצות, עדיין קורה שנשים, ויותר מכך גברים, מקבלים את הרושם כאילו האשה לא כסתה את שְׁעָרָה, עקב המראה המטעה כל כך של הפאה. הדברים נכונים במיוחד לגבי אשה צעירה המופיעה בין אנשים זמן קצר לאחר חתונתה, כשהיא נראית בדיוק כפי שהיתה נראית קודם לכן, בהיותה בחורה רווקה.

יתר על כן, דבר זה עלול לגרום לנשים החסרות ביראת שמים לנצל את עובדת קיומן של פאות "קאסטם" ולא לכסות את שְׁעָרָה כלל, ביודען כי הן תוכלנה "לרמות" אנשים, שיחשבו כי הן בוודאי חובשות לראשן פאה באיכות מעולה. תרמית כזו מוזכרת בחז"ל (ראה בבא מציעא

סא ע"ב, ורש"י במדבר טו:מא): אנשים ללא יראת שמים היו צובעים חוט אחד מציציותיהם בצבע דומה מאוד לתכלת, כדי להטעות אנשים לחשוב שצבעו את החוט בתכלת האמיתית, כפי שמצווה התורה. הפוסק הגדול, ה"בית יצחק", כתב כבר בזמנו כי יש נשים שלא כיסו עוד את שערן כלל, משום שידעו שאנשים יחשבו כאילו הן חובשות פאה ברמה מקצועית מאוד, וממילא תוכלנה להסתדר מבלי שאף אחד יבחין כי הן לא כיסו את שערן. (ראה שו"ת בית יצחק (או"ח טו) הכותב: "גם הורה הניסיון שאחרי שהולכין בפאה נכרית הולכין בשערות של עצמן דלא מנכר, ובאין לידי איסור דאורייתא"). אם כך כתב הבית יצחק בזמנו, כשהפאות בקושי דמו לשיער אמיתי, על אחת כמה וכמה עצומה הסכנה כשעבירה זו מתרחשת בימינו ובדורינו – ראה מקורות א:ב.

כדי להדגים את המרחק בין שאיפותיהן של נשים, החובשות פאות מהסוג שהוזכר, לבין השקפת התורה כפי שמתוארת בדברי חז"ל, ראוי לציין כי רש"י (כתובות עב ע"א) כותב שאשה נשואה חשה השפלה כששערה נראה. בדומה לכך, כותב רש"י (במדבר ה:יח) בשם חז"ל "מכאן לבנות ישראל שגילוי הראש גנאי להן". [מהעובדה ששיער הסוטה נחשף, ברור לנו שזה בזיון לאשה נשואה כששערה מתגלה.] אם כן, לא יאומן שיש נשים נשואות המתאמצות בכל כוחותיהן לגרום לאנשים לחשוב שהשיער הנראה הוא בעצם שיער שלהן עצמן. האם אין בכך עשיית "חוכא ואיטולוא" מתורתנו הקדושה, חס ושלום?

(ג) פוסקים רבים בזרות הקודמים חרדו שמא ייעשה שימוש פסול בפאות: יש לציין כי במהלך 400 השנים האחרונות, היו פוסקים רבים שסברו כי אסור בכלל לחבוש פאה (אלא אם כן היא מוסתרת מתחת לכיסוי) משום שעלולים לטעות ולחשוב שמדובר בשיער אמיתי, וכך נראית האשה כאילו שערה אינו מכוסה (ראה באר שבע יח, דברי חיים יורה דעה א:ל, ב:נט, תשובה מאהבה מח). אפילו בימינו, יש קהילות לא מעטות שאינן מתירות חבישת פאה, בהסתמך על הפוסקים הרבים האוסרים אותה, וכך גם נוהגים מאז ומתמיד אנשי היישוב הישן בירושלים. הפוסקים שהתירו את הפאות למרות זאת, סברו כי ניתן להכיר מיד כי האשה חובשת פאה, ואין כל מקום לטעות (מגן אברהם עה:ה, משנה ברורה עה:טו. שו"ת שנות חיים שטז – ראה אוצר הפוסקים כא:כד:ה). מובן כי ההיתר שלהם אינו תקף כאשר הפאה עשויה במקצועיות כה רבה, עד שאפשר לטעות ולחשוב כי מדובר בשיער אמיתי – ראה מקורות א:א.

(ד) רבים נוהגים שלא כשורה, מתוך שגגה של ממש: אין ספק שנשים רבות המבצעות עבירות אלה ואחרות, אינן מודעות כלל לחומרת מעשיהן, ולתדמית השלילית הנוצרת ממעשים אלו. יתכן שתהינה כאלה שתרגשנה פגועות מן הביטויים הקשים שנוקטו, כאשר למעשה הן עשו מעשים אלו, ולבשו בגדים אלו, מתוך בורות גרידא ובמלוא התמימות. מכל מקום, יש להוקיע את החטאים עצמם ללא כחל וסרק, למרות שקרוב לוודאי שהחוטאים עצמם אינם ראויים לביקורת כזו. מחובתנו לנהוג כך, משום שרק חשיפת העבירות, הוכחת הגישה שהן מקרינות, וגילוי מחשבותיהם במודע או בתת-מודע של אלה שהתחילו בהן, תגרום לאנשים להבין באמת עד כמה צורת לבוש זו פסולה, ועד כמה היא מזיקה לקדושת ישראל.

ד. תכונות הנותנות לפאה מראה טבעי, המקשה על זיהוי הפאה:

מחקירה מדוקדקת עולה כי יש מספר 'תכסיסים' המשמשים את יצרני דורינו ברצונם להעניק לפאה מראה טבעי, ולהראות כאילו שיער זה הוא שְעֵרָה של האשה עצמה. לעיתים, משולבת בייצור הפאה אחת (או יותר) מהתכונות המאפיינות תסרוקתה של נערה, ולעיתים, הפאה כולה עשויה בצורה כה מושלמת שנראה כאילו היא שְעֵרָה האמיתית של האשה. שני סוגים אלו אסורים כפי שיפורט להלן. תקוותינו היא כי על ידי נתוח המניעים העומדים מאחורי רבים מסוגי הפאות הנפוצים בימינו, ועל ידי פירוט ההשפעה של פאות אלו, אלו הרוצים באמת ובתמים לעשות את הטוב והישר בעיני ה', ימצאו הכוונה והדרכה הן בשבילי ההשקפה והן בנתיבות הקיום המעשי של מצוה זו.

(א) פאה עם שביל לבן: בדרך כלל הרשת אליה מחובר השיער צבעה כהה, בניגוד לקרקפת האנושית שצבעה לבן. משום כך, פאה שרשתה כהה ושביל כהה נמתח במרכז או בצידה, ניכרת בבירור כפאה ולא כשְעֵרָה האמיתית של האשה, משום ששביל הפאה צבעו כהה, ואילו השביל בשְעֵרָה של נערה צבעו בהיר.

בימינו חלק מהיצרנים צובעים את הרשת באזור השביל בצבע לבן (או בצבע בהיר דומה), וכך השביל בולט בצבעו הלבן, ונראה דומה מאוד לקרקפתה של נערה. תכסיס זה מעניק לפאה מראה המיוחד לתסרוקתה של נערה, ומשום שהפאה חייבת להיות ניכרת כפאה, הלבנת השביל כניסיון הסוואה, היא נוהג פסול ואסור. אף על פי שרבות מהנשים החובשות פאות אלו, אינן מתכוונות כלל לרעה, עדיין נוהג זה הוא נוהג מגונה ביותר הממיט הרס וחורבן על תוכן המצווה ומטרתה האמיתית.

[יתכן מאוד שלפני כמאה שנה, כשהפאות בקושי רב דמו לשיער טבעי, היה מקובל לצבוע את השביל בלבן כדי לשפר במידת מה את מראה הפאות. מכל מקום, בימינו, כשהפאות עשויות ברמה כה גבוהה, השביל הלבן כמעט משלים את המלכודת, והדבר אסור ללא כל ספק].

פאה עם שביל לבן, ניתנת לתיקון על ידי צביעת הרשת באזור השביל בצבע כהה, שישתלב עם שאר הרשת. הדבר יכול להעשות על ידי לורד עמיד או כל אמצעי דומה.

(ב) רשת לבנה (skin top): בדיוק כפי שפאה עם שביל לבן אסורה, כאמור לעיל, כך אסורה פאת סְקִין טוֹפּ – skin top – שבה הרשת כולה צבועה בלבן (ולא רק אזור השביל). הודות לצבעה הלבן של הרשת (במקום הצבע הכהה הרגיל) מבצבץ צבע לבן בכל הזדמנות – כל אימת ששיער הפאה זו הצידה או מתנופף ממשב רוח קל. כך נראית הפאה בדיוק כשְעֵרָה של נערה, שהרי כששְעֵרָה של נערה מוסט הצידה, או מתנופף, נראה חלק מהקרקפת הלבנה, ומכאן שמן של הפאות – skin top – (רשת הנראית כעור הקרקפת).

בפאות אלו טמון חסרון נוסף. הן מיוצרות על ידי השחלת השְעֵרָות לתוך חורי הרשת והדבקתן במקומן מבפנים, בניגוד לשיטה הרגילה שבה נקשר השיער לרשת. היות שהשיער יוצא

ישירות מתוך הרשת, הפאה נראית טבעית מאוד, שהרי השיער יוצא מהרשת באותה צורה בדיוק ששערה של נערה יוצא מהראש. כאמור, הסוואת וטשטוש הפאה שתראה כשערה של נערה הוא מעשה פסול מעיקרו המחטיא את מטרת המצוה. לפיכך חובה לשים לב שרשת הפאה כולה תהא כהה.

יש לציין כי הפוסק הראשון והמובא ביותר שהתיר את הפאות הוא רבינו יהושע בועז המוכר כ'בעל שלטי הגבורים'. התיחסותו לנושא מובאת ברמ"א (או"ח עה:ב). בין דבריו כותב ה'שלטי הגיבורים': "דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שערה אין כאן משום שער באשה ערוה". כלומר, המושג "שיער באשה ערוה" מתיחס לשיער היוצא מהקרקפת, שאז נראה עור הקרקפת יחד עם השיער, אולם פאה המכסה את שערה, אינה נחשבת כערוה. ה'שלטי הגיבורים' חוזר שוב על נקודה זו לקראת סיום דבריו, ודאי משום שראה בה חשיבות גדולה.

במילים אלו הבהיר ה'שלטי הגיבורים' שתי נקודות באופן בהיר וברור. ראשית, ההיתר מתיחס רק לפאה הנראית בבירור שונה משערה הטבעי של האשה. שנית, הוא קובע כי מראה טבעי הוא כאשר 'הקרקפת נראית עם השיער' כדוגמת השביל הלבן או עור הקרקפת המציץ פה ושם בין השערות - ראה מקורות א:ד.

בהתאם לכך זוהי טעות גדולה וסילוף חמור של המצווה להתיר פאות הנעשות בצורה כה מושלמת ונראות בדיוק כמו שיער אמיתי. יותר מכך, ייצור פאות עם שביל לבן או עם רשת לבנה המציצה בין שערות הפאה עומד בניגוד גמור לרצון התורה, היות והתורה אמרה כי מראה זה חייב להיות מכוסה מעיני המתבונן. ציטוט זה הוא מידע חשוב ביותר עבור אלו המחפשים אחר האמת.

(ג) פאות שחלקן הקדמי מוברש לאחור: אחד מהפשעים החמורים ביותר המבוצעים בנוגע לפיאות הוא הפאה שבחלקה הקדמי, מעל המצח, השיער מוברש לאחור, בצורה כזו שכל אדם המתבונן מן הצד סובר כי רק שערה של בחורה הצומח ישר מהקרקפת יכול להיות מוברש בצורה כזו. לכאורה, לא ניתן לעשות זאת בפאה, שהרי אם שיער הפאה יוברש לאחור תציץ הרשת מתחתו. עם כל זאת, הדבר נעשה בשתי שיטות: בשיטה הראשונה נשאר בחוץ חלק מהשיער, ומוברש מעל קידמת הפאה. הפשע החמור הכרוך במעשה זה מדבר בעד עצמו - ראה משנה ברורה עה: הכותב כי כל השיער חייב להיות מכוסה.

בשיטה השניה נעשה שימוש ברשת מיוחדת, שאינה עשויה מהבד הרשתי הרגיל, אלא מסרט שקוף עמום (מ"ט). הסרט ממשיך מעט אחרי קידמת הפאה ומשתלב עם המצח עליו הוא מונח. הסרט אינו ניכר כפי שדבק נייר מ"ט הבא לתקן קרע אינו ניכר על הדף עליו הוא מודבק. תכסיס זה מאפשר את הברשת השערות הקדמיות לאחור, תסרוקת הנותנת לפאה מראה טבעי ביותר. למראה שיטות כה מתוחכמות לעקיפת מצוה זו, צופה ועולה מאליה התחושה: "נפלה עטרת ראשינו" (איכה ה:טו).

(ד) פאה מאיכות גבוהה שחלקה הקדמי שטוח ונמוך: תסרוקות של בחורות הן לרוב שטוחות מאוד בחלקן הקדמי מעל המצח. בזמנינו, חזר המנהג בקרב הבנות לסרק שביל בשערן, המדגיש כי התסרוקת שטוחה ונמוכה. פאות, אפילו אלו הנעשות משיער טבעי באיכות גבוהה, ניכרות כפאות (אלא אם כן השתמשו באחת משיטות ההטעיה שתוארו) מחמת השיער שמעל המצח, שאינו נמוך ושטוח כשערן של בחורות. הודות לרשת שמתחת לשיער הפאה, בתוספת לשערה של האשה עצמה (שרבות אינן מסירות), מתרומם שיער הפאה באופן שאינו מצוי בשערה של נערה, וכך הפאה ניכרת כפאה. ה"בייבי הייר" (baby hair) שפעמים רבות תולה מעבר לקדמת הפאה, אינו מפחית מהגובה הבולט של קדמת הפאה.

מכל מקום, לאחרונה, החלו ליצר פאות רבות עם רשתות ניילון או משי, שחוריהן קטנים בהרבה מחוריה של רשת מצויה, העשויה בד רשת. משום כך פאות כאלו צורכות כמות קטנה בהרבה של שיער, מאשר הפאות העשויות עם הרשת הרגילה, המסורתית. בפאות הרגילות מחוברות לכל חור חמש עד שבע שערות הנותנות לפאה עובי כלשהו. לעומתן, בפאות השטוחות, מחוברות שערה אחת עד שלוש בלבד לכל חור, מחמת גדלו הזעיר והקטנטן. כתוצאה מכך, כמות השיער קטנה באופן משמעותי בפיאות מסוג זה, והפאה מונחת נמוך במיוחד על הראש. בנוסף לכך, הודות לחורים הקטנטנים, השערות, בדרך כלל, מחוברות לרשת בקשר אחד בלבד, בניגוד לקשר הכפול הנהוג בשאר הפאות המוסיף עובי לפאה. היות ושיער נמוך ושטוח הוא סגנון אופייני לנערות, כאמור, כשאשה לובשת פאה כזו, קשה להבחין האם זוהי פאה המונחת על ראשה, או שמא מדובר בשערה הטבעי.

הבעיה נהיית מסובכת עוד יותר כשהפאה היא פאת 'קאסטם עבודת יד' העשויה משיער טבעי מאיכות גבוהה ביותר. פאות אלו מצטינות בארבע מעלות: (א) שיער הפאה לא עובד בחומרים חריפים, כך נשמר הברק המקורי של השיער. (ב) השיער לא נצבע וממילא נראה טבעי הרבה יותר משיער צבוע. (ג) השיער הוצמד לפאה באותו כיוון שגדל במקור, (דהיינו החלק הקרוב לקרקפת מחובר קרוב לרשת). (ד) השערות מתאימות מאוד אלו לאלו ומגיעות ממספר מצומצם מאוד של נשים, דבר המסייע רבות בשמירת מראהו הטבעי של השיער.

פאה המצטיינת במעלות אלו, ידועה כ'פאת קאסטם אמיתי עבודת יד' ונראית דומה מאוד לשיער טבעי. מכל מקום, עדיין ניתן לזהותה מפאת הגובה של חלקה הקדמי, שאינו קיים בתסרוקתה של נערה. אולם, כאשר החלק הקדמי גם הוא נמוך ושטוח, הפאה מקבלת מראה הדומה מאוד לסגנון התסרוקות של הבחורות בזמנינו, ולא ניתן לזהותו כלל אפילו לא מלפנים. כאשר זהו המצב, ההסוואה היא מושלמת (מלבד לעין מומחית במיוחד). היות שאשה הלובשת פאה כזו נראית כבחורה לא נשואה, הפאה אסורה.

למעשה, יש פוסקים שאינם מתירים פאות 'קאסטם עבודת יד' אפילו כאשר חלקן הקדמי אינו שטוח, ואפשר לזהותן מחלקן הקדמי הגבוה, מן הסתם, משום שהן אינן ניכרות מאחור. בנוסף לכך, כאשר ישתנה סגנון התסרוקות המקובל בין הנערות, לא יהיה ניתן לזהותן אפילו לא

מלפנים. (פאות 'קאסטם בקופסא' הן בעיתיות פחות מאשר פאות 'קאסטם עבודת יד' משום שבדרך כלל הן אינן מצטינות בכל ארבעת המעלות האמורות לעיל, ולכן אף על פי שגם הן עשויות באיכות גבוהה, קל יותר להבחין שהן אינן שְׁעֵרָה הטבעי של הנערה).

מחירן המופרז של פאות ה'קאסטם' מהסוג היקר מוסיף גם הוא סיבה רצינית לדאגה. תחת התירוץ שפאת 'קאסטם' מחזיקה מעמד למשך זמן ארוך בהרבה מאשר שאר הפאות (דבר הנכון במידה מסוימת, פאות 'קאסטם' אכן נשמרות פי שלוש או ארבע מאשר פאות אחרות) נגבים סכומים אסטרונומיים, בלתי מוצדקים, של אלפי דולרים, ומחירן עולה עשרת מונים על מחירן של הפאות הרגילות. פאות יקרות אלו הפכו לסמל של 'אנשים מהחברה הגבוהה' עם כל התוצאות הלא בריאות הנגררות מכך ועם כל המסתעף מכך.

(ה) פאות ארוכות: כשאורך הפאה עובר את קו הכתפיים, השיער מתנופף ברוח בחופשיות יחד עם תנועות הראש ועם תנועות הגוף באופן כללי. תנודות אלו דומות לתנודותיו של שיער אמיתי חי, המתנועע במיוחד ומתעופף בנקל. משום כך, פאה זו נותנת ללובשיה מראה המיוחד לתסרוקתה של נערה. לעומתה, פאה קצרה כמעט ואינה מתנופפת לצדדים, אפילו כשאינה אסופה. בכך, היא שונה מאוד משיער קצר ופתוח של נערה, שהגם שאיננו מתנופף עם הגוף הוא חי וגלי. (אף על פי כן, קיימות שיטות אחרות, גם ביצור הפאה הקצרה, המרמות את המתבונן הסבור כי מדובר בשיער אמיתי, כאמור לעיל.) עובדה זו אומתה על ידי שתי פאניות מומחיות העובדות בתחום זה מזה שנים רבות. לאור זאת, אין ללבוש פאה שאורכה עובר את קו הכתפיים.

אף על פי שפאה הגולשת על הגב, עדיין אינה מוסווית לחלוטין וניתן לזהותה מלפנים מחמת חלקה הקדמי הניצב גבוה (בניגוד לשיער של בחורה), עדיין פאה כזו אינה מתאימה, ופסולה ללבישה לחלוטין. תסרוקת זו היא מטבעה תסרוקת של נערות, ומשום כך, במבט ראשון נותנת פאה זו רושם שלילי ביותר. ראה להלן סעיף ה, חסרונות נוספים של פאה זו.

(ו) חצי פאה, שמעליה כובע: אמנם המנהג לחבוש כובע על גבי הפאה (הנהוג בקהילות חסידיות רבות) מבטא תוספת צניעות, ובא להדגיש שפאה זו היא פאה ולא שיער (שהרי בנות אינן לובשות כובעים במרכז שְׁעֵרָן), הכובע הגדול בקדמת הראש שמאחוריו יש רק חצי פאה, נותן רושם הפוך לגמרי. השיער אינו נראה כלל כשיער של "חצי פאה", אלא כשְׁעֵרָה של האשה עצמה. כאמור, הפאה ניכרת בעיקר מקדמתה, שמשם ניתן לראות כי השיער בוודאי לא צמח מהמצח. אם נעדר החלק הקדמי של הפאה, ואת מקומו תופס כובע מודרני, או כובע מצחיה, מוסתר סימן הזיהוי המסגיר של הפאה. משום כך, השיער הנראה בחצי האחורי של הראש נראה כשְׁעֵרָה הטבעי של האשה.

[יתכן שיהיו כאלו שיטענו כי ברור שאשה זו לובשת פאה, שהרי אם לא כן מדוע היתה חובשת כובע לראשה. אולם, הוכחה זו איננה הוכחה תותכת, שהרי ברטים, כובע מצחיה וכד' נלבשים גם על-ידי נערות, ואם כן, סגנון זה אינו בלעדי לנשים נשואות. מעבר לכך, אפילו אם

יתברר שאשה זו היא אכן אשה נשואה, אין זה מחייב שהשיער הנראה הוא אכן פאה, ולא שְעֵרָה של האשה, משום שאפילו אם השיער שמאחור הוא שְעֵרָה האמיתי, עדיין יתכן שמלפנים היא חובשת כובע, כדי שלא תראה כחוטאת בעיני אלו היודעים שהיא נשואה ומצפים ממנה לכסות את שְעֵרָה.].

מלבד החסרון האמור, אופן זה של כיסוי השיער נגוע בחסרונות נוספים. הכובע מלפנים נותן לאשה מראה ראוותני, ומזכיר תמונה של סטודנטית צעירה מהאוניברסיטה, ולפיכך איננו צורת לבוש ראויה. ה-'peak-cap', או במילים אחרות כובע המצחיה, נראה ספורטיבי ביותר, ובנוסף מזכיר הופעה גברית – שני תכונות אלו הן תכונות שליליות וממעטות מעדינות האשה, הגם שהיא עצמה, מן הסתם, אינה מבחינה בכך. בנוסף לכך, לעיתים קרובות כאשר לובשים כובע מצחיה השיער הסמוך לאוזן מבצבץ ונראה לעין.

בחלק מפאות אלו יש קבוצות קטנות של שיער המשתלשלות מקדמת הכובע ונופלות על המצח. שערות אלו, לעיתים קרובות, מגיעות עד העיניים ואפילו עוברות אותן. אף על פי שבסוג זה של 'חצי פאה' יש שיער מלפנים, (וכאמור חסרונה של 'חצי הפאה' הוא העדר החלק הקדמי של הפאה, המגלה את זהותה), עדיין אין היא כשרה, משום שקבוצות שיער אלו, מחמת המרחק הרב שבינן לבין הפאה עצמה, נראות בעיני המתבונן כאילו הן שערותיה הטבעיות של האשה שהושארו לבצבץ תחת הכובע. לפיכך, פאה זו בעייתית כמו הפאה בה אין שיער מלפנים.

מלבד הבעיה האמורה, טמון בפאות אלו חסרון נוסף: לעיתים קרובות יורדות קבוצות שיער על העיניים או מעבר להן בצורה לא מתאימה ולא עדינה. מחנכות ותיקות ומנוסות יכולות להעיד כי ככל שהבת צנועה ועדינה יותר, כך באופן טבעי, היא דואגת ששערה לא יכנס לעיניים או יתלה מעליהן.

לסיום, חובה לציין צורה נוספת, בלתי נעימה במיוחד, של משיכת תשומת לב. המדובר בקבוצת שערות (ברוחב של 2 ס"מ בקירוב), היורדת מקדמת הכובע, ומתנדנדת הלך ושוב לאורך הפנים. "סרט" שיער זה אינו מהווה קישוט כלל ועיקר, וכל מטרתו אינה אלא למשוך תשומת לב. לכן, סגנון זה אינו ראוי כלל, מלבד העובדה שה'חצי פאה עם כובע' אינה כיסוי ראש מתאים, כאמור.

(ז) סרט מלפנים עם פאת שלושת רבעי: הסרט הרחב המגיע עם פאת שלושת רבעי, מציב בעיה דומה לבעיה שמציבה ה'חצי פאה עם כובע' המתוארת להלן, ונגוע באותם חסרונות. כאמור, סימן הזיהוי של הפאות הוא חלקן הקדמי, ממנו ניכר וברור כי השיער לא צומח מהקרקפת, שהרי שיער הפאה עומד גבוה מעל המצח, בצורה שלא תתכן בשיער טבעי. אם מכסים ומסתירים חלק זה, מְטַשְטְשִים הסימנים המסגירים העיקריים, ופאת השלושת רבעי שמאחורי הסרט מטעה מאוד ונדמית כשיער עצמו. אף על פי שפאות אלו נפוצו בכמה מקומות, איסורן עומד בעינו.

[אין זה נכון לטעון שתסרוקות אלו ניכרות כפאות היות שהן נפוצות רק בין נשים נשואות הלובשות פאה (בניגוד ל'חצי פאה עם כובע' הנפוצה גם בקרב הבחורות הלובשות ברטים, כובעי

מצחיה, וכובעים מכובעים שונים בקדמת הראש), משום שעם הזמן מתקבל המנהג, גם בין הבחורות, ללבוש סרטים רחבים המסתירים את כל החלק הקדמי של השיער. בנוסף לכך, עלול להיות שאשה זו הותירה את שְעֵרָה גלוי וענדה לראשה את הסרט רק כדי שלא תיראה כחוטאת בעיני אלה המכירים אותה ויודעים שהיא נשואה, כמבואר לעיל].

בעיה נוספת קימת בכסויי ראש אלו: הסרט המונח בדיוק במקום בו מתחיל השיער לצמוח, נוטה לגלוש אחורה בקלות, וכך מתגלה חלק משְעֵרָה של האשה עצמה. בעיה זו היא בעיה כה נפוצה, עד שיחד עם סרטים אלו אפשר לקבל, על פי בקשת הקונה, אמצעים שונים (סקוטש וכדו') המונעים מהסרט לגלוש אחורה.

יתכן אפילו כי במשך הזמן תרצה האשה שיראו מעט שערות מעל המצח, מלפני הסרט. היות שהפאה מתחילה רק קרוב לחלקו האחורי של הסרט, הדרך היחידה שביכלתה להשיג זאת, הוא לדחוף מעט אחורה את הפאה וכך לגלות חלק משְעֵרָה שלה. הואיל ואסור שתִּרְאֶה אפילו שְעֵרָה בודדת, כמובא במשנה ברורה (ע"י), סוג זה של פאה מהווה אבן נגף ומכשול לשמירת ההלכה.

(ח) פאת חלון: "פאת החלון" – היא פאה עם חור, דרכו מוציאה האשה חלק משערותיה שלה, ומסרקות אותן יחד עם שערות הפאה. אלו העושות כן טוענות כי אף על פי שהשיער משפר את מראה הפאה, הרי הוא בטל ברוב, בהיותו מיעוט כלפי שערות הפאה. ישנן נשים הנוהגות כך גם עם פאה רגילה, ללא חור. הן מוציאות חלק משערותיהן בצידי הפאה או בחלקה האחורי, ומסרקות אותן מעל הפאה, כדי ליצור מראה "טבעי יותר". עצם הרצון לדאוג לכך שהפאה תקבל מראה "טבעי יותר", ותיצור רושם כאילו מדובר בשְעֵרָה שלה, הוא, כאמור, מושג טרף, המנוגד לחלוטין לרוח המצוה, וגונה נמרצות מפי הגדולים. כל זאת מלבד עצם החשיפה האסורה בפני עצמה משום ערוה, כפי שאסורה כל חשיפת שיער שהיא, מכל סיבה שהיא – ראה לעיל סעיף ב.

נוהג זה, לעטות על כל דבר הנדמה כאפשרות לעקיפת ההלכה, עולה ממנו ריח צחנה של סלידה ואפילו שנאה למצוה. מצות כיסוי הראש ניתנה לבנות ישראל, כדי להעלות את כבודן וערכן העצמי. אך לצערנו, דבר המהווה אות כבוד וציון לשבח זוכה ליחס מזלזל, כביכול מדובר במעשה מיושן שאבד עליו הכלח. הבה נאזור עוז ונעצור את הכרסום התמידי בערכי האמת של היהדות!

יש להדגיש כי לנשים תפקיד מרכזי ומרומם בחיי התורה בכלל ישראל – בהבעת אהבה וחיבה לדרך ישראל סבא, הן מחוללות פלאים בחברה כולה. לעומת זאת, כאשר הן מגיבות באדישות ולאות לסממנים המרכזיים של מורשתנו, הן ממיטות אסון וזרעות זרעי ניכור בחברה בכלל, ומזיקות לילדיהן ולמשפחותיהן בפרט.

הגאון רבי יוסף ליס זצ"ל (שהיה מקורב מאוד לרב מבריסק זצ"ל), מזכיר באחד ממכתביו התבטאות יוצאת מן הרגיל בשם הגאון רבי יעקב מסלוצק זצ"ל (מחבר הרידב"ז על הירושלמי): "כל העליות ביראת שמים אצל כלל ישראל, וכן להיפך כל הירידות רח"ל, הכל החל אצל

הנשים" (יוסף דעת, מכתב יח). מקומן של הנשים בדברי ימי עמנו והתפתחותו הוא מרכזי הרבה יותר מכפי שהן מעריכות בעצמן!

(ט) לסיכום: נגעי הפאות מתחלקים לשני אבות נזיקין (ויש פאות הנגועות בשניהם):

(א) פאה שיש לה תכונה המיוחדת בדרך כלל לתסרוקתה של נערה, ובמבט ראשון אכן תראה כשיער עצמו. פאה כזו אסורה בלבישה אפילו אם היא איננה מסויית לגמרי, ובן אדם מן השורה יוכל בסופו של דבר להבחין כי פאה זו היא פאה ולא שיער טבעי. הפאות שהוזכרו בנקודות א, ב, ג, ד, ה שייכות לקבוצה זו. דהיינו הפאה עם השביל הלבן, הפאה עם הרשת הלבנה, הפאה שחלקה הקדמי מוברש לאחור, פאת ה'קאסטם' עבודת יד' שחלקה הקדמי נמוך ושטוח והפאה הארוכה והמתנופפת.

(ב) פאה שאין בה תכונות המיוחדות בדווקא לתסרוקת של נערה, אך מחמת צורתה היא אינה ניכרת לאדם מן השורה. פאות שהוזכרו בנקודות ו, ז, ח שייכות לקטגוריה זו, דהיינו פאות שחלקן הקדמי חסר, ואת מקומו תופס כובע גדול, כובע מצחיה, או סרט רחב, ופאות חלון.

ה. מגפת הפאות הלא עדינות:

(א) פאות משונות, ארוכות או מושכות את העין:

♦ **מראה פרוע:** לצערנו הרב, הצליח היצר הרע לגרום שמצוות כיסוי הראש מתקשרת למעשים – ולעיתים אף למחשבות – שפלות. ישנן, לדוגמא, פאות בעלות מראה פרוע. פאות אלו אינן עומדות בדרישות הבסיסיות ביותר של מידת הצניעות, שהרי אשה החובשת לראשה פאה כזו תבלוט בכל מקום בו תלך, משום המראה החריג והלא-מסורק. כמו-כן, פאות אלה מפגינות גישת חיים מתירנית ובלתי מרוסנת, דבר שכלל אינו עולה בקנה אחד עם טבע האשה הצנועה, המבורכת ביראת שמים ונוהגת בזהירות בכל עת. פאות אחרות מיוצרות או מסורקות בתסרוקות מפוארות ובלתי צנועות, ואינן ראויות לעטר ראשיהן של נשות ישראל, אשר בעצם מהותן הן עדינות ומצטנעות.

♦ **פאות ארוכות ומפוזרות:** ישנן פאות ארוכות ומפוזרות, הגולשות על הכתפיים ואפילו יורדות על הגב. קשה למצוא דרך פחות מכובדת לקיום מצוה זו, מאשר חיקוי תסרוקות הנפוצות אצל נשות ההמון בקרב אומות העולם. למעשה, רבים מגדולי הפוסקים סוברים כי אסור אפילו לנערה להראות בשיער ארוך ומפוזר, משום שהדבר מושך אליה תשומת-לב רבה ביותר, ומבטא חוסר צניעות (מגן אברהם עה:ג, מור וקציעה עה, שו"ת שבות יעקב א:קג). על אחת כמה וכמה, אשה נשואה המופיעה בתסרוקת כזו נוהגת בניגוד לצניעות, שהרי ממנה מצפים להתלבש ביתר צניעות מאשר בחורות – ראה לעיל סעיף א (ז-ח).

רבים מגדולי ארץ ישראל (וכן מקהילות רבות בחו"ל), פסקו כי נשים לא תחבושנה פאות ארוכות, גם כאשר השיער אסוף ולא מפוזר (קול קורא משנת תשמ"ח החתום בידי גדולי ארץ ישראל – הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, ויבדלח"א הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א). לדעתם, פאות כאלה מעוצבות בסגנון האופייני לנערות, אך נשים נשואות מעולם לא הלכו כך. אי לכך תסרוקות אלו, הנפוצות אצל ילדות ונערות, אינן צנועות לנשים. במקומות אלה, אסור לאשה להתעלם מן הפסק ומדרגת הצניעות המקובלת במקומה, ולחבוש לראשה פאה כזו. גם במקומות אחרים בהם אין פסק מפורש נגד פאות ארוכות, מומלץ מאוד להקפיד שאורך הפאות לא יעבור את קו הכתפיים, משום שפאות קצרות הן צנועות ועדינות יותר.

בספר שו"ת תשובות והנהגות (חלק ד' תשס"ב סי' רצד) כותב הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, ירושלים: "ולפני כארבעים שנה כבר מסר לי כ"ק האדמו"ר מגור רבי ישראל אלטר זצוק"ל למסור בשמו חומר האיסור והפריצות בפיאות ארוכות. וכעת נוספו בשוק פאות משערות טבעיות ומסולסלות וכדומה, והצד השווה שבהם שנעשו להתבלט בשערה, שזהו היפך ממש של מצות כיסוי הראש". עוד בענין הפאות הארוכות ראה לעיל סעיף ד (ה).

♦ **פאות בולטות לעין, בעלות מראה לא סימטרי:** פאות שמעוצבות עם הבדל ניכר בין שני הצדדים – אינן צנועות. לדוגמא, פאה שבצד ימין השיער נופל קדימה ומכסה את העין וכמעט מחצית הפנים, ובצד שמאל הוא מוברש מאחורי האוזן. סגנון זה מיועד למשוך את העין. למטרה זו, האשה מוכנה אפילו לסבול את אי-הנוחות הכרוכה בחוסר אפשרות לראות כראוי באחת מעיניה. סגנונות שכאלה מטבעם מושכים תשומת-לב, ומערערים את הבסיס היסודי עליו מושתתת הצניעות – התרחקות ממשיכת תשומת-לב (שו"ת שבט הלוי, הקדמה כרך א). הפאה, חפצא של מצוה, הנברר מעולמה המרומם של צניעות יהודית אמיתית, מבוזה באופן חמור כאשר היא מעוצבת בסגנון כזה.

הוא הדין, בפאות בעלות מראה לא סימטרי באופן בולט, שצדן האחד ארוך מאוד לעומת השני. אלו שפועם בליבם רגש חם לצניעות חשים צער עמוק למראה אופנות אלה, דואגים וחרדים – מה יחדש לנו היצר הרע למחר. הם מצפים בכמיהה ליום שחיצוניות האשה היהודיה תשוב לשקף את עושר נפשה ואת פנימיותה היקרה.

(ב) **חרון אף ה' בשל תסרוקות המושכות את העין:** ירידה זו מפסי הצניעות לא החלה אמש. אדרבא, מדובר בסטייה בת אלפי שנים, סעיף מהנגע עליו מקונן הקב"ה מרות ביד הנביא ישעיהו: "ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון וכו' הלוך וטפוף תלכנה" (ישעיה ג:טז). מסביר רש"י: "הלוך וטפוף: היו קושרות פאות נכריות... עם קליעותיהן שיראו גסות וטפופות". כך נהגו הבנות, במטרה להציג ולהפגין את יופיין, הגם שלמען הופעה נאה ונעימה, היה די בסירוק ועיצוב שערן הטבעי.

תוכחתו של ישעיה הנביא מכוונת לנערות, שהגדילו את נפח שערן באופן מלאכותי, והפכו אותו ליצירה מנופחת וגסה. מנהג זה היה כה חמור, עד שעורר את חרון אף ה' על בנות ישראל בפרט, ועל כלל ישראל בכלל, והיה מן החטאים שגרמו לחורבן הבית. על אחת כמה וכמה אין ראוי שאשה נשואה, ממנה מצפה הקב"ה לתוספת צניעות, תסתובב עם כיסוי ראש מנופח, המושך את העין. בעשותה כן, היא מרחיקה ואפילו מגרשת את הקדושה שהיתה יכולה להוריד על כלל ישראל, בזכות אחד היסודות המרכזיים בצניעות עם ישראל וקדושתו - מצות כיסוי השערות.

(ג) ההקשר המצער הנוצר בין הפאה ותרבויות זרות: אפילו השמות הניתנים לפאות משקפים את רמת המוסריות הירודה הנפוצה בחברה של ימינו. אלו המבינות אנגלית בוודאי שמו לב כי שמות אלו הומצאו במטרה למשוך את השוק הנכרי, כדוגמת GIRLY, ועוד שמות שלא ניתן להזכירם מחמת מיאוסם. עצם העובדה שמשתמשים בהם בפרסומות המופיעות בעיתונות היהודית ובחנויות יהודיות לממכר פאות (ולפעמים אף בבתים בהם נמצאים ילדים, כאשר אמם מוכרת פאות בביתה) מקשרת בין פאות לבין בתי אופנה בפאריז, במקום לקשרן לקדושת ישראל. קשה לעמוד מנגד, בראותינו עין בעין את התגשמות הפסוק "שפחה כי תירש גברתה" (משלי ל:ג). פאתן של הנשים הנכריות תופסת את מקום כיסוי הראש היהודי. זנחנו לאנחות סממן המפיץ טהרה ומשקף מעלות פנימיות, נטשנו את נזר תפארתן של בנות ישראל.

(ד) פאה הנראית עדינה וצנועה על פלונית, יתכן שאינה עדינה וצנועה על חברתה: יש לציין כי יתכן מצב בו פאה הנראית עדינה וצנועה על אשה אחת, תיראה בלתי צנועה ואפילו תעניק מראה של נערה לאשה אחרת. יש תסרוקות המתאימות לפנים רחבות, אך לא לפנים צרות, ולהיפך. הוא הדין לגבי אורך הפאה. אורך מסוים עשוי להראות יפה ועדין על אחת אך לא על רעותה, וכן הלאה. לפיכך, חובה להיזהר שלא לרכוש פאה בסגנון מסוים רק משום שהיא מתאימה מאד לשכנה. כאשר האשה תמדוד את הפאה בעצמה, היא עלולה לגלות תוצאות שונות לחלוטין. כמו-כן, אסור ללכת שולל אחר תמונות פרסומת של נשים החבושות בפאות, משום שאותה פאה עשויה להראות שונה לחלוטין על ראשה של אשה זו.

1. בחורות צריכות ללמוד אודות מצוה זו: קשה להבין מדוע נשים צעירות רבות המדקדקות בשאר חלקי הצניעות ועומדות במדרגה גבוהה בענינים אלו, עדיין נכשלות במידה חמורה לאחר חתונתן, ובעומדן לראשונה מול מצות כיסוי השערות, הן לובשות סוגים שונים בלתי ראויים של כיסויי ראש. למרבה ההפתעה, בנות עדינות אלו הנזהרות ומדקדקות בשמירת ההלכה ועדינות בהנהגתן הכללית, לובשות פאות בלתי ראויות הן מצד כשרותן והן מצד עדינותן.

מסתבר כי יש גורם עיקרי העומד מאחורי המכשלות הרבות בתחום זה. במשך שנות לימודן בסמינר לומדות הבנות אודות צניעות בלבוש ובהנהגה, ולימוד זה מותיר רושם עמוק בלבבן, ומעמידן על דרך הישר, לאורך כל חייהן. מכל מקום, בנוגע לכיסויי שערות לא נאמרה לבנות מעולם אף לא מילה, משום שנראה כאילו אין זה הזמן ואין זה המקום ללמדן אודות ענין הנוגע רק לנשים נשואות. כעת אנו נוכחים לראות כי מדיניות זו היתה שגויה וסוגים רבים של כסויי ראש מצערים לא היו נלבשים אילו למדו הבנות את ההשקפות והדרישות ההלכתיות של נושא חשוב ביותר זה.

למעשה, יש מעלה גדולה בלימוד בנות רווקות אודות מצוה זו. היות שכיסויי ראש אינם נוגעים להן עדיין טרם ארוסיהן, הן תהינה פתוחות להדרכה הרבה יותר מאשר לאחר ארוסיהן או נישואיהן. לאחר נישואיהן מופעל עליהן לחץ מצד החברה, מצד המשפחה, ולדאבון לב, לעיתים אף מצד הבעל. בעלים שאינם יודעים מה נכון ומה שגוי דורשים, לעיתים קרובות, דרישות שגויות מנשותיהם בנוגע לכיסויי השיער. לעיתים קרובות, חשות הנשים הצעירות בקרב לבבן כי הדרישה מוטעית אך אין להן את הכלים להגן על עצמן, היות ולא למדו מעולם כל הלכה או השקפה בעלת משמעות בנושא.

ז. הערה לסיכום: חז"ל מלמדים אותנו כי "יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום" – היצר מוצא תכסיסים חדשים בכל יום, בהם יגרום לאדם להכשל ולטעות (קידושין ל ע"ב). נראה כי היצר לא מצא לעצמו מטרה טובה יותר להתקפה מאשר המצוה הקדושה של כיסויי השיער, אותה הוא ממעט כל העת בתכסיסים ובתחבולות חדשים לבקרים.

היו זמנים שעלה בידו לפתות נשים לנטוש מצוה זו לחלוטין, ונשים שהקפידו על שמירת השבת, הכשרות, טהרת המשפחה ושאר תחומי המצוות הסתובבו במקומות ציבוריים ללא כיסויי ראש כלל, בסוברן (משום מה) כי מצוה זו אינה נוגעת עוד לימינו. מכל מקום, היצר הרע ערמומי ושנון מדי מכדי לנסות לגרום לנשים הצעירות, בוגרות בית יעקב של דורינו, לנטוש מצוה זו לחלוטין. אף על פי כן, הוא עסוק כל העת בהריסת אופי ומשמעות המצוה, ולדאבוננו הרב, הוא קוצר בתחום זה הצלחה מרובה.

בדור בו אנו חיים, התאור "פאה יפהפיה" אינו בא עוד לבטא "כיסויי ראש נאה", אלא "פאה הנראית טבעית ממש, ואינה ניכרת כלל". למרבה הצער, מראה טבעי ותסרוקת הדומה לתסרוקתה של נערה הפכו לסמל היופי בנוגע לפאות, וכשאשה צעירה יוצאת לקנות פאה, היא מחפשת פאה שתעניק לה מראה של בחורה בעיני הציבור הרחב, במקום שתחפש פאה המוצאת חן בעיני הבעל. לצערינו, המושג "הופעה צעירה", שהיא צורך טבעי ומוצדק בהחלט של אשה (ראה אורח חיים שמ"א) נתערבב במודעותו של הציבור הרחב עם המושג "הופעה של רווקה", מושג שאינו מוצדק כלל וכלל ופסול מכל וכל.

היצר שאינו מתעיף, ממשיך הלאה במאמציו לשים מצוה זו ללעג ולקלס, והוא דואג שהאשה תנסה כל העת "להתגבר על הגזירה", ולעקוף את ההגבלות שמציבה המצוה, במקום שתדאג שהמצוה תשמר כראוי וכי השיער כולו יכוסה. ברצונו להגביר את נזקי הנגיף ולעשותו מדבק עוד יותר, יודע היצר כי אם יצליח לעודד אשת תלמיד חכם ללבוש פאה בלתי ניכרת, יהא זה רווח עצום והשג בל יתואר. נשים אחרות תמימות התינה משוכנעות כי לא יתכן שאשת תלמיד חכם טועה, ותלכנה בעקבות הדוגמא שהיא מראה.

כותב השורות נזקק פעם לדבר עם פאנית מקצועית מעבר לים, המעצבת פאות וידועה כמומחית מדרגה ראשונה בתחומה. היא אכן ספרה אודות רמתה הגבוהה בעבודה ושחה כי פאותיה כה מושלמות ומראיהן כה טבעי, עד ששדכן בא להציע שדוך לבתה הנשואה מזה שנים רבות וכבר עשתה בר מצוה לבנה הבכור. הוא סבר בטעות שהיא עדיין רווקה, משום שנראתה כה צעירה בפאתה שנראתה טבעית כשערה של בחורה רווקה.

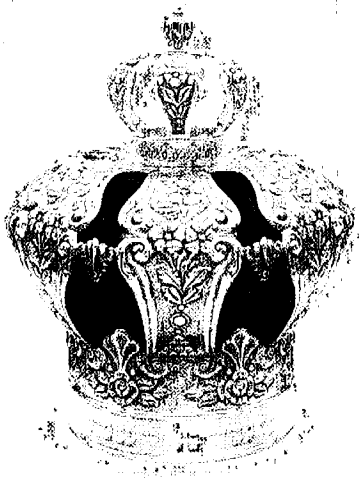
אמנם פאנית זו נהגה בתום לב, אך למען האמת במקום שתפאר עצמה בהישגים כגון אלו, היה עליה להצטער ביותר בתוצאות התסרוקות והעיצובים היוצאים תחת ידה. הישגיה עומדים בניגוד מוחלט לרצון ה', בצוותו על האשה הנשואה לכסות את ראשה. תגובתינו העגומה צריכה להיות: "אוי לנו, שמצוה חשובה זו נפלה לכזה בזיון".

כדי להאבק בפגיעה זו, הבה נחזק את עצמינו ונמנע מהיצר הרע דריסת רגל זו במחנינו. הבה נתקבץ יחדיו ונחליט שכל אלו השייכים למחנינו לא ילבושו סוגים פסולים אלו של פאות. הבה נישא את התפילה שלוותה את עמינו לאורך כל הדורות: "וטהר לבנו לעבדך באמת" – שליבנו ידע ויבין באמת שאין דבר משתלם יותר ממילוי מצוות ה' כראוי ובשלמות, ללא פשרות ו"תיקונים". כאשר נעריך שמצוה זו, כמו כל שאר המצוות, היא זכות ומתנה משמים, נקיימה על כל פרטיה ודקדוקיה בשלמות וללא כל דופי, בלב מלא שמחה וסיפוק.

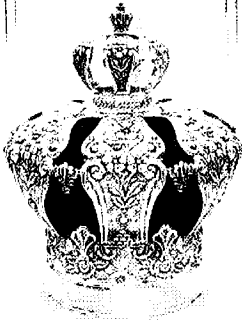

מקורות
בידורים

הולקן

מקורות ובירורים

- סימן א -

פאה נכרית הנראית כשערות האשה

מגדולי האחרונים אסרו הפאה נכרית מעיקרא מטעם מראית העין, עי' תשו' המהרי"י מינץ שבסי' באר שבע סיי' י"ח ושו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' נ"ט ושו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' קי"ג). והגם שידעו כמה אינשי דמסתברא שהאשה לובשת פאה נכרית שכבר התחילה להתפשט קצת בימיהם, מ"מ מאחר שלא היה נפוץ לגמרי ס"ל דכל שאפשר למי שאינו רגיל בזה למעות, שאין זה כרור לו שאין אלו שערותיה, ככלל מראית העין היא, דסוף סוף יש ציבור שיחשדו האשה שאינה מכוסה ראש, עי' להלן סי"ק ה' ד"ה ואין לומר וכו'. וזהו כשיטת הו"ל ככל ענין דמראית העין, דהגם דניתן לדון לזכות מ"מ אסרוהו כאשר ניתן לדון גם לחוב ויש כמה אינשי דלהם יהא הדבר נראה כדבר איסור. למשל, אסרו שטיחת בגדים ליכשם בשבת מטעם מראית העין דנתכבסו בשבת, גם כאשר אפשר לדון לזכות

(א) פגם א': אם אינו ניכר שכמתה שערותיה - אסור משום מראית העין: אם יודעים שהאשה היא נשואה, אבל אופן עשיית הפאה היא כזה שאפשר למעות בה ולחשוב שהן שערות עצמה עוברת על איסורא דמראית העין עי' סי"ק ב'. ובאמת יש אופנים שחשייטל עשויה כחכמה גדולה עד שאפילו נשים יכולות למעות ולחשוב שהאשה הולכת פרועת ראש, ובעונותינו הרבים יש בענין זה התחכמות על דברי התורה הקי וכימול צורת המצוה כאשר נבאר בעי"ה. ועי' קריינא דאגרתא ה"ב סי' קכ"ד שכבר כתב שאסור לאשה ללבוש פאה נכרית שאינה ניכרת כפ"ג כלל.

והנה כל שהפאה נכרית נראית כשערות האשה עצמה כאופן שאינו ניכר להרואה שהיא פאה נכרית עוברת באיסור לכו"ע. דבאמת כמה

מול עיניהם נדמה להם שזה בודאי אינו פ"נ דאין לו המראה שרגילים בו, וכפי ששמעתי שקרה כמה פעמים. ולכך מזה, יש תמיד אלו שהולכים למקומות ששם עדיין לא נפוץ פ"נ משוכללת כ"כ, ולכני המקום נראה כאמת שאשה זו לא כיסתה שערותיה ולא ראו פ"נ שממש אינו ניכר כלל.

ובכלל אל לנו לחשוב שא"א לאשה חרדית לאהיב שערותיה כ"כ עד שתפול להיצר לצאת בלי כיסוי כלל. וכבר בפנים ציינתי לדברי השו"ת בית יצחק האו"ח סי' ט"ו: "גם הורה הנסמך שאהרי שהולכין בפיאות נכרית הולכין בשערות של עצמן ולא מנכר, ובאין לידי איכור דאורייתא" עכ"ל. ואם כן קרה בימיו מי יודע מה יכול לקרות בדור שפל שלנו. ולזה השיש גם שו"ת תשובה מאהבה מתלמידו של הגו"ב ח"א סי' מ"ח ד"ה אמנם וכו' שכתב בתוך דבריו ח"ל "כי בזה נראין כאילו עוברין על איסור תורה כאילו יוצאות בשערות ראשן פרוץ פרעות בלי כיסוי כלל, ויאות לעשות גדר בזה כי בסוף ילכו בשערות ראשן פרוץ פרעות בלי כיסוי כללי" עכ"ל וחכם עדיף מנביא.

ובענין זה אזכיר עוד נקודה, שהלא בדור זה זכינו שאלפי יהודים חוזרים לחוק האמונה ומקבלים על עצמם מצות ה'. ובכן אם בעלת תשובה חדשה שעדיין אינה ניראית כחרדית מכסית שערותיה בפ"נ משוכללת שאינו נראה כפאה, בודאי רוב הרואים אותה (גם מהחרדים לדבר ה') יהשבו שהיא נשואה שלא כסתה שערותיה. וכן הוא בנוגע לנשים שהן שומרי מצות אבל אינן שייכים להציבור החרדי ובני תורה - בודאי אם תהבוש אשה מעדה זו פ"נ שאינה ניכרת, בני מקומה וחרדותה יהשבו שהיא הולכת פרוצת ראש, וכפי שהרבה הולכות מעדה ההיא. וכל הטענה שכל אחד יודע שחרדיות מכסות ראשן עולה בתוהו בנוגע לנשים כאלו. וגם פשוט שאם החרדיות יחבשו פאות כאלו כן יעשו גם הנשים שזכרנו שעדיין אינן נראות ואינן מתנהגות

שנתפס בגשם או שהבגד נפל למים או שנתכבס סמוך לשבת ונתאהר תלייתו ליכש עד שבת וכדומה, ע"י או"ח סי' ש"א מ"ב ס"ק קס"ו.

והשלטי גיבורים פ"ה דשבת מ"ה שהתיר לבישת הפאה נכרית וכן הוא הכרעת הרמ"א סי' ע"ה סעי' ב' ע"ש לא משים גם מה שאינו ניכר כשר, רק טעמא דידהו הוא דמאחר הדרך נשים ללכת בפאה נכרית וכך נתפשט היטב בימיהם, אין כאן מראית העין, הניכר לכל שאין אשה זו פרוצת ראש באשר נתרגלו אנשים ונשים בפאה נכרית, ע"י שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ה ד"ה ידע מעלתו שכתב דמבואר מלשון השי"ג שכבר נתפשט בהגליל שלו המנהג להבוש פ"נ והוא בא רק להצדיק מה שכבר נתפשט בימיו, ולכן מכירים החילוק בין שערות האשה עצמה ובין פאה נכרית. וע"י להלן ס"ק די שנעתיק לשון השי"ג ומבואר בהדיא מדבריו שמראה פ"נ אהרת היא ממראה שערות הראש. אולם אשה הדרה במקום שאינם רגילים בפאה נכרית, ולכן בני המקום אינם מכירים שאשה זו כסתה שערות ראשה אה"ג גם להשי"ג והרמ"א אין היתר בדבר וכדאיתא בפוסקים ע"י מ"ב סי' ע"ה ס"ק מ"ז דלכו"ע בעינן שיהא ניכר עליה ששערותיה מכוסות. וע"י בסי' מלבושי כבוד פ"ה ישאריך טובא בכל ענין זה. וע"י להלן ס"ק די מה שאביא מהשלטי גיבורים שמישב הענין במו"ט.

ב) גם בזמן הזה שייך בענין זה איסורא דמראית העין: והגם שבדור שלנו יש פיאות שא"א להכירם, וכל אחד יודע שכן הוא המציאות, ולב יודע דיתכן שמה שעל ראש אשה פלזנית פאה היא ולא שערותיה א"כ י"ל דאין מקום לחשד, מ"מ אליבא דאמת נראה דאין תשובה זו מסירה ההשד. דהמציאות היא שכל הזמן מיצרים פאות חדשות שלא היו עד הנה, והחדשה משוכללת כל כך עד שגם היודעים שיש בזמן הזה פיאות משוכללות מאוד, עכ"ו לדרגה זו של שכלול עדיין לא הגיעו ומה שבא

ומאחר ששמעתי שיש מועים בדברי הגאון זצ"ל בעל אנימי אמרתי להוסיף עוד קצת הסבר. דע דבכל מהלך התשובה בא הגאון זצ"ל לפרש למה לא גזרו חז"ל גזירת מראית העין על פי"ג. ולזה כתב בסוף די"ה הנה וז"ל "ועוד [מישוב זה לא גזרו] מישוב שברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כל כך בנשים עד שיכירו, מ"מ לנשים ודאי ניכר ברובא דרובא [והאנשים ישמעו מהנשים שכיסוי כזה פי"ג היא ולא שערות האשה עצמה, ולכן אין בזה משום מראית העין]. ואולי גם בולן ניכרות [היינו הפי"ג שהיו מייצרים אז לפני ארבעים שנה]. ולכן בשביל מה שנזדמן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו"י עכ"ל.

וכוננתו בסוף דבריו הוא שלכן לא ראו חז"ל סיבה לגזור איסור כללי של מראית העין על פי"ג מחמת שלפעמים רחוקות מייצר מי שהוא פי"ג שא"א להכירו. דלא גזרו עבוד מילתא דלא שכיחא. אולם לא קאמר הגאון זצ"ל שפי"ג זו שא"א להכירו מותר למעשה ללבושו ושאין בו משום והייתם נקיים, הבודאי אם יש מקום לחשוך האשה שלא כסתה שערותיה ודאי עושית איסור בזה ועוברת על דינא דהייתם נקיים [והיו כההיא דכתב המ"ב סי' ע"ה סי"ק י"ג שבמקומות דלא רגילים בפי"ג ודאי אסור לאשה לחבוש פי"ג דאית ביה משום מראית העין ומשום והייתם נקיים]. ובפרט אז לפני מי שנה שהציבור לא היה מורגל בזה, ובודאי היו הושדים מי שנראית כפרועה ראש שכן הוא המציאות שלא כיסתה שערותיה. ולכן דברי הגאון זצ"ל אין להם שום שייכות להדיון אשר לפנינו.

ד) פגם ב': עשיית שביל לבן או שכל הבד של הפאה כולו לבן - איסור מיוחד: כדי לבא אל המכוון אתהיל בזה שיכירנו בריש דברינו שיש איסור דמראית העין כאשר הפי"ג נראית כל כולו כשערות האשה עצמה. ובאמת כבר העיר בזה

בכל עניניהם כנשים חרדות והקולר יהא תלוי בצוארינו.

ולשלמות הדבר אזכיר שראיתי בתשובי מנחת שלמה למרן הגאון רש"י אורעבאך זצ"ל ח"ב סי' נ"ח ענף כ"ט על ענינא דמראית העין, ובתוך דבריו כתב שתי שורות הנוגעות לנדי"ד ח"ל יומה שנתפשט ההיתר של פאה נכרית חושבנו שסומכין על זה שרוב אנשים יודעים בזה להבחין, אף שהרבה פעמים אני איני יודע להבחין עכ"ל. ומבואר דאילו אם רוב אנשים לא ידעו להבחין פשוט לו להגאון דדבר כזה אסור מטעם מראית העין הגם שכו"ע ידעיים שכהיום הרבה פעמים הפאה אינה ניכרת ויתכן שכן כיסתה שערותיה.

ג) משי"ב בתשובי אנימי בנוגע למראית העין דפאה נכרית אינו ענין לנדי"ד: עי' שו"ת אגרות משה האה"ע ח"ב סי' י"ב שנכתבה לפני ארבעים שנה בשנת תשכ"ב שהשוואל שם החרד לדבר הי לא רצה שאשתו תלכש שוב פי"ג מפני מראית העין, החשש שכל פי"ג נראית למי שאינו עומד סמוך לאשה כשערות האשה עצמה וכפי שמעך הבאר שבע, וא"כ יש לאוסרם משום מראית העין, ולזה השיב הגאון זצ"ל בד"ה יש עוד וכי שמאחר שניכר לאלו העומדים קרוב לאשה שאין אלו שערות עצמה אין מקום לאלו שעומדים רחוק ממנה להשיש שלא כיסתה שערותיה הגם שלהם אין הדבר ניכר. ובפרט שכן דרך השייטעל שמרחוק הרבה פעמים א"א להבחין, א"כ אין התחלה לחשוך בה, עכת"ד ע"ש בהתשובה. וכל זה אינו ענין כלל להנידון שלפנינו, שאנו מדברים על פי"ג היקרים ביותר ועולים כאלפיים דולר ויותר שבין מרחוק ובין מקרוב יש מקום לחשוך באשה זו שלא כיסתה שערותיה. והוא מהמת שהשייטעל נעשה ב"כ משייכלל עד שנראית כמאן דלא כסתה. ועל מצב כזה לא דיבר כלל.

שביל לכן בתוך שערות עצמן ועייזי ניראית לוכן הראש בין השערות, וכאשר רואים השער עם עור הראש אז חל דינא דשער באשה ערוה דאז יש סיכה לאיסור התורה. משא"כ בפאה נכרית שרואים רק שערות בלי צירוף של עור הראש אין סיכה לאסור ולא חל עליו דינא דשער באשה ערוה.

ולפי"ז זה שכתב השי"ג בתוך דבריו "דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער" אין הכוונה שיהא נראה כאילו הפי"ג הן שערותיה וכדהבין הבאר שבע בדבריו, דזה ודאי אסור גם להשייג, וגם דהא מבואר מתוך דברי השי"ג שבפועל אין הפי"ג נראית כשערותיה הדבוקות, שבהני הכשר נראית עמה ובפי"ג אין הכשר נראית עמה. רק כוונת השי"ג הוא שהאשה רוצית שתהא מראיתיה כמראה הנקבות שיש להן שער על ראשן, ולכן שמה הפאה נכרית על ראשה שעי"ז היא לה מראה כללי של נקבה עם שערות על ראשה, אבל לא שרוצית שהרואה יחשוב ששערות אלו הן הן באמת שערותיה, ושלא נחתכו מראשה חיי. ודו"ק שזה ברור בכוונתו.

ואחרי שנתגלה לנו כל זאת בא ונצווח על הקלקול שעשו מייצרי השייטעל בימינו שעשו תחבולות שלעין הרואה היא הפי"ג נראית כאילו רואין בו לוכן בשר ראשה יחד עם השערות. דהיינו שעושיין או שביל לוכן בחזית השייטעל או שכל הבד שתחת השערות כולו לוכן, ועייזי כל היכן שנפתח השייטעל נדמה לעין הרואה שרואה לוכן עור ראשה וכמו בשערותיה ממש. ומדברי השי"ג מבואר שיש בזה מישום עקירת הדין תורה ממש. דדין כיסוי שערות אינו חק בלי מעם ששערות דבוקות אסורות ותלושות מותרות, דאי"כ לא היו ליה להסביר ששערות עצמה אסורות מטעם דנראות עם הבשר, תיפוק ליה שנוזירת הכתוב היא ששערות דבוקות שלה אסורות. ומדתנן גדר בזה "מישום שהכשר ניראית עם השערות" מוכח שבה טמון יסוד האיסור

הבאר שבע סיי י"ח בתשובתו המפורסמת שאוסר בה פאה נכרית, עייש דתפס על מי שהתיר פאה נכרית וז"ל "נראה מדבריו שהבין מה שאמרו בשביל שתראה בעלת שער ר"ל שהשערות של פאה נכרית יהיו נראות לחוש עין הרואה להטעות אותו להחזיק הפאה נכרית לשיער עצמה הדבוק לבשרה ממש. רחמנא ליצילן מהאי דעתא כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה כעוברת על דת משה, דהא לצאת בשער עצמה מנולה אסור מן התורה כדאיתא בפרק המדיר ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה וכוי וחלא הרבה דברים אסרו הכמים לנשים מפני מראת העיני" עכ"ל הבאר שבע.

ודע דהבאר שבע זרק חיצו השגותיו הנ"ל נגד בעל השלטי גיבורים שהתיר הפאה נכרית. אבל כאמת מבואר בהדיא בתוך דברי השי"ג גופא שגם הוא לא התיר הפי"ג באופן שהוא נראה בשערות האשה מכל וכל. דבתוך דבריו בפרק כמה אשה כתב השי"ג וז"ל "ומשמע בהדיא שמותרות בנות ישראל להתקטט בהן, דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשר עם השיער, אבל שיער המכסה שיערה אין כאן מישום שער באשה ערוה וגם לא מישום פריעת ראש. ונראה דלא שנא שערות דידה לייש שערות של חברתה כל עוד העידי לכיסוי השער והן תלושות אפי"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בכך כלום וכוי. ובדברי הראש"ש תמצא דאין איסור בשער אשה מישום ערוה אלא במחוכר לבשרה וגם הכשר נראה עם השער כדאוקימנא, ועוד הארכתי בזה בחידושי בסיד"י עכ"ל.

ומבואר פעמיים מתוך דבריו שיש חילוק יסודי בין מראה שער הדבוק לראשה ובין מראה פאה נכרית. דשערות עצמן נראות עם הכשר, דהיינו השער נפתח בתדירות ולוכן בשר הראש נראית מתוך השער וכידוע, וגם דדרך התולדות לעשות

יעקב בקריינא דאגרתא הי"ב סיי קבייד וזייל יעצתי הוא שיפרסם מעלת כבודו דברי הגרלייד זייל ככתבי ובלשוננו, ואם נמצא אחד מאלפים אשר יציית ומוכן לעשות מלחמה עם זונתו לקול אחד מהכמוי ורבני הדור, כל שכן שיציית לדברי הגרלייד זייל. נכון שיתקשר מעלי עם הרב רי... בירושלים אשר היא מתעסק לזכות את הרבים בענינים אלו" עכ"ל.

וגם המייב סיי עייה סייק מי"ז החמיר בשם המגן גיבורים דאין ללבוש פאה נכרית העשויה משערות האשה עצמה. ומאחר דבין המגניג ובין המייב לא ביארו במה נרע שערות האשה עצמה משערות דאחרינא, כנראה הכוונה הוא דבשערות עצמה יותר קשה להבחין שזה פ"ג ולא שערות תופה ממש, ולכן אין להתיר, וכדברי מהררייל דיסקין. [אולם אולי הששו דשערות עצמה נשארות באיסורן גם אחרי שנתלשו, ומהשש זה לא התירו אלא שערות דאחרינא, וצ"ע].

וכעין זה כתב הגאון רי שלמה קלוגר בתשוי שנות היים סיי תשי"ז [והובא באוצה"פ שם] וזייל "בזמן השי"ם שהיו רוב נשים כשרות ולא היה דרכן לילך בגילויי שער ולכן מותר בפאה נכרית דמודעי ידעי שאין השערות שלהן ולא יבואו לידי הרהור. אבל בעודה"ר בזה"י שהרבה פרוצות הולכות בשערות ככוונה א"כ אף ההולכות בפ"ג מה מהני וכו' סוף סוף יבוא לידי פריצות והרהור וכו" עכ"ל.

ואין לומר דאולי היום שרבו כן רבו הנשים ההולכות בפאה נכרית עד שא"א לגבר להכיר בהם אולי כזה גופא טמון התרופה למחלה ממארת זו, וזייל שהאיש הרואה אשה נשואה יודע שיתכן מאוד שכסתה שערותיה ושחוא אינו רואה יפיה הטבעית, כאשר ידוע לו שהיום א"א לגבר להכיר אם האשה לבושה פאה נכרית או לא, ויתכן מאוד שהיא לבושה פאה נכרית. נמצא שאין סיבה לגרות בו היצר הרע. הנה אם חשבון זה נכון, הלא לפי"ו גם אשה שלא כיסתה ראשה כלל

שאו הן מעוררות האדם להתענין בה. ולכן כאשר השערות נראות יחד עם עור הראש אסרתן תורה ולא אסרה שערות שאינם נראות יחד עם העור. וכאן בשאט נפש עשו פ"ג שהשערות נראות לעין הרואה כאילו הן יחד עם עור הבשר ממש. והוא רחום יכפר עון.

(ה) פגם ג': פאה הנראה כשערותיה - גורמת הרהור כשערותיה; הוין ממראית העין ודינא דזהייתם נקים שזכרות כסיק א-ד יש גם פסולים והשבינות אהרים שמחמתן אין להבוש פ"ג שאינו ניכר לבני אדם, ואפרש מה יש לחשוש בזה בעי"ה.

והנה שערות נשואה מביאות לידי הרהור ולכן שם ערוה עליהן וכמביאר ברשב"א בשם הראב"ד ברכות (כד), וכל שהושכים שאלו הן שערותיה גם שערות אלו יבואו לידי אותי הרהור שהיו שערותיה האמיתיות מביאות את המסתכל בהן. והגם שבתולה התירה תורה שתראה שערותיה ולא חשש התורה שזה יבא לידי הרהור מ"מ בנשואה אסרה התורה גילוי זה באשר יש הרבה יותר חשש ששערות נשואה יגרמו הרהור דהרי היא מתנהגת כפרוצה בזה שהגם שהיא אשת איש הרי היא מראה שערותיה היפות לבני אדם ואינה מסתירה אותן מהן שהוא דבר שגם אומות העולם הבינו שכן יש להתנהג וכמביאר בגמ' דסנהדרין (נח:), ופריצות גורמת הרהור.

ומענה זו כתבה הגאון מהררייל דיסקין בקונטרס אהרון סיי רי"ג [והובא באוצה"פ שם] אחרי שהביא דברי השלמי גיבורים הבשער תלוש שרי, וכתב "דוקא כשניכר לכל שלא נעשית משער של עצמה אבל בלאו הכי ודאי אסור ממעם מראית העין, וכפרט לענין איסור ערוה שהיא השיש הרהורי עי"ש. הרי לן דחושש שגם השייטעל גופא יבוא לידי הרהור כשהיא נראה כשערות עצמה ואין להכירה. ועל דברי מהררייל דיסקין הללו כתב מרן בעל קהלת

כדי שלא יהיו אנשים נמשכים אליה ע"י תהי"ד סיי יי שחובת כיסויי שערות משום פריצות היא, והיינו שכה המשיכה הלזו של שערות אמרה התורה בנשואה. וצוותה התורה שעל הנשואה להסתיר שערותיה שהן פרט גדול כיופי ולשמירת עב ישראל יש צורך שלא יהיו שערות נשואה נראות לעיני בני אדם. וכעת הולכת נשואה עם פאה נכרית שכל הרואה אותה (ובפרט אלו שלא יודעים שהיא נשואה) ושמסתמא כסתה ראשה) חושב שאלו הן שערותיה. ונמצא שבטל מעיקרא כל כוננת התורה בחיוב זה. דהלא אנשים זרים יהיו נמשכים אהריה ע"י מה שנראה להם שרואים שערותיה.

וזה מעט אחר ממה שהזכר לעיל ששערות נשואה גורמות הרהורי עבירה שהוא תוצאה מזה שנדמה להרואה שהיא פרוצה, שהגם שמיוחדת לבעל ברצונה למצוא הן ולהראות שערותיה לאינשי אהריתא ג"כ. וכל שהפאה נראית כשערותיה הוא גרום אותו הרהור. דבמענה ההוא היה מקום לבעל דין למעון שאם יודע הרואה שהיא נשואה או בזמן הזה יודע ג"כ שמסתמא אשה חרדית כיסתה שערותיה. אבל כעת אנו באים מצד רואים שאינם יודעים שהיא נשואה, והם ודאי יחשבו שהשערות שרואים שערות עצמה הן ושהיא בתולה. והתורה צוותה שנשואה הייבת להסתיר יפיה מעין הרואה הגם שהתירה בתולה גופא להראות יפיה.

ואמיתת סברא זו מבואר כבר בהחזו"א שכתב הגם שערות בתולה משכי, ורק מהמת הצורך לבתולה שתמצא זוג הותר לה להראות שערות. ולכן נשואה דלא ניתן לה היתר דאי מה שנראה כשערותיה אסורות ואפילו ימעו בה ויחשבו דבתולה היא דהא גם בתולה הוי לך לאסור, דז"ל ההזו"א בא"ה ס"י פ"ז ס"ק ח' בתוך ד"ה ובשיעור וכ"ו "ובשיעור דמותר בפנייה ואסור בנשואה, לכאורה לא היה ראוי לאסור אלא באשה שהוא מכירה ורואה אותה תמיד בשיעור מכוסה וכי מגלה השתא הייב

תוכל למעון שאין שערותיה גורמות הרהור מאחר שאינו ניכר לגברים שאלו הם שערותיה, דיהשבו דיתכן מאוד שהיא חבושה פאה נכרית והיא אינה ניכרת לגברים וא"כ מותר לה שלא לכסות שערותיה כלל [דלכאורה כל חובת כיסוי הוא שלא להראות יופי שערותיה לבני אדם, ובה מדמה להם שאינם רואים שערותיה] או שלכה"פ יהא מותר לברך מולה מאחר דא"א להרואה לדעת שהן שערותיה. ומאחר דפשוט דהלילה לומר כן, מובן מאליו דהגדר הוא שצריך להיות ברור אצל הגבר הרואה אותה דאין אלו שערותיה, דאז אין להיצר מקום לתרות בו. אבל כל שיש לצדד שאלו הן שערותיה, היצר הרע יעשה את שלו ויגרום להגבר להרהר בה. ונמצא לפיז שאין שום מקום להקל משום זה שנתפשט צרה זו בקרב המתנה.

ועוד יש להוסיף, וכפי שכבר כתבנו לעיל ס"ק ב' ד"ה והגם וכ"ו, דבאמת המומחים מנסים כל הזמן לשכלל הפאה יותר ויותר, ולכסיה עד למאה אחוז שא"א להכיר שזה פאה ולא שערות עצמה. ולכן הפאה המשובלל ביותר של כעת לא היה ידוע לפני שנה שעדיין לא הומצא הדרך לשכלל הפאה כ"כ. נמצא שהגם שכבר נתקבלו כמה מראות ראשי נשיים שהן לכה"פ בעיני הרואה ספק שכיסתה שערותיה, יש מראות חדשות לבקרים של 'ראשי נשיים' שהרואה אותם בטוח בעצמו שאין אשה זו חבושת פ"נ, דהוא פאה העולה כמה אלפי דולר ומעשה ידי אימן מופלא והוא נראה גם לעיני נשים מכינות כודאי שערות עצמה. ומאחר דכך הוא מציאות הדברים שתמיד מיצרים פאות חדשות, א"א לדון מצד זה דידוע לנו שהוא פאה.

(ו) פגם ד': פאה הנראה כשערותיה - יש לו אותה כח המשיכה כשערותיה: ועוד מילין בפי והוא שהאיסור כאשר שערות הפאה נראות לאנשים כשערות האשה עצמה הוא פשוט מאוד. דהנה התורה צוותה לנשואה לכסות שערותיה

כאופן שנראין כשער עצמן תורה אחת להם ואסור מן התורה וכו"י עכ"ל.

(ז) פגם ה': פאה הנראית כשערותיה
 - כמראה תמונה מעצמה בלי כיסוי ראשי; ובאמת העול בפאה נכרית שהיא בדמות שערות האשה עצמה ונראית עם הפי"נ כמו שנראית בלי הפי"נ עמוקה עוד יותר. וכדי לפרש דבריי אקדים דכו"ע ידו שאם נשואה תראה לאנשים זרים תמונה או ציור שנעשית ממנה אחר נישואיה בשעה שהיא בחדרה ושערותיה אינן מכוסות כדאי פריצות היא. והגם שתמונה או ציור זו אינה חפצה דערוה דאינו בשר ושער האשה מ"מ התורה צויתה שלא יראו בני אדם יופיה ושערותיה ועיי' התמונה או הציור היא מראה להם בדיוק איך שנראית עם שערותיה המבעיות. ואחשוב שכ"ע יבנו שיש כזה (לכד מאיסור הסתכלות) גם איסור של פריצות מצד האשה כמה שהיא מאפשרת לאנשים לראות מראיתה עם שערותיה.

הנה פאה נכרית שעשויה באופן שהיא שיה בכל עניניה ממש לשערותיה המבעיות אינה אחרת מציור איך שהיא נראית עם שערותיה המבעיות. שהרי כו"ע יודעים ששייפעל כזה היא באותו צבע ובאותו סוג של שערות ובאותו מראה כללי כאשר שערות עצמה נראות. וא"כ כשם שלא יעלה על הדעת שמותרת להראות תמונה או ציור מעצמה עם שערותיה המבעיות, כ"כ בדין הוא שאסור לה לכמות ראשה בכיסוי כזה שיודעים בני אדם שהוא בדיוק כמראיתה בלי הכיסוי, הגם הוא ציור והוא יחד עם פניה וראשה הפרוע.

וכזה איתא בנדולי האחרונים שכתבו שיש בפ"נ שאינה ניכרת משום דת יהודית דהיינו חסרון בצניעות הן אבל לא דת משה, מאחר דכו"ע יודעין דשערות אלו אינן של האשה. דעי בתשורת ש"י סי' תקי"ע שכתב בתוך דבריו "וכיון דאיסור פאה נכרית משום פריצות וכו" ועושיין הישאליות בן ליראות

ערוה, אבל רואה אשה שאינו מכירה וראשה פרועה לא עדיפא מפנייה, אבל לא משמע בן בפוסקים וכו"י [ובתירוץ הדבר כותב החו"א] והרי גם פניה וידיה יש בהן איסור הסתכלות ויש מקום לאסור לקרות ק"ש אף נגד פניה, אלא שכל גזירת חכמים בפלס שקלוח וא"א להכביד על הציבור, ולכך הקילו בפניה ובשיער בתולה, מ"מ בנשואה שחייבת בכיסוי לא הקילו [הגם דלפי דעת הרואה היא בתולה] עכ"ל. ולפי"ו נשואה שלא הותר לה להראות יופי שערות, פשוט שאסורה לגלותן אפילו נדמה להרואה שאינו מכירה שהיא באמת בתולה, דבין נראית כנשואה ובין נראית כבתולה השערות משכי וגורמי עכירה הן.

דבר זה כבר כתוב בנדולי האחרונים. דעי בישועות יעקב סי' ע"ה ססי"ג גי שכתב וז"ל יובהא [דקאמר דת יהודית כיצד יוצאת וראשה פרוע, ומקשה הגמ" דאורייתא הוא ולא מוקי לה ביוצאת בפאה נכרית, היינו דממה נפשך, או דאף דת יהודית לא קעביד [היינו היבא דניכר עליה שאינן שערותיה] או דיש איסור תורה [היכן דאינן ניכרים] ובתשובה הארכתו בזה" עכ"ל. הרי שכתב שכל שאין היכר ששערות הפי"נ אינן שערותיה אסורות הן מן התורה.

וכן מכואר בשו"ת חסד לאברהם (מהד"ת אבהע"ז סי' פ"ז) להגאון רי אברהם תאומים (תלמידו של הגאון מליסא) שכתב וז"ל "מכתבו המהור קבלתי ונתעורר כבודו ע"י מה שגהנו הנשים ללבוש פאה נכרית בראשם עד שנראה כאילו הם תולכים בשערות עצמן מנולה וכו" אבל לפעני"ד שיש בזה איסור דאורייתא לפי מה שפרש"י בכתובות שם אזהרה לבנות ישראל שלא תצא בפרועת הראש מדעבדין לה הכי כדי לנולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל האסור. וכיון דעיקר האיסור משום פריצות שהיא מתנאות לבני אדם מה לי שער עצמן או שער נכרית שעשויה

בה בני אדם ר"ל, עי לקמן סי' ב סי' ג' וד', ובתולה שלא נתחייבה בכיסויי שערות היינו משום שמותרת להראות יפיה יותר מנשואה. ובאמת מבואר בהדיא בחז"ל שיופי של אשה עם כיסויי שערות היא קצת פחות מזה של אשה בלי כיסויי שערות ובראש פרוץ עי ברשיי כתובות (עב.) ד"ה אזהרה וכו' "עבדינן לה הכי [לפרוע ראשה] לנוולה מדה כנגד מדה שעשתה להתנאות על כועלה" עכ"ל. דהיינו דכדי לגנות היא מותרת שערות ראשה דעיי' מתרבה יפיה [אולם כאשר אנו עושים כן לנשואה בפני עם ועדה כמו בסומה יש בזה בושה ובזיון גדול להאשה].

ומבואר דצוותה התורה על הנשואה לכמות שערותיה להסתיר במקצת יופיה מעיני בני אדם. ולכן כל שעושיית אשה תחבלה שתהיה יפה כבתולה לפני עם ועדה או עוד יותר יפה מבתולה הרי היא מפירה רצון התורה. ומוכן מאליו שלא זה רצה הבורא יתברך שמו. וכל זה גם אם הרואה לא ימעה לחושבה כבתולה. ולפי' אם נשואה תיפה עצמה בלכתה ברחוב כדרך הבתולות בלי שיהא הבדל ביניהן נמצאת במלה כוונת התורה, וחויששני דהוי כנבל ברשות התורה ואולי גם שלא ברשות התורה.

ט) פגם ז': מכמה מעמי צריך להיות ניכר מיד שהאשה נשואה היא: ועוד יש להוסיף דהנה מותר לראות בתולה ולהכיר חינה באשר אולי היא ראויה לבנו או לאחיו או לאדם אחר שהוא מכיר. עי תנחומא פרישת וישלח אות ה' וי"ל "מה כתיב באיוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה (איוב ל"א) ראה צדקתו של איוב ומה בתולה שאדם רשאי להסתכל בה שמא ישאנה לעצמו או ישאנה לבנו או לאחיו לא נסתכל בה באשת איש על אהת כמה וכמה" ומבואר דמותר להסתכל בפני בתולה לצורך נישואין.

וכן הוא באבות דרבי נתן פ"ב ה"ה שכתב בתוך דבריו וי"ל "הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני

כאלו ראשן פרוץ עם שערותיהן ממש, ממילא יש בה משום פריצות ודת יהודית אם לא ניכר שאינן שערות, אף דמשום מראית העין ליכא אם כל נשי העיר עושין כן כיון דידועת, מ"מ משום פריצות יש ועוברות על דת יהודית עכ"ל. הרי דכתב דאין בו משום מראית העין דכו"ע ידעין שאשה זו כיסתה ראשה בפ"ג ולא יחשודה, וגם אין בו משום דת משה מאותו מעט, ואעפ"כ הפ"ג אמרה משום דת יהודית ופריצות היא ללבושה כאשר היא נראית כפי שהאשה נראית עם שערותיה מגולות. ולהופיע כן ברבים הוי חסרון עצום בצניעות מאחר דהתורה רצתה שלא יתראה מראה זה לבני אדם. וכן כתוב בתש"ו דברי חיים ה"ב סי' נ"ט.

ח) פגם ו': אין לנשואה ליפות עצמה כבתולה, גם בניכר שחובשת פאה נכרית: חוץ מכל הנ"ל יש לדעת שאין לנשואה לתקן עצמה באופן שיש לה אותו הן ואותו יופי כמו בתולה, הגם שניכר עליה שהיא חובשת פאה נכרית. ואינו נכון לעשות כן מכמה מעמי ואזכיר קצת מהם.

דהנה איתא בגמ' כתובות (נב.) שעל הבתולה להתקשט כדי שיקפצו עליה בני אדם. ומאחר שיש מעט נכון שמחמתו היא מתקשמת לפני בני אדם אין בזה חסרון צניעות. משא"כ נשואה, עליה שלא להתקשט באופן זה ברשות הרבים, עי גמ' דתענית (כג.) דבדרך כלל אין לאשה להתקשט בהדיא בשוק, עיי' בנוגע לדביתהו דאבא חלקיה. דאם היא מיפה עצמה כדי שיסתכלו בה בני אדם לכד מבעלה יש איסור בדבר. ואם היא מיפה עצמה בכדי שתמצא חן בעיני בעלה, גם זה יש למעט לפני אחרים ככל שאפשר באשר קירבת הדעת שבין איש ואשתו הוי בכלל דברים שבמתר, וכל שאפשר להרחיקן מעיני הרואים נכון יותר. ובמקום אחר הארכנו בזה.

ובכלל זה שיש לנשואה למעט קישומה ברשות הרבים צוותה התורה מצות כיסוי השערות של נשואה כדי למעט במקצת יופיה שלא יכשלו

הי די"ה ויש שכתבו וכו' באמצע דבריו "דלפי האמת ודאי דבר מגונה ללכת הנשואות כמו הבתולות ולכל הפהות היו להו לכסות מקצת ראשן לשים על הפאה נכרית צעוף מפני הרואים, כדי שיהיה הפרש בין בתולות לנשואות וכו"י עכ"ל. ומכאן נובע מנהג עדת החסידים כהיום שנשיהם חובשות כובע קמץ עי"ג הפאה שהוא דבר המיוחד לנשואות וניכר לכל שכיסתה ראשה עם פאה.

ובאותו ענין ראיתי בנוגע למבטת הקידושין, שהחתן נותן על אצבע האשה דהיינו האצבע שאצל האגודל, עי' בנחלת שבקה סי' י"ב במהודשים אות ב' שכתב דלכן שמים הטבעת על האצבע השניה משום שהיא נראית לעין יותר משאר אצבעות וכו' ויראו הכל שהיא נושאת טבעת קידושין וידעו שהיא מקודשת ולא יקפצו עליה אינשי לקדשה [ובחינוך במצוה תקני"ב כתב דנהגו לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת שתתן אל לבה לעולם שהיא קנויה לאותו האיש]. נמצא שפעמו של הנ"ש עולה בד בבד עם מה שכתבנו, שדרך התורה היא שיהא ניכר בהדיא תמיד על האשה שהיא אשת איש ולא יחשבה לבתולה בלתי ארוסה. ולפי"ז פ"ג המסמרת ידיעה זו וא"א על ידו לדעת מיד שאשה זו אי"א היא חסר הוא בעיקר גדול.

ועוד ראוי לציין לדברי תשו' הות יאיר סי' קצ"ו שכתב בתוך דבריו שיש צורך גדול שיהא ניכר על אשה שהיא אשת איש, שדרך הפרוצים במנוה היה לרדוף אחר הבתולות אבל לא אחר נשואות בידעם הומר איסור אשת איש. ואם לא יהא ניכר על אי"א שהיא נשואה, היתה מסכנת עצמה שיתקרבו עליה פרוצים וז"ל "דאיך תלך פרועה ראש והרי היא אשת איש וכו' ועוד יש לחוש לכמה חששות ותקלות כי מנהג בחורי ישראל הפרוצים לנהג קלות ראש עם הבתולות משא"כ עם הנשואות גדרו וז"ל מי שנוהג בהן קלות ראש פן חלילה יכשלו בה לגמרי" עכ"ל וציין אליו בפ"ת אבן העזר סי' כ"א סס"ק ב'.

ומה אתבונן על בתולה מלמד שהחמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה והלא דברים ק"ו ומה אם בתולה זו אם ירצה ישאנה לעצמו החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל בה אשת איש על אחת כמה וכמה. ומפני מה החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה מפני שאמר איוב שמה אסתכל אני היום ולמהר יבוא איש אחר וישאנה ונמצא שאנו מסתכל באשת איש" עכ"ל.

ועי' רמב"ם פכ"א מאיסורי ביאה הלי גי' וזמותר להסתכל בפני הפנויה ולבדוקה בין בתולה בין בעולה כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה ואין בזה צד איסור ולא עוד אלא דראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל דרך זנות הרי הוא אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה" עכ"ל. ועי"ש בביאור הגר"א שציין לדברי האדר"ג הנ"ל. ולכן הדרך הנכון הוא שמיד כשפוגשים אשה מכורים ויודעים תיכף ומיד אם היא בתולה או נשואה, בכדי שלא יסתכל בה בחנם כאשר היא נשואה.

ואנב אזכיר את אשר ראיתי מענין לענין בספר מהניך קדוש (נדפס בשנת תרצ"א) כאשר מסביר מנהגי ירושלים בישוב הישן כותב באות פי"ז וז"ל "אורך השמלה באשה אחר נישואיה צריך להיות יותר ארוך מהשמלה של בת בוגרת, דלאחר נישואיה היא אשת איש החמורה שכולה ערוה, ונהגו שיהי אורך השמלה של האשה לאחר הנישואין מלפניה עד סמוך לפרסת רגליה ואחורי השמלה עד סמוך לארץ ממש ומנהג אבותינו תורה היא וכו"י עכ"ל. ומבואר דמנהג הישן בירושלים היה לחלק בין מראה ולבישת בתולה לבין זה של נשואה. וטעמם לכאורה הוי כעין שכתבנו. דהבתולות לא רצו ללבוש שמלה על סמוך לפרסות הרגלים כאשר רצו להיות יפות. משא"כ הנשואות שמרו עצמן במהרה ביתר שאת וכיסו עצמן עד למפה.

וזכר הביא כן האוצר הפוסקים אבהע"ז סי' כ"א סעי' ב' משמיה דהאפי זומא. דו"ל שם אות

הנה הגם דדברי מעם הם מ"מ כאמת לא משמע דהו מעמא דגברים מכסים ראשם עי במ"א ס"י בי ובמ"ז ס"י הי ובמ"ב ס"י בי ובכל הפוסקים, אלא דנתקבל הדומרא לכתהילה מטעם יראת שמים, עי בדבריהם שכן מבואר בהדיא, ורק אח"כ ברבות הימים ניתוסף מעם דעכשיו חיובים לכסות גם מדינא מטעם ובחוקותיהם. ולפיז הקושיא במקומה עומדת, דלמה לא הדמירו בתולות בלתי נשואות בזה שהוא דכר שכל האנשים נזהרים בו. ולעני"ד הטעם הוא בהנ"ל, דאינו מדרך דת יהודית שיהא מראה הבתולות ונשואות שוה בשיה. ולכן כדאי הדבר דבתולות לא יכסו שערות ראשן הגם שאילו כסו ראשן הכיסוי היתה מעוררת איתן ומסייעת ליראת שמים, מ"מ אינן עושות כן כדי שיהא ניכר בעם ישראל כהדיא ומיד מן היא נשואה ומי אינה נשואה.

(א) האם מותר לבתולה לכסות שערותיה בדרך הנשואות עם פאה וכדומה: ודע. דהגם שלא נכון שנשואה תהא נראית כבתולה, וגם בדרך כלל אין הבתולות נראות כנשואות, מ"מ אם איזה בתולה יחידית רוצית מטעם הכמוס עמדה להיות נראית כנשואה, או שרוצית להתלבש בדרך הנשואות לא מצאנו שיש איסור בדבר, דמעמים הנזכרים לעיל לא שייכים בזה (דמחמת יחידה לא יטעו לחשוב על כל נשואה שאולי היא בתולה הנראית כנשואה, ופשוט). ויש להוכיח כן ממשנה דכתובות (כב.) "האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר" עכ"ל. ותמדה האחרונים דאיך יתכן שלא ידעו שהיא אשת איש עד ששמעו ממנה (ובתוך כדי דיבור פירשה דעכשיו גרושה אני), הלא נשואה מכסה ראשה ובתולה שערותיה מגולות וא"כ ממראיתיה ידעו לפני אמירתה שהיא נשואה, עי פ"ת אה"ע ס"י קנ"ד ס"ק ו'.

ולומר דמיירי המשנה בזמן שגם בתולות נהגו לכסות ראשן דהוק טובא, דפשטות הדברים

וראיתי בהנהות שבס"ס משבצות זהב לבושה פכ"ג העי י"ב שהגאון רי שלמה זלמן אוערבאך זצ"ל ציין למראה מקום זה בנוגע שאין לקטש פאה נכרית באופן שעייז הנשואה נראית כבתולה.

(ב) הא דבתולות אינן מכסות ראשן הגם שביסוי שערות מרבה יראת שמים: ועיי' כללא הנ"ל שיש להבדיל הבדלה הניכרת בין נשואה לבתולה, יתישב עוד מילתא דתמיה. דהנה אנשים מכסים ראשיהם בכדי שיהא אימתא דשמיא עליהם עי או"ח ס"י בי סעי' ו' ו"לא ילך די אמות בגילוי הראש" והוסף שם ההגה הטעם "מפני כבוד השכינה". ועיי' במ"א הובא במ"ב ס"ק י"א "דאפילו הקמנים נכון להרגלים בכיסוי הראש כי היכי דלהוי אימתא דשמיא כדאיאתא (כשבת קנה) כסו ראשך כי היכי דלהוי עלך אימתא דשמיא". ולכאורה תמוה לפיז למה הבתולות לא עושות כן גם הן, וכי בטוחות הן ביראת שמים יותר מאנשים. ולומר דריבוי השערות שעל ראשן הוא עצמו כביסוי הראש, לא מסתבר כלל.

ומצאתי שעמד בזה ההתם מופר נדרים (ל:) וז"ל "נראה לי הא בזמננו מקפידים [אנשים] מאוד מאד מבלי לגלות ראש ומחשיבים את המגלה לפושע, לא נהגו אבותינו כן מטעם פרישות ויראת שמים, דא"כ נשים פנויות נמי, דלענין זה אין לחלק, אדרבה כנשים הוה פריצות מפי שהרי נשואות הוה עוברות על דת אם יוצאה וראשה פרוץ, אע"כ לא מטעם חסידות הנהיגו כן אלא מעיקר הדין כמ"ש המ"ז או"ח ס"י הי מאחר שעשוהו עובדי ע"ז חק לעיז לילך דוקא בגילוי ראש ולכבד העיז בזה, א"כ נאסר לנו מן הדין ולא עדיף ממצבה שהיתה אהובה בימי האבות ומשעשום אמוריים חק לעיז שנאה הקב"ה, וכ"כ הך, ומנהג זה (של הנכרים) נהגו הזכרים ולא הנקבות שלהם, אדרבה אית בהו קפידה ביניהם שלא תלכנה בגילוי ראש לבית עיז, עיי' לא החמירו אבותינו בגילוי ראש דנקבות פנויות" עכ"ל הח"ס.

ראש. אולי היתה חבושה פ"נ העישוי באופן שא"א לגברים להבהין שהוא פ"נ וכפי שנתרבו היום. ואיך יכולים שני עדים לבא לביד ולהעיד בתורת ודאי שאשה זו יצאה פרועת ראש. ומאחר דמוציאים ממון ע"פ עדותם מוכרח מזה דכיסוי ראש שא"א להכיר אינו כיסוי ראש ונשואה או אלמנה אסורה לחבוש כזאת. ולכן יודעים העדים דמאחר דראשה נראה להם כפרועת ראש ע"כ דהיא בתולה דאסור לאלמנה לכסות ראשה בדבר כזה. ומבואר דנשואה ואלמנה חייבין לכסות ראשן בדבר שאפשר להכיר בו ששערותיה מכוסות.

ואין לדחות דאולי שכלל כזה שא"א להכיר שהוא פ"נ נעשה אפשרי רק בימינו מחמת פיתיה הטכנולוגיה, ואולי בעצם פ"נ שנראה ע"י כפרועת ראש כשר, רק שדבר כזה לא היה אפשרי בימי הוי"ל, ולכן יכלו העדים להעיד שהיא בתולה. הדין זה בטעות יסודה דבאמת כדי לעשות הפ"נ טבעי לא משתמשים בשום המצאה טכנולוגי חדשה. רק משתמשים בשערות אדם בלי להכניסם להומרים הריפים (שעושים בכדי לאפשר בצביעה), ולא צובעים אותם כלל (ומעיקרא עושים פאה משערות שצבעם שזה ממש לצבע שערות האשה), ולא לוקחים שערות מכמה נשים לצרפם יחד (אלא כולו מאשה אחת או לכל היותר משתי נשים), וכל השערות מהוכרות להבד שכתוך הפ"נ כהדרך שהן גדלין בראש (ולא שמחפכין השערות ממטה למעלה) והצד שהיה סמוך להקדקוד הוא הצד שמחברים להבד וכו', ומחברים השערות להבד באופן שיצא מהבד באופן כדומה ככל היותר ליציאת השערות מעור הראש.

ומחמת כל אלו הדברים הפכיים, השערות שומרות זוהרן טבען ויפין. וניתוסף לזה התפירה המדוייקת והמצומצמת לחיות מכון לראש האשה, ע"י הפ"נ נראית טבעי למרי וכאילו היא שערות האשה ממש. וכשאר פ"נ מעבדים

היא דכומן המשנה בתולות לא נהגו לכסות ראשן, עי' משנה כתובות (טו) 'אם יש עדים שיצאה בהינומה וראשה פרועה כתובתה מאתיים'. ועוד דהא מההבד העתיק דברי הרא"ש שמנהג הבתולות ללכת בגילוי ראש באי"ה ס"י ע"ה סעי' ב', ואעפ"כ הביא משנה זו לדנא באה"ע ס"י קנ"ד סעי' ו'. ולומר הכיסוי שערות שלה היה עישוי באופן משוכלל עד שלא היו מכירים בה אם נשואה או בתולה היא, והו תירוץ שלא עלה על דעת הפוסקים (עי' כל הדעות שמביא הפ"ת שם) באשר אסור לנשואה לכסות ראשה באופן שאינו ניכר בה אם נשואה או בתולה היא, וכדלעיל.

וע"ש בפ"ת שהביא מה שתירץ ההות יאיר כזה, וז"ל 'בתשוי חות יאיר ס"י קל"ח מבואר שדעתו דכיסוי הראש לא מיהשב מעשה כולי האי כמו לבישת בגדי נדות [דלא מהני אח"כ אמתלא] דדוקא לבישת בגדי נדות משום שאין אשה מניולת עצמה בהם כי מאזמים ומגזנים וממאים הם בעיניה משא"כ לצנוף מצנפת כדרך נשים לפעמים גם בתולות מכסין ראשן מפני כיעור ראשן שחזן וכה"ג כגון שבאה בשנים ובושה לילך כבתולה וכו"י עכ"ל. הרי לן דמותר לה לבתולה להתלבש כנשואה. והקפדה דלעיל הוא להיפך מזה דלא נכון שנשואה תתלבש באופן שיכולים למעות בה שהיא בתולה.

(ב) הוכחה גדולה מחז"ל דכיסוי שערות הנראה כשערותיה אינו מספיק; ועוד אזכיר ידיעה נכבדה מאוד. והוא שביסוי שערות שא"א להכירו אסור מדינא הנמי, וכל שאינו מוכח להרואה שאשה זו כיסתה שערותיה הרי היא כפרועת ראש. עי' משנה דכתובות (טו) "האשה שנתארמלה או שנתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אם יש עדים שיצאה בהינומה וראשה פרוע כתובתה מאתיים" עכ"ל המשנה. והשתא אם אמת נכון הדבר שפ"נ שא"א לגברים להכירו כלל כשר לכיסוי שערות, איך אפשר לעדים להעיד עליה שהיתה בתולה ושיצאה פרוע

בבגדו יותאמר שככה עמי ומעתה אתה שלי וברשותי עבד הזה"ק.

ובאמת כן רואים שהרי נשים הלובשות שייטל ונראות כבנות המיעדות לשידוך הן נשים כשרות בשאר ענינים, ובנגוע לשאר בנדיהן הן לבושות כדת וכדין, והן שומרות כשרות וטהרת המשפחה וכל דבר, ואעפ"כ היצה"ר תופסן כרגע של הולשה בבגד זה (השייטל) ופורצות בזה החומה הבצורה ששומרת קדושת ישראל, שאישה נשואה ניכרת מיד לכל רואיה ודי"ל.

והנה בדברי בטלפון מכאן עם מי שמעצבת שייטלעך בכורו פארק שבארה"ב, בנסיון להשפיע עליה שאסור לעצב ולקצוץ שייטלעל באופן שעייז נסתר מעיני הרואה שהיא נשיאה וששערותיה מכוסות, השיבה אותי שהלא זהו כל החכמה ותבונה שביצירותיה, שהאשה תדמה לבתולה, ועוד הסבירה לי שכאשר אומרים על שייטלעל שהוא יפה מאוד, הכוונה בכיטוי זה הוא שהמתלבשת בו נראית כמו בתולה ממש, וכל שהוא יותר כך יותר מדגישים יופי השייטלעל. ועוד סיפרה שבתה היתה נשואה כבר הרבה שנים ובנה כבר היה בן י"ד שנים ואעפ"כ דברו אתה שידוך בחשבם (מחמת הכיטוי ראש שלה שנדמה כ"כ לבתולה) שהיא בתולה. נסיתי לומר לה שלא תרומם עצמה בזה דאדרכה הסיפור הוא בזיון והרמת יד נגד התורה. וכמה מיאים ועיל ייש במצב זה.

יד) הממלסל בשערנו ועוסק ביפוי בגדיו היצר אומר לו "דידי את" - מדרש: ומצאתי קצת בדרך אחרת מהזוהר במדרש רבה בראשית פכ"ב אות ו' דו"ל שב "אי"ר אמי אין יצה"ר מהלך לצדדין אלא באמצע פלטיא, ובשעה שהוא רואה אדם ממשמש בעיניו מתקן שערו מתלא בעקיבו (פרשיי מנכה גופו) הוא אומר הדין דידי מאי מעמא (משלי כ"ו) ראתי איש חכם בעיניו (שממשמש ומיפה עיניו) תקות כסיל ממנו (היצה"ר הנקרא כסיל יש לו תקוה

השערות כדי לצבוע אותם לצבע אהיד וכדי לאחד שערות שונות יהד, וכל פעולות אלו מפקיעים מהם המראה הטבעי שלהם. ולפי"ז אין שום סיבה שלא היה אפשרי לעשות פי"נ משוכלל למרי גב כימי הז"ל. ולכן הראיה במקומה עומדת, דמוכה ממשנה זו דפשוט להו לחז"ל דבעינן כיסוי שערות הנכרת והברורה.

יעוד מבואר משם המודדים כמה שחושבים גברים ולא כמה שמכירים נשים. דהרי העדים אנשים הם ומקבלים עדותן להוציא ממון שהיתה בתולה ושלא היו שערותיה מכוסות [וצ"ע לפי"ז הא דנקט האנ"מ שזכרנו בס"ק ג' דלעיל דס"ל שמספיק כמה שניכר לנשים]. וכן בדין, שהרי חובת כיסוי שערות הוא כדי להסתיר יופי זה של אישה מכל אחד לבד מהבעל, באשר בכה השערות לנרות היצר של הרואה. וזה כמובן נוגע רק לאנשים שהם בני הרגשה ומושפעים משערות יפות של אישה. ולכן בצדק ובדין הכל תלוי על היאך השערות נראות לאנשים הרואים אותן.

ג) בשעת חולשה היצר הרע תופס האדם לחמוא בענני מלבוש - זוהר הק"י: דבר נורא איתא בזוהר הקדוש פרשת וישב (אות רל"ח) על קרא "ותתפשהו בבגדו ותאמר שככה עמי" הנאמר אצל יוסף, וז"ל "מאי אורחיה דיצר הרע כיון דחמי הלי"ת בר נש קאים לקבליה ולאגחא ביה קרבא, מיד, ותתפשהו בבגדו לאמר שככה עמי, ותתפשהו בבגדו בגין דכד שליט יצה"ר עליה דבר נש, אתקין ליה, וקשיט ליה לכושודי מסלסל בשערותיה ההי"ד ותתפשהו בבגדו לאמר אתדבק עמי" עכל"ק. ותרגמו במילים פשוטות - "כאשר היצר הרע רואה שאדם אינו עלול לעמוד נגדו ולעשות עמו מלחמה, מיד הוא מעוררו ללבוש בגדים יקרים, ומסיתו להיות מסלסל בשעריו, ויודע היצר שעיי"ז האדם יהא נתפס ויהא שלו. וזהו יותתפשהו בבגדו הרי הוא תופשו

ציצית, ואז כולם מותרים. אמנם, מי לא ידע שמלבישת הפאר והריקמה תמשך הגאווה, וגם הזנות יתבל בה. מלבד הקנאה והתאווה והעושיק הנמשכים מכל מה שהוא יקר על האדם להשתו. וכבר אמרו ז"ל (ב"ר רבה כ"ב) כיון שרואה היצר אדם שתולה בעיקבו ממשמש בבגדיו ומסלסל בשעריו, אומר זה שלי" עכ"ל.

(טז) מותר לאשה להשתדל להיות נראית צעירה ממה שהיא, שדרך נשים בכך, ולא ימעה הקורא לחשוב שהקפדה בלבישת שייטל מהאיפנה החדשה נובע מהקפדה שאין לאשה להיות נראית צעירה ממה שהיא באמת, דאינו כן שאין שום איסור בזה ואדרבה מבואר בדרך נשים להשתדל להיות נראות קצת יותר צעירה ממה שהן באמת. ע"י גמי דשבת (צד.) ואו"ה ס"י ש"מ סעי' א' דאסור לאיש לתלוש שערות לכנות מתוך שחורות בכדי שיהא נראה יותר צעיר ומפנעם לא ילבש גבר שמלת אשה. ומבואר דהו' מתקוני איתתא, ואין שום הסרון לאשה לעשות כן, דהא על אשה להקפיד על מראיתה ויפיה. וכן פשוט, דלא נרע דבר זה מכל שאר קישוטים שהם להרכות יפיה.

אולם האמת ניתן לומר שגם לזה יש גבול, וכל שעושה אשה דבר לצורך יופי שאינו כדרך נשים, הרי הוא השתדלות מופרזת להוסיף יופי למעלה מדרך נשים, והוא בכלל שקר החן והבל היופי. וכגון אשה בת ישיים הלובשת עצמה כאילו היא בת עשרים או בת שבעים הצובעת שערותיה שחורות ולובשת כבת שלושים. כל כזה הוא השתדלות מופרזת הנובעת מרדיפת הכבוד. ולא בדברים אלו חלק בנות ישראל הכשרות והעדינות.

(יז) זעקת גדולי ישראל על השפלת כיסויי שערות מתפארתה: וז"ל שני מכתבים התומכים מגדולי ישראל, הראשון מגדולי ההוראה של ימינו שפורסם בהודש תמוז תשי"ג ונדפס בסי' מלבושי כבוד (ס"ח), והשני מגדולי החסידות של דורנו:

לנצחו" עכ"ל. וכוננתם, שאין היצה"ר מקרבו לסלסל בשעריו וכדומה, אלא שהאדם מהמת גאווה עושה כן, ואז קופץ עליו יצרו ואומר לו דידי את. וע"י פירוש מהרז"ו שם ח"ל "פי' שאינו בא לפתות אנשים עניים וצנועים שאינם עוסקים בצרכי הגוף ואינם מתחילים להלוך בדרכיו כלל אלא מהלכים בצדי דרכו, כי אם מפתה לאנשים המהלכים בדרכיו ועוסקים בצרכי הגוף והם באמצע דרכו, אותם מפתה ומנצח" עכ"ל. [וזה קצת אחרת מהזוה"ק הנ"ל שכתב דהיצר גופא מקרבו ללבוש מלבושי פאר ולסלסל בשעריו מאחר שיודע דעייז האדם נתפס ברשתו].

וראיתי בספר במחיצות ההזו"א עמוד רל"ד שכתב ח"ל "פעם שאלוהו בני ישיבה אהת לדעתו על נידול הבלורית, שפרץ לאחרונה גם בקרב בני-תשחורת דתיים וכני תורה, אם אין בו משום לא תעשה "ובחוקותיהם לא תלכו". אמר להם: "אפילו אין כאן איסור זו, יש בו בדברי המדרש, שהיצר הרע אומר לאדם המסלסל בשעריו ידידי אתי" עכ"ל. והוא ע"פ המדרש הנ"ל.

(יח) כל עניני העולם נסיונות הם להאדם, ובכלל זה מלבושיו - מסילת ישרים: והנה כבר כתב כהנ"ל המסילת ישרים פי"ג דז"ל "ונבאר עתה פרישות הטוב ונאמר, כי הנה אחר שנתבאר לנו היות כל עניני העולם נסיונות לאדם, וכמו שכתבנו כבר למעלה, והוכחנו בראיות בהתאמת לנו גם כן רוב חולשת האדם וקרבת דעתו אל הרעות, יתברר בהכרח שכל מה שיוכל האדם להמלט מן הענינים האלה ראוי שיעשהו, כדי שיהיה נשמר יותר מן הרעה אשר ברנליהם. כי אין לך תענוג עולמי אשר לא ימשוך אחריו איזה המא בעקבו.

"דרך משל: המאכל והמשתה שנוקו מכל איסורי האכילה הנה מותרים הם, אמנם, מילוי הכרס מושך אחריו פריקת עול, ומשתה היין מושך אחריו הזנות ושאר דברים רעים וכו'. המלבושים והקישוטים לא הזוירה התורה על יופים או על תבניתם, אלא שלא יהיה בהם כלאים ויהיה בהם

הפאה היא כיסוי ראשה של אשה. כמה דברים אמורים שאכן ניתן להבחין בה שהיא פאה. אך אילו נראית מראה שיער טבעי חלוטין, האם נוכל לכנותה בשם כיסוי שיער הראש הנועד להצניע? כיסוי הראש בצניעות הוא נזר תפארתה ועמרת ראשה של האשה, הרעיה והאם. מאז ומקולם בא כיסוי הראש להצניע, אך כהיום הפאות האופנתיות כחלקן הגדול באות להבליט בסגנון והן מטמאות יותר משהן מקדשות.

הבישת פאות אופנתיות נועזות כגזירתן וצורתן ואף בצבען, מנוגדות לתורה ולגדרי הצניעות. פאות אלו גורמות כמושרין להתפרקות הכושה והסרת המחיצה המבדלת ביננו לבין העול שמעבר. ומהווה גישה והתערבות בעולם שהוא זר מרוחק ומנוגד לתפישתנו, וכל זה בניגוד גמור ליסוד הבית והחינוך היהודי.

מבלי משים, נהפכות נשות ישראל צנועות משועבדות למתכנני האופנה, השואבים רעיונותיהם ממקורות המנוכרים לרוחנו, העושים תורתנו פלסטר, ומביאים אותנו לעשות שקר בנפשנו, להשתמש בכלי הנועד לכיסוי והצניעה, אמצעי למשיכת עין תשומת לב והכשלה. על כן הובה על כל בת ישראל לבדוק לכהן ולכרר היטב את כשרות הכיסוי.

בנות ישראל היקרות, הבא נהויר כבוד עמרת תפארת לראש בת מלך, ונקפיד לחביש פאות שקטות עדינות וצנועות.

הגרי"ש אלישיב שליט"א, הגרש"י אויערבך (שליט"א) זצ"ל,

הגרש"ה ואזנר שליט"א, הגר"י קרליץ שליט"א.

היות כי בעוה"ר נפרץ באחרונה שנשים נשואות לובשות פאה נכרית הדומה ממש לשיער מינים ממינים שונים לא שערם אבותינו, עד שנראין כפרועות ראש היו - הרינו רואים חובה לעצמנו להודיע דעת תורה דעת תורה הקדושה כי הדבר אסור מדינא. שאף במקומות שנהגו בפאה נכרית לא עלתה על הדעת פאות נכריות כאלו דעשויות כדרך הפרוצות היו עד שאין היכר בין נשואה לפגויה. ועבירה גוררת עבירה ובכגון זה אין שום היתר.

ועוד זאת כדורנו כאשר מחיצת כרס בית ישראל נפרצה, וגדרי הצניעות נהרסו באופן מבהיל, וכל יום קלקלתו מרובה מהכירו על ידי הורשי מומות ההשחתה מן השפלים ביותר, חובתינו כפולה לעשות משמרת למשמרת נגד המושחיתים לעמוד בפרץ ולהעמיד הדת על תיל.

החתמות דלמטה הן מגדולי ישראל אלה:

בנימין יהושע זילבער ב"ב. יצחק צבי בערנפעלד אב"ד חוג ח"ס ב"ב. משה מרדכי בידערמאן האדמו"ר מלעלוב. יואל אדלער אב"ד טורנא. יצחק שלמה אונגער אב"ד חוג ח"ס ב"ב. נחמן כהנא האדמו"ר מספתקא. יוחנן סופר אב"ד ערלוי. ישראל אלטר האדמו"ר מגור. נתן נעשטעטנער אב"ד ור"מ פנים מאירות ב"ב. יואל יהושע האדמו"ר מביאלא. משה יהושע האדמו"ר מויזניץ. שמואל הלוי ואזנר אב"ד זכרון מאיר ב"ב.

- סימן ב -

הא דנשואה חייבת בכיסוי שערות, ולא בתולה

מכוסה אמר להן [למה הדבר דומה] לאחד שעבר עבירה והוא מתבייש מכני אדם עכ"ל. ועי' במתנת כהונה שם שמפרש דברי המדרש דהעבירה קאי על שאכלה מעין הדעת ונתנה נכ לבעלה ונרמה לו ולכל העולם מיתה. ונראה דדבריו מכוסים על זה שהזויל החשיבו חוה כהגורם העיקרי של העבירה, ואמרו שלכן האישה מצווה יותר מהאיש להדליק נר שבת משום ש"היא כבתה נרו של עולם" (נר אלוקים נשמת אדם) ולכן עליה להביא יותר אור לעולם, עי' מ"ב סי' רס"ג ס"ק י"ב בשם המדרש. וכ"כ עליה להתאבל על המא זה כל הימים. ונראה שכוונתו דכיסוי הראש של אישה הוא בנדר עטיפת הראש של אבל, שהיא הנהגת אבל, שמתכייש האבל מכני אדם על שפגע בו מדת הדין עי' מו"ק (טו.) זו"ד סי' שפ"ו.

ובדברי המתנת כהונה יוצדק טובא הא דמצונו בלשון זו"ל שנקרא כיסוי הראש של אישה עטופה כאבל, עי' לשון הנמי עירובין (ק.) שאזכיר להלן ופרקי דרבי אליעזר פי י"ד וילקוט בראשית רמז כ"ז. ובכולן מבואר דחוה נתקללה בעשר קללות והד מינייהו היא עטיפת הראש כאבל. ובפשטות מכינים שהוא דמיון בהמעשה לכו, דכמו שאבל (בזמן זו"ל) חייב בכיסוי הראש כ"כ אישה חייבת בכיסוי הראש. אולם להמתנת כהונה הדמיון הוא דמיון יסודי. דכל אישה אבלה היא במדת מה, ומכסית שערותיה משום אבל, כאשר מתאבלת על מה שבני אדם מתים והיא נרמה לכו. והא דמדון תורה חייבת בכיסוי שערות רק ברשות הרבים ולא בחצר וק"ו לא ברשות היחיד

אמרתני להקיר ולהבין עד למקום ששכלנו מנעת סיבת הדבר שהתורה חייבה נשואה בכיסוי שערות. ובד בבד להבין הטעם שרק נשואה נתחייבה במצוה זו ולא בתולה. ואם הוא חק בלי טעם הידוע לנו ודאי שנקבלו כמו שהיא אבל מאחר דמבואר בחז"ל ומפי סופרים וספרים טעמים המובנים גם לנו אנמה לקבצם יחד. ואהשוב שיש בזה תועלת גדולה למעט בזה הנסיון מאישה שקשה לה לכסות שערותיה כדן. וע"פ מה שנכתוב אולי ימצא הבעל או משפיע אחר טעם ונימוק שיתקבל על לבו ותחזור לעשות כדמצווה מן התורה וכמעשה נשים כשרות.

ואין לתמוה על כל הטעמים שזכיר דהא בנמי דבי"מ (קמו.) קי"ל כהכמים דרבי שמעון דלא דרשין טעמא דקרא, וא"כ איך ניקום נידרוש טעמא דקרא להאי דינא דכיסוי שערות, דעי' בתוס' הרא"ש הובא בשמ"ק ב"מ (ג.) ד"ה היתה אוכלת וכו' דלא פליגי רבנן ארי שמעון אלא היכא דמפשטיה דקרא לא משמע כטעמא דקרא, אבל היכא דפשיטא לן שזוהו טעמא דקרא לכו"ע דרשין. ובדאי כן הוא בענין זה דמבואר בהדיא בראשונים דחובת כיסוי שערות מטעם לא תקרבו לנלות ערוה הוא. עי' להלן ס"ק ג' ד"ה ומצאתי וכו'. והטעמים שז"ל בזה הם:

(א) טעם ראשון: עוטפת ראשה כאבלה מחמת חטא חוה שהיתה נשואה; וז"ל המדרש רבה בראשית י"ז ח' "שאלו את רבי יהושע וכו' ומפני מה האיש יוצא ראשו מגולה והאשה ראשה

דהוה, דהא כולן בכלל דם נדות, ורק מצער לידה שהוא עונש גדול ביותר ניצלו. ועוד יייל בפשיטות בדבר המסור לבני אדם כהוכח כיסוי הראש אייא לחלק בין הנשים, דאדם יראה לעינים והאלוקים יראה ללבב, ומי יודע מי היא צדקת אמיתית.

(ב) מעם שני: מעמפת ראשה כאבל, להראות שמרחקת אנשים ממנה בהיותה א"א:
ולעני"ד נראה לפרש המדרש שהתחלנו בה והגמי דעירובין (ק). בדרך אחר מהמתנות כהונה. והוא דאינו בגדר עונש להאשה על שהביאה מיתה לעולם וגם לא בגדר אבילות כמוכן הפשוט. אלא דהוא להראות בושה ועל שאינה מוזמנת לקרבת אנשים אחרים. דאחר חטא אדם הראשון שנכנס על ידי החטא היצר הרע לתוך תוכו של אדם, ועיינו האדם יש לו משיכה לעניני עריות, מאז הייבה התורה את האשה שתתנהג בהנהגה של בושה יתירה. וכמו האבל המתבייש מבני אדם על שפגע בו מדת הדין, והרי הוא רוצה להיות מופרד מבני אדם (ועליהם לבא לנחמו ולדבר על לבו אבל לא שיחה חברותית וכדמצוי היום) ולהכי הוא עוטף ראשו ומכסה בו גם את פיו, כמו כן על האשה להראות סימן שגם היא רוצית שלא יתענינו בה בני אדם ויניחו אותה לעצמה. שמאחר והיא אשת איש והיא מיוחדת לבעל אין ברצונה שאחרים ידברו עמה בדרך של ידידות. ומאחר דכל זה נוגע לאשת איש מוכן היטב למה מצות כיסוי שערות שייך רק בנשואות ולא בבתולות.

(ג) מעם שלישי: על הנשואה למעט יפיה מרבים מדמיוחדת לבעל: מאחר שהאשה נשואה מיוחדת לבעלה, ואין לאיש אחר רשות בה (ואסורים אפילו להסתכל בה) ראוי לה שכשתצא לרחוב תמטט קצת מיפיה שרגילה בכך מאז כשהיתה בתולה. ואם לא תעשה כן יש בזה משום פריצות שאינה מיוחדת עצמה לבעלה בשלמות הראוי. וכל זה בנשואה אבל

צ"ל דהיינו משום שיסוד ההנהגה של עטיפת הראש הוא בושה שמתביישת בפני העולם על מה שהביאה חורבן להם, ולא נתחייבה לעשות כן בתוך חצירה מקום שאין העולם לפניה.

אולם לכאורה יש לתמוה, למעב המתנת כהונה דהא גם בתולה תהא בכלל ענין זה, ולמה נתחייבו רק הנשואות. והגם החטא קרה בנשואה לכאורה אין זה סיבה שיתיחד החטא רק על הנשואות. ולמשל דם נדות הוא ג"כ מעונשי חוה על שאכלה מעין הדעת (עי' גמי דעירובין הנ"ל) וגם בתולות סבלות מזה (אאי"כ נאמר דעונש של דם נדות הוא ההרחקה מבעלה השייך רק בנשואה, לא עצם ראית דם נדות עם הצער והלכלוך כל הודש), ואייכ למה בנוגע לכיסוי שערות יופקעו הבתולות. ואולי יייל דדרכיה דרכי נועם ואי"א לבתולה בלי שתגלה שערותיה דצריכה לזה בכדי למצא חן בעיני העולם עי' להלן ס"ק ד'. ושוב ראיתי שכעין זה איתא בתוך לשונו של המור וקציעה סיי עי"ה ד"ה ולענין פריעת ראש דבתולה וכ"ו וי"ל שם "היא בנשואה בלבד, אכן בפנויה בתולה אין שום איסור כלל אלא היתר גמור, וכך נאה להן להיות להן היכר שעומדות להנשא, ואינה רשאה לנוול עצמה להיות עטופה כאבל אלא קלועה כבלה וכי"י עכ"ל.

ואמרת להעיר על דברי המתנת כהונה דהוי בגדר עונש או אבילות, דהלא זה פשוט דכל נשי דעלמא בין בינונית בין צדקת כולן כאחת חייבות בכיסוי שערות, ואילו בגמי דסופה (יב.) איתא בנוגע ללידת מיטה "ותהר האשה ותלד בן, והא הות מיעברא תלתא ירחי מעיקרא, אייר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה, מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער, מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקא של חוה"י ע"כ. ולכאורה לפי דברי המת"כ צדקניות כמו קמחית תהא פפורה מהוכח כיסוי, ואי"א לומר כן. וצ"ל דלא מכל דבר אינן בפיתקא

גם בתרומת הדשן סי' י' ע"ש. ומבואר שיש לבעל לחשוש שע"י גילוי שיערה תבא בהמשך הזמן לידי עבירה ונמצא מכשילתו. [אולם יש גם לפרש דמאחר שנתהייבו הנשים בכיסוי שערות, ואשה זו מקלת באיסור זה, כזה גופא היא מעוררת חשד על עצמה שזינתה או שתזנה. ולפי' סיבת האיסור מעיקרא אינו מטעם דשערות מגרות היצר. וא"כ אין ראיה מהרא"ש להני"ל].

ולפי הטעם הזה יוצא דסיבת כיסוי שערות הוא דשערות נשואה מגרות היצר. ויש צורך מיוחד שיהיו מכוסות אצל נשואה, וגילוי השערות הו' כמו גילוי בשר שחייב להיות מכוסה דיש בו משום גילוי ערוה - החיינו לבד ממה שיש צווי של התורה לכסות השערות יש עליהן גם דין ערוה מאחר דבמצואות הן מגרות היצר.

ומצאתי בע"ה דברים מפורשים באחד מהראשונים החובת כיסוי שערות מטעם לא תקרבו לגלות ערוה הוא. דהנה המניד משנה פכ"א מאיסורי ביאה ה"ל אי מביא ראיה מתו"כ (פי' אהר"י) לשיטת הרמב"ם דס"ל דע"י הוביק ונישוק וישאר קריבות הדומות לזה עוברים בלאי דאורייתא דלא תקרבו לגלות ערוה (ודלא כרמב"ן שהולק בספר המצות מצוה שני' וס"ל דאינם אלא דרבנן). ואחרו שהאר"ך בזה, הוסיף המ"מ בלשון זה "והיה דר' פדת דאמר בפ"ק דשבת (יג.) לא אסרה תורה אלא קריבה של גילוי ערוה לבד, אין הלכה כמותו אלא כמאן דפליג עליה, כמו שאמרו שם באותו תלמיד שמת ונענש מפני שהיה יושן עם אשתו בימי ליבונה בקירוב בשר ולא עלה על דעתו לתשמיש, ואעפ"כ נענש למיתה ואמרו ברוך המקום שהרני שלא נשא פנים לתורה, שהרי אמרה תורה ואל אשה בנת מומאתה לא תקרב, וכבר אמרו (כתובות עב.) ביוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה" עכ"ל המ"מ.

בבתולה לית לן בה. והגם דסתם בתולה גדולה נדה היא, וכל נדה הו' ערוה ואסור להסתכל בה, וא"כ למה מותר לה להראות שערותיה, התשובה היא דיש סיבות כמו עניני שידוך וכדומה שמחמתן מותר להסתכל בבתולה לבדוק יפיה. עי' לשון התנחומא וישלח אות ה' "אמר רבי שמואל בר נחמני ראה מה כתיב באיוב ומה בתולה שאדם רשאי להסתכל בה שמה ישאנה לעצמו או ישאנה לבנו או לאהיו לא נסתכל [איוב] בה, אשת איש על אחת כמה וכמה" ע"כ. לכן לא גזרה החכמה העליונה ששערותיהן יהיו מכוסות. ועי' לעיל אות אי' שהבאנו כן בשם המור וקציעה.

ובטעם זה מובן הא חגם נשואות נכריות היו מכוסות שערות ראשן וכמבואר בגמ' דסנהדרין (נח.) "מאימתי התראתה משפרעה ראשה בשוקי", וכ"כ הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"ח. ופשוט דאצלן לא שייך רגשי קדושה ודומה, וגם מדת הבושה הוא (הטעם השני שזכרנו) ממדות עם ישראל והמנים כיישנים וכו' וא"כ מאיזה סיבה כיסו הנכריות שערותיהן, איברא עם הני"ל מובן, כאשר גם הנכרים הרגישו שנכון הדבר שנשואה המיוחדת לבעלה תמנע יפיה לעיני העולם שלא יתנו אחרים עיניהם בה.

ולכאורה זהו דעת הרא"ש כתובות (עב.) שכתב בטעם זה יוצאת פרוע ראש מפסידה כתובתה, הגם שהעוברת על סוגי עבירות אהרות אינה מפסדת כתובתה, וז"ל "האי דעוברת על דת משה ויהודית אין לה כתובה, היינו בדבר שהיא מכשילת, כי הנך דמתניתין וביוצא בהם כגון שהאכילתו חלב או דם וכן נודרת ואינה מקיימת בשביל בניו [שמתים], אבל אם היתה עוברת בשאר עבירות כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה, ודת יהודית (דהיינו פריעת ראש) משום הציפותא ומשום חשד גנות הוא דמיפסדה" עכ"ל ובלשון הזה איתא

ואין לדחות דבאמת מצוה היא ותו לא ורק אהרי דמהוייבת לכסות שערותיה כל שאינה עושה כן הרי היא פרוצה ופריצות גורמת לעיני עריות. דודאי דפריצות בעלמא אינו בכלל לא תקרבו לגלות ערוה דאורייתא, וכדמביח מהא דהשוהק עם הערוה והמריה הבשמים שעליה וכדומה הוי רק איסור דרבנן ולא תקרבו, עייש ברמב"ם פכ"א דאיס"ב הי"ב. ולכן בודאי מכוין לעצם ההוכח לכסות. ועי' משייכ בתשוי אנ"מ האבה"ע היא סי' נ"ז ובתשוי מחזה אליהו סי' קי"ט ס"ק ט' ו"י.

(ד) טעם רביעי: צניעות תרים מול היצר הרע, אבל לבתולה יש צורך להראות עצמה: צניעות היא הכלי נשק של האשה נגד נסיונות ההיים שהיצר מנסה להכשילה. דכל שאינה מתגאה ביפה ואדרבה שמחה בחלקה ומצנעת עצמה ונהיגת בשקט ועדינות אין להיצר כניסה אצלה. וכיסויי שערות היא פעולה העשויה לקבוע ענין הצניעות אצלה. אולם אצל בתולה לא צוותה התורה לעשות כן להסתיר יופי שערותיה כאשר בתולה צריכה למצא חן בעיני רואיה, ועי' תנחומא פי' וישלח המותר להסתכל בפניה לבדקה אם ראויה להנשא לו או לבנו. וי"ל דלכן לא רצתה התורה להוייבה להסתיר יופי שערותיה מעיני בני אדם. אבל נשואה שכבר מצא בעל האבדה את אבידתו, עליה להרבות בצניעות בכדי להקלות עצמה בדרגות האמונה והטהרה. וכה ראיתי לאחד מהכמי' וזקני הדור הגאון מורה"ר ר' אביגדור מילר וצ"ל בספרו עורה כבדי עמוד רכ"ב, וכן ביאר בקונטרס ימי ירפא לקי' עמוד ר"ג.

וכבר זכרנו לעיל, שדבר זה שכיסיי שערות היא כתרין נגד היצר, נכללת ככוונת הגמי' דעירובין (ק) "והאמר רב יצחק בר אבדימי עשר קללות נתקללה הוה דכתיב אל האשה אמר וכי עטופה כאבל ומנודה מכל אדם והבושה בבית האסורין" ופרשיי' "עטופה כאבל, בושה לצאת בראשה פרוע.

ולכאורה סוף דבריו דברי תימה הם. דבשלמא מה שהביא מגמי' דשבת אפשר להבין כוונתו שיש משם משמעות שקריבה לעריות הוי איסור דאורייתא, שהרי אמרו שעבר אותו תלמיד על קרא דכתיב ואל אשה בנדה טומאתה לא תקרב. אבל מה שהביא בסוף דבריו מההיא דכתובת דפריעת שער באשה אסור מן התורה לכאורה אין לו מוכן. שהרי גם אם חוכת כיסויי שערות הנשואה מהמת הרחקה מעריות היא מ"מ נגיעת בשר אין שם, וברמב"ם בספר היד וגם בספר המצות מבואר דרק מה שיש בו נגיעת בשר הוי איסור דאורייתא, וא"כ פריעת ראש אינו ענין ללאו ולא תקרבו גם לפי דעת הרמב"ם.

ואולי י"ל דמיימ' ס"ל דלהרמב"ם עוברים בלאו ולא תקרבו גם כשאין נגיעת בשר, וכדהבין הרמב"ן בהשגותיו בדעת הרמב"ם עי' להלן רס"י עי' וס"ל דהוכח כיסויי שערות משום הרחקה מעריות היא ובפריעת הראש שעושים להיפך מרצון התורה עוברים בלאו ולא תקרבו, והוא האיסור מן התורה שאליה כיוונה גמי' דכתובות, ולכן הביא ראה משם לדעת הרמב"ם, ודוהק. ויותר נראה ככוונת דבריו דהביא גמי' זו רק כסמך לשיטת הרמב"ם. דהיינו, דמאהר דמצינו' שיש דבר שאסרתה תורה כדי למינדר מילתא דעריות, והוא פריעת ראש הנשואה, קרוב הוא להאמר דכ"כ אסרה תורה בלאו ולא תקרבו לגלות ערוה קריבות שיש בהם נגיעת בשר, העלולים הם להביא לידי עריות עוד יותר מפריעת הראש.

ואיך שנפרש בעומק כוונת המניד משנה, עכ"פ זה מבואר בהדיא בדבריו דדינא דכיסיי הראש אינה מצוה בלי מעם ידוע וכשאר חוקי התורה, וגם אינו עונש עבור הטא מסויים אלא הוא שמירה לשמור קדושת ישראל שלא יכשלו באיסור אשת איש ר"ל. ומקור זה השיב הוא לי עד לאחת.

לתבוע בפה, האשה שצריכה להיות צנוע במדה יותר מושלמת ואינה תובעת בפה. ולכן בצדק נחשב הא שאינה תובעת בפה כקושי להאשה דרך מחמת חטא היה צורך לנקוט הנהגה כזה, ולענין הדבר אמיתי.

ויסוד הנ"ל כבר נכתב באגרת הגר"א (עלים לתרופה) שהוא מכתב מהגר"א זצ"ל לבני ביתו [ואינו בהנוסח המפורסם אלא בנוסח דארם צובא תרכ"ו שהיא הנוסח העיקרי וכמשי"כ בספר הגאון החסיד מווילנא עמוד שלי"א (אות 16) בשם ספר חשבינו של עולם]. ושם נכתב שתרים נגד היצר הרע "לזכרים - עסק התורה, ולנקבות - הצניעות והנהגת המדות ומוסרי" והובא בסי הגאון החסיד מווילנא פרק ט"ו הערה 21.

ה) טעם חמישי: נשואה צריכה לחזק מחדש רגשי הצניעות שלה משאי"כ בתוליה;

הגם דנשואין מצוה גדולה היא, מ"מ אחר הפאו של אדם הראשון יש נגיעה ברגשי הצניעות ע"י חי אישות, וגם ע"פ חז"ל צריך האדם להרגיש שהוא נסיון בעניני צניעות עי נדרים (כ) במימרא דאימא שלום ושויע אוי"ח סיי ר"מ סעי ח'. ואולי מטעם זה קבעו חז"ל (יומא נד.) "כלה כל זמן שהיא בבית אביה (דהיינו בשעת אירוסין) צנועה מבעלה כיון שבאתה לבית חמיה אינה צנועה מבעלה" עכ"ל ויש לדהות. וזה גם הטעם שרבקה אמנו הסתירה עצמה ברגע הראשון שפגשה ביצחק אבינו וכדכתיב: ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל (בראשית כד:סד) ופירש שם הרד"ק ז"ל "כיון שראתה אותו ואמר לה העבד שהוא יצחק, השמיטה עצמה מעל הגמל ונפלה לארץ, ולקחה צעיפה וכסתה בו פניה ואח"כ עמדה. ובסיפור זה למדה תורה דרך ארץ של צניעות, שראוי לאשה לברש מארוסה, ושלא תתראה אליו עד שתנשא לו" עכ"ל.

ולכן צוותה התורה לנשואה שתעשה פעולה של תוספת צניעות ממה שנהגה עד אתה,

מנודה מכל אדם, שאמורה לכל אדם הוץ מבעלה והאיש נושא נשים הרבה. והכוונה בבית האסורים, כל כבודה בת מלך פנימה" עכ"ל. ונראה שאין הכוונה בהני דברים שעונשים הם במוכן הפשוט, דעונש הוא דבר המצער להאדם, וכי אשה מצמערת כמה שכל כבודה בת מלך פנימה וכדומה. רק הכוונה היא שדברים אלו צמצום הם להאשה שבאו לה כתוצאה מהחטא. דע"י החטא נכנס יצר הרע בבני אדם ומאז יש צורך שישואה תכסה שערותיה ותסתיר יפיה מעיני זרים וגם יש צורך שתהא פנימה ולא יצאנית [ובדאי מאחר שיש צורך שתתנהג כך. היא עושיית בן ברצונה הטוב]. ונראה מהגמ' הנ"ל שזה שאמורה לשני בני אדם ג"כ נובע ממה שנכנס היצר באדם, דאם לא ניוחד לאחד כלכד תזנה בעוד ועוד בני אדם.

ובהנ"ל מובן גם מה דאיתא בעירובין שם בתוך הקללות שנתקללה הוח אהר חטא הראשון "והוא ימשול בך אשה תובעת בלב ואיש תובע בפה". וגם הוראה זו לכאורה תמוה, הלא ממדת הצניעות באשה שאינה תובעת בפה, ואיך זה שייך להעונש והקללה שנתקללה האשה אחר חטא עין הדעת. וכן הקשה התורה תמימה על קרא זה. ובאמת כבר הקשה בן הרמב"ן בראשית ג:טז על פירוש רש"י שם שכתב על קרא ואל אישך תשוקתך חז"ל "לתשמיש, ואעפ"כ אין לך מצה לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך ולא ממך". וע"י הקשה הרמב"ן "ואיננו נכון כי זה שבח האשה וזו מדה יפה בנשים" עכ"ל. (ודברי הרמב"ן תמוהים דלכאורה דברי רש"י כתובים בחז"ל וא"כ לא על רש"י תלונותיו.) אולם עם הנ"ל מובן, דמכה התנברות היצר בעולם ע"י החטא של עין הדעת מוכרחת האשה להתנהג בצניעות שלא תחטא ושלא יהטאו בה. ובמקום שאיש יש לו תורה כתבלין להיצר הרע שלו, התבלין אצל האשה היא הצניעות. ולכן הגם שאיש מותר לו

שעברה איסור, ולכן אין סכנה כ"כ במה שמניחים אותה לגלות יופי שערוניתה, משא"כ נשואה שאין לה שמירה זו חייבה רהמנא בכיסויי שערות. וזה מתאים עם דיעות בפוסקים שגם בעילה בלתי נשואה חייבת בכיסויי שערות, שהוא דעת השכות יעקב ה"א סי' קי"ג ודלא כהפנים מאירות ה"א סי' ל"ה שמקיל בזה. וגם מתאים עם הרעה דנשואה בלתי בעולה (כגון לפני הלילה הראשונה) אינה חייבת בכיסויי (כדעת השכות יעקב והגרי"א א"י"ה סי' ע"ה סעי' ב' ד"ה אבל כו' שמקילים בזה וכן דעת השמ"ק כתובות טו. ד"ה וראשה פרוע, ודלא כדעת החות יאיר סי' קצ"ו ורבינו יצחק אחי הט"ו בתשובותיו סי' ט"ו הובא בתשו' רע"א תניא סי' ע"ט דס"ל חגם ארוסה וק"ו נשואה חייבת בכיסויי שערות, והחיה דכתובות שיוצאת וראשה פרוע חגם שהיא כבר נשואה שב היתר מיוחד לגלות מקצת שערות מאחורי ראשה להראות שהיא בתולה).

ואין לתמוה דלפי טעם זה למה אין חובת כיסוי שערות במוכת עין, הא גם היא אינה שמורה ע"י בתולים, ד"ל דמאחר הגדר החובה משוב גזירה ושמירה הוא, לא נזרו אלא במילתא דשכיחא. ולכן החובה הל' על נשואה או על בעולה בלתי נשואה שהיא במצב חדא עם כל אלמנה, ומצבה נחשב כמילתא דשכיחא. אבל אין לחייב מוכת עין בכיסויי שערות מאחר דמצבה מילתא דלא שכיחא היא.

ז) מעם שביעי: היצר לחמוא עם נשואה יותר חזק מאחר שלחמוא עמה יותר חמור:
חומר איסור אשת איש שהוא איסור נורא (וגם איסור שאין לו היתר ודלא כנדה דאפשר לה למבול) מחייב שלא תראה נשואה את יפיה לעיני כל העדה. דמחמת חומר האיסור שעל נשואה יש יותר יצר הרע לעבור על האיסור עמה מעם בתולה נדה, ולכן צוותה התורה שלעיני העולם תמעיט יפיה קצת. ומעם זה כתבו הגה"ק מסאטמאר זצ"ל בתשו'

הוא שתמעט יפיה במקצת ע"י כיסויי שערותיה. [וי"ל דזהו גופא עומק כוונת חז"ל במדרש ובגמ' הנ"ל, דלפעמים יש צורך מיוחד לבושה. ולאחר נשואין יש צורך מיוחד לבושה ולצניעות יתירה. ולכן צוותה התורה שתכסה שערותיה שהיא פעולה של צניעות שאינה שייכת בבתולה. אולם לעני"ד יותר נראה כדברינו דלעיל]. ולפי טעם זה (וכן להפעמים דלעיל) מוכן הא דדוקא בעולת בעל חייבת בכיסויי ולא מוכת עין.

ולעני"ד מקור נאמן לביאור זה הו' בספרי פי נשא סי' נ"ו ח"ל "ופרע את ראש האשה כהן נפנה לאחוריה ופרעה כדי לקיים בה מצות פריעה דברי רבי ישמעאל. לימד על בנות ישראל שהן מכסין ראשיהן ואעפ"י שאין ראייה לדבר זכר לדבר (שמואל ב' י"ג): תקפה תמר אפר על ראשה וכו"י עכ"ל. ולכאורה הספרי תמוה פוכא, דהא מהובת פריעת שערות מוכח דעד אותה שעה היו שערותיה מכוסות וכדאיתא בגמ' דכתובות (עב.), ומזה ידעינן שנשואה חייבת בכיסויי שערות מן התורה. וא"כ מה ניתוסף ע"י קרא דשמואל דמבאר ביה דתמר כיסתה שערותיה אחרי שנאנסה ע"י אמנן. ולהנ"ל מוכן מאוד. דבא להראות דחובת כיסוי הוא מפאת היותה בעולה חגם שלא היתה נשואה. זה מבואר מהא דתמר אחרי שהרגישה צער נורא על הפגיעה בצניעותה וכמהרתה מצאה לנכון לכסות שערותיה מיד. מוכח מזה דכיסויי שערות ביסוי של צניעות היא, הבא לתקן חסרון או אפילו קלקול בצניעות שקרה בה. ולפי"ז כן הוא אצל כל אשה - המצוה היא חיזוק ותיקון למדת הצניעות והמהרה של האשה. והן הן הדברים.

ז) מעם שישי: בתולה שמורה ע"י בתולים משא"כ נשואה: מעם ניתוסף להא דבתולה אינה חייבת לכסות שערותיה הו' בזה. בתולה לא תסכים לפיתוי מאחר שע"י"ז תאבד בתולותיה ויהא ניכר בה

ולכאורה כוונתו דעבור מי שאינה נשואה אין בזה הפא, דמותרת להראות יפיה במדה מסויימת (כדי למצוא הן בעיני רואיה לצורך שידוכין) ולא יצא מזה היזק לקדושת ישראל משאייכ בנשואה יש צורך לצניעות יתירה ולכן דברים אלו פריצות הן אצלה. [אולם אין זה מוכח דאולי החטא פי כמה בנשואה מבתולה שבנשואה הנהגה כזו מביאה לידי ניאוף ר"ל משאייכ בבתולה הגם דיצאה מנדרי צניעות מי"מ אינו חטא חמור כפי שהוא אצל נשואה. וצעקת ישעיה הנביא היא דהנהגה זו הביאה לידי ניאוף].

והגם דלא רק נשואה הוי ערוה אלא הייה ערוה מדין קירבה כגון אחות אביו ואחות אשתו וכן נדה הכוללת כל גדולות בזמן הזה ואעפ"כ אינן חייבות בכיסויי שערות, ולא אמרינן בהן שמא ימשך אהריהן מחמת מים נגובים ימתקו, וצ"ל דרק אשת איש שהיא ערוה לכל העולם והוא איסור שאין לו היתר עליה גזרה החכמה עליונה שתהא לה השמירה של כיסויי שערות, משאייכ מי שהיא ערוה רק ליחידים כאחות אשתו וכדומה, וכן נדה שהיא ערוה שיש לה היתר, בכגון אלו לא נתחייבו בכיסויי שערות.

ועוד יש להוסיף נקודה בכיסויי שערות, והוא להרדוק עיני בני אדם ממנה, לא רק שלא יחטאו בה היו וכנ"ל אלא גם שלא יחטאו על ידה. חדא, שלא יבואו לידי הסתכלות האסורה (ובתולה שיש צורך לראותה לצורך שידוכים שאני). ושנית, מצד הרהורי עבירה ח"ו. דמאחר דנשואה יש לה היי אישות, קרוב יותר לראות אותה תעוררו להרהר, משאייכ בתולה שאין לה כל מנגע עם חיים כזה. והגדר בזה הוא כדניא דאסור להתרחץ עם אלו שיכולים לעורר אצלו הרהורי עבירה. עי גמי דפסחים (נא). עם הכל אדם רודץ הוץ מאביו ופרש"י מתוך שרואהו וזכר שמשב יצא נותן לבו להרהר ועי אבה"ע סי

דברי יואל או"ח סי' י' אות י"א סוף ד"ה גם זה וז"ל "זכמו שמבואר בגמ' שהמור יותר בא"י אפילו היא מכוערת, וצריך לומר דכיון שהאיסור חמור יותר מתגבר יותר היצר הרע, וכמו שכתבו הראשונים במעם שגדול המצווה ועושה דבכל מה שמחוייב יותר יש יותר התגברות היצירה" עכ"ל. ולכן צוותה רחמנא שנשואה תכסה שערותיה בשעה שהיא בין אנשים. ועי כזה בדברי האפי זוטרי אבה"ע סי' כ"א ס"ק י"א והובא באוצר הפוסקים שם (עמוד ל"ב:) בהגה שמתחת לגליון. [ומעם זה מתאים להדיעות שכל נשואה חייבת בכיסויי ואפילו לא נבעלה, ולא בעולה בלתי נשואה].

ועצם יסוד דבריו הקדושים שיש יותר חשיט חטא בנשואה מבתולה ויש יותר הרהור בנוגע לנשואה מבואר בחז"ל (וציין להן הדברי יואל בעצמו) דעל קרא דונשמרת מכל דבר רע אמרו חז"ל (עבודה זרה ב.) "שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפילו מכוערת". ומבואר שהיצר דחף לחטוא בנשואה גם כשהיא מכוערה ואין ביכלתו לדחוף שיחטא בבתולה מכוערה. ועייכ המעם משום דמים נגובים ימתקו, ויש יותר משיכה לא"י ר"ל. וכן יש ללמוד מדברי רש"י עירובין (יה). על מימרא דשב יוכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא" באשר מגרה היצר הרע בנפשיה. ופרש"י שם ד"ה בנהר "דמדליא למנא ומסתכל בבישרה ובאשת איש קאמר" עכ"ל. וממה שנקט רש"י דמיירי דוקא בא"י ולא בבתולה הגם שאסור להסתכל גם בהם, מבואר דנירוי היצר בנפשיה להסתכל בבשר האשה הוא יותר בתוקף אצל א"י ממה שהוא אצל בתולה ואפילו גדולה שכבר ראתה דמים.

ועוד שלישית ראיתי ברש"י שבת (סב) דעל גמי שם "הלוך ומפוף שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה" פרש"י "שתראה צפה על ראש חברתה והוא נוי לה ונשואות היו לפיכך מספר בנגותן" עכ"ל.

ט) מעשה נורא שקרה בימי החתם סופר
לאשה שפרעה שערות ראשה: ואמרתי להעתיק מעשה נורא ומפורסם שקרה אצל החיים וז"ל ספר לשכנו תדרשו ח"א (עמוד ק"ס) "מעשה שאירע בפרשבורג באשה אחת שפרצה גדר והלכה בגלוי ראש. החתם סופר שלח מיד להזהיר, והתראה לא העיילה. ושלה החיים שנית להזהיר, ומשלא נענה התבטא החיים קשות ע"ד הפריצות. האשה חלתה ונמתה למות, וברגעייה הקשים שלחה בדהיפות להודיע כי היא מוכנה לחזור בה, אולם החיים לא השיבו לה. ומקץ ימים ספורים הלכה לעולמה. החיים ביקש שהמטה תעבור דרך בית מדרשו, תושבי פרשבורג בהמוניהם הגיעו לשמוע מה יבקש לומר לאשה שעל פי דיבורו הלכה לעולמה, החיים ניגש אל המטה ביקש לגלות פני הנפמרת יורק בפניה, ודיבר דברים קשים כגידין על שפרצה גדר שגדרו הראשונים, ואהריתה לדראון לדורות עולם" עכ"ל. והחי יתן אל לבו.

וע"ע מעשה נורא מהקונש שניתן על גילוי שערות בספר שולחן העזר ס"י ט"י סעי' פ"י סס"ק ד' (עמוד פנ) וזה לשונו "בעת שהיה הגה"ק אריה דבי עילאי זצ"ל אב"ד דושניצא, שבקה חיים לכל די אשה שפרצה בגילוי ראש, ועסקן אחד מבני החברא קדישא אשר עסק שם בקברה נפל כיסו אשר מעותיו וכתביו בו בארונה בלי ידיעתו. ולעת ערב כאשר ראה שחסר לו אמתחת כספו ומכתביו ואחר חיפוש עלה בדעתו כי אי אפשר שנאבדו לו רק בלי ספק נפל בארונה או בקברה בעת עסקו שמה. והלך אל הגה"ק הנ"ל לשאול אם מותר לפתוח קברה על דבר זה. והשיב לו כי רק באופן זה מתיר לפתוח קברה, באם היא ובית דיני הצדק וכל בני העיר יהיו שמה. וכן יצא כרוז, ולמחרת באו הרב והב"ד וכל בני העיר לבית החיים ופתחו את קברה ומצא מיד מעותיו, אולם לדאבון ולהרדת כל העיר כאשר הראה

כ"ג סעי' ו' בהגה. ע"י שו"ת משנת יוסף ח"ד או"ה ס"י כ"י שמפרש הענין כך.

ח) טעם שמיני: ע"פ קבלה נשואה צריכה לכסות שערותיה לשמירתה: והגם שאין לנו עסק בנסתרות התורה, ולכן לא אוסיף ואפילו נופך כל שהוא על הכתוב בספר, מ"מ מאחר שאולי ילמוד פרק זה גם אחד שיש לו יד ושם בחכמה ההיא, אמרתי שלא מהיושר והצדק למנוע טוב מבעליו ולהסתיר ממנו טעם נוסף שאנה הי' לידי. ולכן אעתיק מהספר 'כתבי ר' משה דוד וואלי מתלמידיו המובהקים של גדול המקובלים הרמח"ל זי"ע בעל סה"ק מסילת ישרים, והוא לו בפירושו לשיר השירים פרק ד' פסוק ג' ד"ה מבעד לצמתך וכו'.

וז"ל "כי צד האהור של הראש מכוסה בשבכה כדי שלא ינקה החיצונים המתאחזים אל האהור. ומכאן למדנו שהנשים הבעולות צריכות לכסות את ראשן כדי שלא יתאחו בהן החיצונים ולא ינקה מן השערות שלהן. וצמתך הוא מלשון צומת הגידים שאמרו הז"ל, כי השבכה לכסות ולהסתיר קיבוץ השערות לטעם הנ"ל. ואם תאמר, למה אין חשיש זה בבתולות כמו שהוא בבעולות. דע כי הטעם הוא בגין דלא שבקין אל החיצונים להתאחו בבני מקומות. ולכן בבעולות שמתאחזין יונקים למטה לא יתאחו למעלה. ובבתולה שהן סתומות למטה יתאחו למעלה, שהרי עכ"פ צריך להניח איזה מקום אל החיצונים להתאחו בו בעלמא דנוקבא כי ממנו יניקתם" עכ"ל.

וכבר כתבנו שאין לנו ההקדמות והיסודות להבין עמק דברי המקובלים. אולם זה רואים מדבריו שלא רק שאין חיוב על הבתולות לכסות שערות ראשן אלא דגם טוב יותר הוא שיהא שערות ראשן מנוולות וכפי שנוהגות בתולות דיין. וגם שלפי דבריו ההוכחה היא על הבעולה ולא על הנשואה ע"י לעיל אות ו'.

ילכו ערומות עוברים בלא יראה כך ערות דבר וכ"כ בפריעת ראש. אמנם שייר מר אבא מתאיתו הכבירות [לזכות את הרבים ולהצילם מעון] לענינים יותר חמורים בדיני נשים כמו שאביא להלן [לכאורה כונתו לעניני גדה הנזכרות להלן בספר גדר עולם]. וידוע אנכי שקרה לפעמים שמעיד עם הרבה אנשים אצל אחד והיתה גם אשה בשולחן או בסמוך. כשהגיע לברכת המזון הרכין ראשו וכסה עיניו וכרך עם המסובין. אמנם אם היה אפשר לו להשמש לא בדרך כלל, רק היה מנענע בשפתיו, שיחשבו שהוא מברך עם המסובין. והכל בשביל פריעת ראש האשה אם בכלה אם במקצתה" עכ"ל.

יא) צנרו של המהרש"ם וצ"ל ע"ד הפרצה של גילויי שנרות: וכהאי גוונא אעתיק תשובה שבה צועק המהרש"ם צעקה גדולה ומרה על פרצת גילויי שנרות שהלכה ופשטה בכלה. וז"ל בתשו"ה הי"ד סי' קל"ה:

"יקרת מכתבי הגיעני ושמתני כראוי כי תודה לקל עוד נמצאים אנשי היל הפצים לזכות את הרבים, והנני מסכים בכל לב ונפש לכל אשר יעשו. ולמה זה ישלחו אלי המודעות יפיצם ויחלקם משם. לדעתי יוסיף כאות גי' [בהמודעה ההוא] הערה ואזהרה רבה להנשים החולכות בשערותיהן פרועי הראש שהיא איסור תורה ואסור להתפלל או לברך נגדן שום ברכה, ומדינא אובדות נאמנותן יוצאות בלא כתובה, ומנהג זה אותיות נהגם. ועוד יוסיף דברים חמים לבקשם בשם התורה הקדושה להדול מזה. ואם כי היה ראוי לייחד לזה מודעה מיוחדת באריכות הדברים, אבל יען שידעתי שכבר נפרץ הגדר בגליל זה ונתפשט מאוד וכמעט אבדה כל תקוה בלבי להועיל, לזאת ידי עצורות, אבל אם החרש נחריש בכל הענין יאמרו מדשתקי רבנן שמע מינה וכ"ו. לכן נכון לדעתי שיהיה מעכ"ת זוכה בהדבר אך שיהיה, שיהא עכ"פ מחאה מאתנו הישומע ישמע

האיש הנ"ל את האשה [לבני הקהל] שערותיה היו תלושים מראשה ופיה היה סתומה מהשערות ועל קרן ראשה היו תולעים מסודרות כאותו תואר שהיתה מסלמל תלתלי שקרה בהייה ר"ל. והנה"צ הנ"ל הרים קולו לעורר בתשובה כי מהי היתה זאת להראות לעין כל הזמר איסור פריעת ראש באשה, והי יטהר לבכם למוכ להם ולבניהם אחריהם כל הימים" עכ"ל.

יב) צנרו של החפ"ץ חיים וצ"ל על שהעיון נשים פרוע שנרות ראשן: ולשלמות הדבר אמרתי להעתיק משי"ב הנאון ר"י אריה ליב וצ"ל בנו של החפ"ץ חיים וצ"ל בקיצור תולדות הח"ח (הוצאת ישיבת חפ"ץ חיים מרדן, שנת תש"ן) עמוד ל"ה וז"ל "ובימים האלה הוציא [הח"ח וצ"ל] חוברת בעד דלת העם ונשותיהן בשמה גדר עולם, נוסדה על פריעת ראש האשה בשוק שהחלו לפרוץ אז. ואף זו שלא העיזה לצאת בחוץ בראשה פרוע אבל בבית הקלו רובן לילך בגילויי ראשן בלי מטפחת. אבל באמת אם שמעיקר הדין אין איסור לאשה בביתה בפני בעלה ובפני בניה ללכת פרועת ראש אבל הלא אסור להזכיר שמו של הקב"ה בתפלה וכל ברכה כדמבואר באו"ה סי' ע"ה, ואם מברך הוא בכלל כי דבר הי בזה, ולכן נהגו אמותינו מעולם לילך בראש מכוסה אפילו בביתן והאריך בחיבורו בזה וכ"ו.

"אם אמנם לבי כאב על הפקרות ופריצות הנשים בדבר השער אעפ"כ לצאת לריב בשביל זה לא אמר לנו באשר דשו רבים בדרך רעה זו. ואפילו אותם שאינם פרוצים חפשו היתרים באמרב באשר כבר הופקר דבר זה וריב נשים חולכות בפריעת ראש שוב ליכא הרחור בזה [דהיינו דעת הערך השולחן] אמנם מר אבי התרעם מאוד על פעות זה וחשב זאת לדברי בורות, שלא נאמר סברא זו רק בצומת שער הבולטת מרדיד שעל ראשה ולא בפריעת ראש כולה, וכמו בגילויי אנרים המכוסים שאף אם כולם

וצדיקי עולם מ"מ יצרא דכבוד ויפוי הגוף עשתה את שלה, וכפרט דליצנות אחת דוהה מאה תוכחות. שנית, ראיתי בתש"ו שנות חיים להגר"ש קלוזנר זצ"ל מ"י שמי"ז דבזמנו היה גזירה ממלכות רוסיה שנשים נשואות לא יספרו שערותיהן, ומה נשתרכב המנהג לגלותן לגמרי, ע"י דבריו בספר קנאת סופרים מ"י כ"א ובספר וכחרת בחיים מ"י פ"ו. ועוד שלישיית, ראיתי בתש"ו מהר"י אסאד הוי"ד מ"י שס"ו שכתב דהרפיזן הוא תולדה מלבישת פאה נכרית. שע"י הפאה נכרית שנראית בלאו הכי כשערות התחילו הנשים ללול באיסור זה מכל וכל.

וגם בעת מי יודע מה יולד יום מלבישת פאה נכרית הנראית כשערות האשה ממש. הלא מדרך עקש ופתלתול זה נעשה ענין כיסוי שערות אצל הנשים כדבר שמתביישים בו ודבר שמנסיב בכל אופן להסתירו בהושכן שבזה הן ללעג אצל אחרים. והלאי שיבינו שכיסוי שערות להן הוא כמו לכישת תפילין לאנשים (וכפי שראיתי כתוב בשם אדם גדול) והיא הפאר והתפארת שלהן. ובהכרה זו ידעו שמכח מצוה השוכה זו יתקיים בנו מקרא שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

יג) תגובת הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל על הפירצה של פריעת שערות: ואמרתי להעתיק דעתו של גדול הדור הגר"ח"ע זצ"ל על הפירצה שהיתה נפוצה שנשים נשואות הלכו פרועי ראש. והלכו כך בטענה שכהיום שרוב נשואות הולכות פרועי ראש פקע לגמרי חובת כיסוי שערות מנשואה. ח"ל הגה"צ ר' בנימין זאב יעקובזון זצ"ל בספרו דברי בן שלמה, דף ש"ו וש"ז י"עוד אביא לך את דברי רבינו חיים עוזר זצ"ל. ובדידי הוה המעשה. לפני יותר מחמש ועשרים שנה הייתי בעיר גדולה בלמויה, וביקרתי שם את הרב, ואשתי כבדה אותי בכוס יין. ואז הייתי מדקדק ולא רציתי לשתות מפני

והחדל יהדל. גם נכון הדבר לעשות הכל מבלי ארוכה שתהא כל המודעות מצד אחד של הגליון. והנני ידיו מברכו שגמור הי' בעדם לטובה וזכות הרבים יהא תלוי בכס יברך ה' הילם ופועל ידם תרצה"י עכ"ל.

יב) משי"כ הגאון בעל מנחת אלעזר זצ"ל בנוגע לחופה שהיו שם פרועי ראש: ומספחת זו של פריעת ראש כנראה אהזה בכל פינות הבית לא רק בליטא וגליציה אלא גם בקהל המידים היה כזה ע"י דברי הגאון בעל מנחת אלעזר זצ"ל בספר נמוקי אורח חיים מ"י ע"ה סע"י ג' שכתב בתוך דבריו ח"ל "יהביא שם בשם שו"ת פנים מאירות (חלק א' מ"י ע"ד) מה שהילק דבערה גמורה כגון בית בישתה לא מהני אפילו החורת פנים אולם שאר אברים וכגון שערות די בעצימת עינים ע"ש ואכמ"ל. מ"מ נ"ל להחמיר גם בשערות שלא די בעצימת עינים בלבד כי אם כהחורת פנים, וזהו דבר קשה ומוזר להרואים, ע"כ מנהגי היכא ישכיח הויקא בזה בעוה"ר וכפרט בעיר הגדולה (הגם שהכלה מכוסה מ"מ רעיותיה נשים פרוצות העומדות שם לנגד עיני המסדר קידושין) דשכ"די הני שערות כנ"ל, וגם מגולות הלב והידיים מקומות שדרכן להיות מכוסות, דרכי להעמיד את עצמי נגד החתן מול פניו בסמוך ממש ולומר הברכות. ועל ידי זה החתן מפסיק, גם אם יעמדו מאחורי החתן (דהיינו מול פני המסדר) נשים כאלו. ואם החתן נמוך הקומה הוא, צריכים להעמיד שם בסמוך אחד גבוה בקומתו שמפסיק עד שערות הנשים כמובין עכ"ל.

וכנראה שהיו לכה"פ שלושה מעמים להולול שנכנסה לברם בית ישראל בחובה חמורה זו. הדא, שהוא שיורי החורבן שעשתה ההשכלה הארורה, שכידוע המשכילים עשו ליצנות מקדושי ישראל ונתנו הנשים עם כיסוי שערותיהן ללעג ולכלימה, ומה נכנסה לנשים שדעתן קלות שנאה למצוה יקרה זו. והגם שהיו סמוכים לגדולי הרבנים

טו) המ"ב והחזו"א אסרו גם לברך נגדן ודלא כעה"ש - בירור שימתם: ודע דבאמת גם על הוראת העה"ש חלקו המ"ב והחזו"א. דהמ"ב סי' ע"ה ס"ק י' כתב דכל מקום שיש הוכח מצד הדין לכסות חל עליו שם ערה ואינו נפקע עי"ז שכני אדם רואים אותו תמיד וז"ל "ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו והכרותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרוצות אסור וכמו לענין גילוי שוקה דאסור בכל גזוני וכנ"ל ס"ק ב', כיון שצריכות לכסות השערות מעיקר הדין וכו'." [ועי' להלן ס"ק י"ז וי"ח להמשך דבריו].

והביאר בדבריו י"ל בשלוש אנפי:

א - דכמו דבגילוי שוק האיסור במקומו עומד גם אם כל העולם עוברים ר"ל כזה, מאחר שאבר זה גורם הרהור בעצב, כך שערות נשואה הפרועות מהמת שהאשה פרוצה ורוצית בכל אופן להראות יפיה ומוכנת עבוד זה גם לעבור על דברי תורה, הרואה הנהגה זו, מושפע הוא מהראיה שרואה תוקף התאווה, וגורם הרהור הוא אצלו, דראית מומאה מטמא.

ב - או י"ל דכוונתו שמאחר דצוותה התורה ששערות נשואה הייבית בכיסוי יש ללמוד מזה דמבעין של שערות נשואה שגורמות הרהור ואפילו אם זה שהאשה שאינה מכסה אותן אינו משום שמכוונת לפריצית ולהראות יפיה. ולכן כתב, דכשם שהשוק הייבית בכיסוי גם אם כל הנשים הולכות בבגד קצר המגלה חלק מהשוק ר"ל ואין היהודה העושיית כן מכוונת לפריצות רק שלובשת כלבוש כל שאר נשים, שכן טבעו של השוק שמעורר הרהור וכמשי"כ הרוקה, כ"כ שערות נשואה מעוררות הרהור ואסור לומר ק"ש נגדן.

ג - או שלישית, י"ל דכוונתו דבאמת אין שערות גורמות הרהור באופן מיוחד וכדברי העה"ש, ומ"מ

שערה המגלה. והרב נער בי מאוד, ואמר לי שרבות מנשי רבני ליטא הולכות כן. וכשבאתי לרבניו הנ"ל הגדתי לו מזה, והוא השיב לי בדברים המורים מאוד שיצאו מגדרו הרגיל על אלו החפשים, אשר לא לבד שמנלים את שער נשותיהם, עוד הם גם מנלים פנים בתורה שלא כהלכה. או פרסמתי דברי ה"גאון מוילנא" האחרון בעתוננים, וזכרני איך שהרה"ג רבי שמואל יוסף רבינו שליט"א (וצ"ל) שהיה אז ר"מ בהמבורג שבה פרסום זה" עכ"ל.

יד) גם הערוה"ש אסר פריעת ראש גם כשכולן מגלות - אולם התיר לברך נגד השערות: ובאמת גם הערוך השולחן לא הסכים כלל לדעה זו (ודלא כהחושבים רבים וטובים). וכתב רק שבנוגע לאיסור אמירת ק"ש, שהוא מטעם דראיית מקום מכוסה שכגופה גורמת הרהור, ולזה כתב העה"ש שבזמננו דראים תמיד שערות הנשואות אין השערות גורמות הרהור. וז"ל בס"י ע"ה סעי' ז' וז"ל "ועתה בואו ונצווה על פריצות דורנו בעוה"ר, שזה שנים רבות שנפרצו כנות ישראל בעון זה והולכות בגילוי הראש, וכל מה שזעקו על זה היא לא לעזר ולא להועיל, ועתה פשטה המספחה שהנשואות הולכות בשערותיהן כמו הבתולות [אומר פ.א.פ. כוונתו בהיספח זאת לא ברורה. או שכיון לומר שעתה נעשה המצב כך שרובן הולכות כך, ומעיקרא רק יהדות נפרצו כזה. או דגם משנים רבות הרבה פרצו כזה, אבל עכ"פ היה ניכר מקוצר השערות ימסידורו שהיא נשואה ולא בתולה, ועתה נפרצו ביותר שגם זה אינו ניכר בהן] או לנו שעלתה בימינו כך, מיהו עכ"פ לדינא נראה שמותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיהן המגולות כיון שעתה רובן הולכות כך, והזה במקומות המגולים שכגופה וכו"י עכ"ל הערוך השולחן. והבן איש חי שכתב אחרת בשמו (כשנה ראשונה פרשת בא אות י"ב) דעת יחיד היא ולא מצאנו לה חבר.

שיוצאת תמיד בראש פרוע אסור דלא הקילו חכמים בפריצות וכ"י עכ"ל. נמצא דהוסיף ביאור וגדר לדבר זה. והוא, שבאמת כל גוף האשה גורם הרהור בדרגא מסיימת. ורק דמחמת קושי הדבר הקילו הו"ל ולא קבעו שם ערוה על חלקי הגוף הגלויים להי"ב לכסות פניה צוארה וידיה. אבל שערתיה, דבלאו הכי נתהייבה מן התורה לכסותם, אין שום סיבה שלא יהול עליהם שם ערוה מחמת דגורמות הרהור כללי וכפני אשה.

יז) הקושי בהבנת הטעם שכתב המ"ב:

ואה"כ הוסיף המ"ב הנ"ל עוד איזה מלים בכיבוד הדבר למה הוי שערות ערוה גם אם רוב נשים פורעיות אותן ח"ו, וגם הם פועונות הסבר. וז"ל י"גם כל בנות ישראל המהזיקות בדת משה נזרות בזה מימות אבותינו מעולם יעד עתה בכלל ערוה הוא ואסור לקרית כנגדן, ולא בא למעט רק בתולות שמוותרות לילך פרועי ראש, או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן שזה תלוי במנהג המקומות, שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום ליזהר שלא לצאת אפילו מעט מן המעט מחוץ לקישוריה בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן יאי לאו מותר, דכיון שרגילין בהן ליכא הרהורא וכדלקמיה" עכ"ל. ולכאורה לא מוכן מה כוונתו בטעם זה. דלכאורה ר"ל דגם בלי הטעם שיש הוכח לכסות השערות מ"מ ערוה הן מאחר דכל דורות עולם ההמירו בזה. וצ"ע דהא סוף סוף דור זה מקילות וכדיר זה הוי כמקומות המגולים וא"כ איך יגרום זה שבעבר היה דרכן לכסותן שיבואו לידי הרהור גם בדור הזה.

יח) כוונת המ"ב - מקום שצ"ע צניעות ראוי

בכיסוי הוי ערוה גם בדרך נשים לגלותו: וצ"ל דס"ל כהו"א שהזכרתי בדוכתא אהריתי (ספר המקורות סי' מ"ט ס"ק י"ב). דמקום שדרכו להיות מגולה רק מהמת שרוב הנשים שאינן צנועות נזהגות לגלותו, אבל מיעוט הנשים שצנועות הן מכסות מקום

חל עליהם שם ערוה. דכמו שחל שם ערוה על מקום שבגוף הגורם הרהור, כ"כ חל שם ערוה על מקום שבגוף שהתורה חייבה לכסותו, גם אם אינו גורם להרואה הרהור מיוחד, וצ"ע בעומק כוונתו.

[ובשני הביאורים האחרונים שזכרנו יתיישב דלא תיקשה מדברי המ"ב הנ"ל על דבריו בבה"ל ד"ה מהוץ לצמתן וכ"י בשם השלחן שלמה שאשה ממקום שמכסין שערות היוצאות מחוץ לצמתן שנמצאת במקום שאין דרכן לכסותן בני המקום מותרים לברך נגד שערות אלו שלה הגם שהיא עושיית שלא כהוגן דחייבת לכסותן. ולכאורה לדברי המ"ב ס"ק י" הנ"ל דגם ברנילים לראות שערות כל שהגילוי באיסור אין לברך נגדן סותר הוראת השי"ש. איברא ע"פ הביאורים הנ"ל אין קושיא באשר רק היכא דכלל ישראל נצטוו לכסות מקום זה הוא די"ל דשם ערוה עליו בכל אופן משא"כ כאשר הסיבה היא מחמת חומרת בני המקום שקיבלו על עצמן לכסות אין על מקום זה התוקף שגם ברנילים לראותו חל עליו שם ערוה. ואם בני המקום לא יודעים שהיא ממקום שמכסין שערות היוצאות הוץ לצמתן פשוט שגם למעט ראשון שכתבנו נכונים דברי השלחן שלמה.]

יז) גם החו"א חולק על העה"ש: עי בדברי

החו"א חו"א סי' ט"ז ס"ק ח' ד"ה ובשיעור וכ"י ומלשוננו משמע דס"ל כהצד השלישי שכתבנו, דחכמים קבעו לשערות שם ערוה מאחר דחייבות בכיסוי וז"ל "ובשיעור דמותר בפנויה ואסור בנשואה, לכאורה לא היה ראוי לאסור אלא באשה שהוא מכירה ורואה אותה תמיד בשיעור מכוסה [לכן בגילויי ה"ה גורם הרהור] וכי מגלה השתא חשיב ערוה, אבל הרואה אשה שאינו מכירה וראשה פרוע לא עדיפא מפנויה, אבל לא משמע כן בפוסקים, אלא הכי קבעו חכמים דשיעור נשואה כיון דחייבת לכסותו עשאוהו כערוה לכולי עלמא, ונראה דאפילו פרוצה

ובאמת ידוע דשורה הנ"ל תמוה מאוד ואסור לבנות עליה, והיו נגד כל שאר הפוסקים וגם ניכר שיש שם חסרון לשון, ומי יודע מה היה כתוב שם מעיקרא. ועוד יש לדעת דמלשון הרמב"ם שנביא להלן סי"ק כ"א מבאר דכאשר שערות האשה מכוסות בשיעור המספיק לחיוב כיסוי דאורייתא אבל לא להחיוב שניתוסף לזה מדרבנן [דהיינו שיוצאת לרשה"ר בקלתא בלי רדיד עליה] גם זה נקרא בלשון הרמב"ם "פריעת ראשי ע"ש. ויתכן לפ"י דלמצב כזה כיוון התה"ד.

(ב) מבאר בדברי חז"ל דכיסוי שערות

דנשואה חיוב דאורייתא הוא: ובאמת מבאר בהדיא בלשון הגמ' דכתובות (ע"ב). דכיסוי שערות חיוב דאורייתא היא. דעל לשון המשנה "ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע" מקשה הגמ' "ראשה פרוע דאורייתא היא [וא"כ דת משה היא ולא דת יהודית] דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו פרוע ראש דאורייתא" ומתרץ הגמ' דמדאורייתא ליציאה לשוק מספיק ככיסוי של קלתא על ראשה, ומדרבנן נתחייבה ברדיד ע"ג הקלתא, וכוננת המשנה דאיזהו דת יהודית יוצאה וראשה פרוע היינו שיצאה בקלתא אבל לא ברדיד. ומבאר בהדיא בגמ' דפריעת שער דת משה היא דהיינו דאורייתא ולא דת יהודית. וכן נקטו כל הראשונים לדינא בלי יוצא מן הכלל ע"י רש"י רשב"א ר"ן ומאירי בגמ' שם. וז"ל רבינו ירוחם (בתיב כ"ג ה"ח) "וראשה פרוע וכו' אי במגילה מכל וכל פשיטא דאפילו מן התורה אסור מדכתיב ופרע את ראש האשה" עכ"ל. וכן כתבו כל האחרונים וע"י שו"ת רע"א תנינא סי' ע"ט, ומ"כ סי' ע"ה סי"ק י', ואגרות משה או"ח ה"ג סי' כ"ד.

(ג) איתא בהדיא ברמב"ם דהוי חיוב

דאורייתא: ובאמת כן הוא בהדיא ברמב"ם דז"ל פכ"ד מאישות הלי י"א "ואלו הן הדברים שאם עשת

זה, שם מקום זה הוא "מקום שדרכו להיות מכוסה". וכן דעת הרמ"ב. ולא עוד אלא דס"ל דכ"כ מקום שכל דורות עולם הרגישו שיש צורך לכסותו, ורק דור זה פרוץ הוא במילואו והנשים מרגישות אחרת, מ"מ קביעת שם המקום הולך אחר רגשי כל דורות עולם וחל עליו שם "מקום שדרכו להיות מכוסה" וערוה הוא. והגם שבני אדם בדור הזה רגילים לראות מקום זה כשהוא מגולה, צ"ל דלראות פריצות גורם הרעהור גם כאשר רגילים לראותו, וכמו ראית השוק גורם הרעהור כך ראית שפלות והולשת הדור דחסר להם רגשי הצניעות בכלל גורמי הרעהור הוא. או י"ל כדס"ל להחזו"א הנ"ל דקבעו הז"ל שם ערוה על כל מקום בגוף האשה שאין סיבה נכונה וישרה לגלותו וכנ"ל.

(ד) לכל הפוסקים חובת כיסוי שערות חיוב

דאורייתא היא: בנוגע לעיקר חיוב כיסוי שערות דנשואה שמעתי שיש מהבלי כרם בית ישראל המצטערים מכל מה שנאסר ומבקשים לעקור כל הקודש בישראל, ומפיצים העה כאילו ההוכה לכסות שערות מעיקרא אינו אלא מדרבנן, וגם שתלוי במנהג המקום, ולכן אם המנהג לפרוץ בענין זה אין אשם מעיקר הדין כמה שעושות כן הנשים. וידוע מאמר החכם שהביא המאירי ברכות (ה). ד"ה ראוי לאדם וכו' דאין עשן אלא מן האור, ומצאו המולולים במצוה זו במקום אחד יחד לתלות בו (ובודאי גם בשאר מצות התורה הותרים אותם קלי הדעת למצוא תמיד איזה דעת יחיד המקילה ביותר ועי"ז לשנות צורת המצוה מהמקובל בישראל).

הוא בתה"ד תש"ו רמ"ב בשיטת הרמב"ם

שכתב בתוך דבריו ז"ל "ואף על גב דהרמב"ם כתב (בנוגע לאיסור יהוד) דאינו אלא מדברי קבלה, הא איזהו נמי כתב דפריעת ראש באשה אינו אלא והירות מדרבנן כדמוכח מלשוננו" עכ"ל, אבל התה"ד בעצמו ס"ל דהוי דאורייתא וכמבאר שם בדבריו בהדיא.

התהי"ד בנקודה זו תמוהים עד מאוד ואולי טעות סופר יש בדבריו. וראיתי מציינים לשו"ת משפט וצדקה ח"ג סי' ג' שכתב "לא ידענא מנא ליה להרב תהי"ד דהרמב"ם משמע מתוך לשונו דפריעת ראש הוא זהירות דרבנן רק דיש לו רמז מדאורייתא" עכ"ל. ועי' בשו"ת בית ישראל חאו"ח סי' ל"ג שהוכיח כנגד דברי התהי"ד הללו מדברי השי"ך חו"מ סי' כ"ח ס"ק י"ד שהאריך לבאר דלשון דאורייתא הנמצא בש"ס משמע דאורייתא ממש, ובתוך שאר ראיותיו כתב דכן מוכח מהא דבכל מקום שמקשה הש"ס בפשיטות בלשון קושיא "דאורייתא היא" משמע דמתמה טובא דהא דאורייתא היא, ואם איתא דאינו אלא מדברי סופרים לא הו"ל להש"ס לאקשו"י "דאורייתא היא", עכת"ד. והי"ג מאחר דפריך הגמ' דכתובות בלשון "דאורייתא היא" ע"כ דאורייתא ממש הוי. ועי' בספר כבודה בת מלך דף ג' ודי שהאריך בהרבה ראיות שהוכת כיסוי שערות דאורייתא היא, ואין לזוז מזה. ע"כ.

אחד מהן עברה על דת משה, יוצאה לשוק ושער ראשה גלוי, או שנודרת או נשבעת ואינה מקיימת, או ששימשה ממתה והיא נדה וכו"ו ושם ה"י ב"ב וואיוז היא דת יהודית, הוא מנהג צניעות שנהגו בנות ישראל. ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית, יוצאה לשוק או למכוי מפולש וראשה פרוץ ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת, או שהיתה טווה בשוק וורד וכיוצא בו וכו"ו עכ"ל. הרי לן דברים מפורשים שהיוצאת בלי שום כיסוי כלל הרי היא כמו משמשתו נדה דעוברת על דת משה ממש. אבל היוצאת בכיסוי שערות ורק דחסר בשלמות הכיסוי ואינו כהאופן שחייבו חכמים, הרי היא עוברת בדת יהודית מאחר דהוא חיוב דרבנן.

כב) אין לשמוע למי שרוצה להקל בחומר האיסור ולהחשיבו כאיסור דרבנן: וכן כתב המגיד משנה וסי' מעישה רוקח דדעת הרמב"ם דפריעת שער הוי דאורייתא ממש. ולכן העירו האחרונים דברי

